T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DÜN'DEN BUGÜN'E DEĞİŞEN KONUT ALANLARINA KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞİN ETKİLERİ, ORTAKÖY MEYDAN VE ÇEVRE YERLEŞİM ÖRNEĞİ

SERHAT MUMCU
Mimar

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. HATİCE KIRAN

EDİRNE, 2009

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DÜN'DEN BUGÜN'E DEĞİŞEN KONUT ALANLARINA KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞİN ETKİLERİ, ORTAKÖY MEYDAN VE ÇEVRE YARLEŞİM ÖRNEĞİ

SERHAT MUMCU
Mimar

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. HATİCE KIRAN

EDİRNE, 2009

ÖZET

Her dönemde kültür ve çevre ilişkilerinin yansımalarını konut alanları üzerinde görmek mümkündür. Kültürel çeşitliliğin değiştirdiği konut alanları, tarihi süreçleri algılamamıza ve sınıflandırmamıza yardımcı olan en önemli belgelerden biridir.

Altı bölümden oluşan bu çalışmanın amacı tarihsel gelişim sürecinde konutun sahip olduğu çok yönlü ilişkiler zincirini araştırmak ve konut alanlarındaki bu değişime neden olan kültürel çeşitliliği seçilen örnek alan çalışması ile birlikte irdelemektir.

Birinci bölüm; çalışmanın amacını ve izlenen yönleri içeren giriş bölümüdür.

Bölüm 2'de Kültür ve Kültür-Konut ilişkisi başlığı altında kültür kavramı birçok araştırmacının yaptığı tanımlamalar doğrultusunda irdelenmekte , kültür değişimi ve kültürü etkileyen faktörler üzerinde durulmaktadır.

Bölüm 3'de kültürel değişimin konut alanlarındaki yansıması; konutta değişim ve konut-kullanıcı ilişkisi değişimi başlıkları altında incelenmekte, konut alanındaki değişim ise, fiziksel ve sosyo-kültürel değişim olarak iki başlık altında ele alınmaktadır.

Bölüm 4'de kültür konut ilşkisi İstanbul, Ortaköy semti ile örneklendirilmektedir; Örnek alanın değişim ve gelişimi, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi başlıkları altında ele alınmaktadır. Bölge ile ilgili yapılaşma, yapı kullanımı, yapı strüktürü, donatı durumu ve ulaşım sistemiyle ilgili bilgi verilmektedir.

Bölüm 5'te belirlenen çalışma alanının günümüzdeki yapılaşma durumu, yapı kullanımı, yapı strüktürü, donatı durumu ve ulaşım sistemi incelenmekte ve mevcut sorunlara dikkat çekilmektedir. Öneri yaklaşımlar ile bölgeye ilişkin sorunlara alternatif çözüm önerileri geliştirilmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç başlıklı 6. Bölümde; yapılan araştırmalar ve alan çalışmasından elde edilen veriler ışığında, konut alanlarında kültürel çeşitliliğin etkileri hakkında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kültür, Konut, Kültür- Konut ilişkisi, Ortaköy, Değişim, Kültürel çeşitlilik.

SUMMARY

Irrespective of the period, it is possible to observe the reflections of cultural and environmental relations on the field of housing. This field, which is transforming through cultural diversity, is one of the most significant documents enabling us to perceive and classify historical processes.

The aim of this study which is comprised of six separate sections is to examine both the chain of the multi-directional relations that a specific dwelling entails within the context of the historical processes it went through, and the cultural diversity that evokes the transformation in the field of housing by referring to a specific sample field work.

The first section is the prologue in which the aim of the study and the examined aspects are stated.

In section 2, "The Culture-Housing Relationship", the concept of culture will be examined by looking at the definitions set forth by various scholars. In addition, the issues of cultural transformation and the factors affecting culture will also be scrutinised.

In section 3, the reflections of cultural transformation on the field of housing will be examined under the heading of "Change of the Dwelling and Dwelling-Customer Relations". The change in the field of housing, on the other hand, will be examined under two headings: "Physical Change" and "Socio-Cultural Change"

In section 4 the relationship between culture and housing will be examined further with providing examples from the Ortaköy district of Istanbul. The transformation and development of this district is examined under three headings: "The Byzantine Period", "The Ottoman Period", and "The Republican Period". Information concerning the settlement, dwelling usage, building structure, reinforcement conditions and transport systems will also be included.

In section 5, the area's settlement condition, dwelling usage, building structure, reinforcement conditions and transport systems that we observe today and the existing problems will be examined. Approaches of recommendations will be provided for finding solutions to the problematic aspects of the specified area.

In section 6, under the heading "Assessment and Conclusions", a general assessment about the effects of cultural diversity on the field of housing will be provided in the light of the data obtained from both research and field work.

Keywords: Culture, Housing, Culture-Housing relationship, Ortakoy, Transformation, Cultural diversity

ÖNSÖZ

Çok kültürlü bir yapıdan oluşan bu topraklarda zengin sosyal yapının izlerini her alanda görmek mümkündür. Fakat hem sosyal hemde kültürel anlamda toplumlar hakkında bilgi edinebileceğimiz en somut göstergeler konut alanlarıdır.

Bu araştırmada insanı içinde barındıran, kültür-konut ilişkisi çok kültürlü yapının sonucu olarak incelenmekte ve kültürel çeşitliliğin konut alanları üzerindeki yansıması çalışma alanı olan Ortaköy Meydan ve Çevresiyle örneklendirilmektedir.

Çalışma alanı olan Ortaköy ile ilgili kaynak araştırması yapılırken önemli bazı sorunlarla karşılaşılmıştır. Bu sorunların başında Ortaköy'ü geçmişten bugüne anlatan detaylı tek bir kaynağa rastlanamamış oluşudur. Bu konuya ait kaynak araştırmasının içeriği, Ortaköy ile ilgili bilgilerin kısmen yeraldığı kaynaklar incelenerek oluşturulmuştur. Ortaköy'e ait yazılı metin ve görsel malzemelerdeki yetersizlikler, gözlem ve ilgili kişilerin görüşleri alınarak desteklenmiş.

Bu araştırmanın hazırlanışı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama konu başlığı ve içerik ile ilgili kaynakların araştırılması, gezi ve gözlemlerden oluşurken, ikinci aşama ise araştırılan kaynakların ve gözlemlerin incelenmesi ve örnek alan üzerinde geleceğe yönelik bir önerinin hazırlanmasıdır.

Çalışmanın her aşamasında beni destekleyen ve bana yol gösteren değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Hatice Kıran Çakır'a, başta Annem ve Babam olmak üzere maddi manevi her konuda daima yanımda olan ve bana her zaman güvendiklerini hissettiren güzel aileme, araştırmamın başından sonuna kadar her aşamasında desteğini eksik etmeyen sevgili meslektaşım Mimar Banu Ulaş'a çok teşekkür ederim.

Mimar Serhat MUMCU

İÇİNDEKİLER **Sayfa No**

ÖZET.....i
SUMMARY.....iii
ÖNSÖZ.....v
KISALTMALAR.....viii
RESİM LİSTESİ.....ix
ŞEKİL LİSTESİ.....xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....xii

BÖLÜM 1. GİRİŞ 1

BÖLÜM 2. KÜLTÜR VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM..........3

2.1. Kültür Kavramı 3
2.2. Kültürün Özellikleri.....7
2.3. Kültürü Etkileyen Faktörler.....12
2.4. Kültür Değişimi.....14

BÖLÜM 3. KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KONUT VE KONUT ALANINA YANSIMASI.....19

3.1. Kültür-Konut İlişkisi……..26
3.1.1. Konutta Değişim……..…….33
3.1.2. Konut-Kullanıcı İlişkisininDeğişim.....42
3.2. Konut Alanındaki Değişim…….……...44
3.2.1. Fiziksel Değişim……..……....45
3.2.2. Sosyo-Kültürel Değişim……..……46

BÖLÜM 4. KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KONUT ALANINA YANSIMASI: İSTANBUL - ORTAKÖY ÖRNEĞİ…….49

4.1. Ortaköy'ün Tarihçesi.....53
4.1.1. Bizans Dönemi.....53
4.1.2. Osmanlı Dönemi.....54
4.1.3. Cumhuriyet Dönemi (1920-1980) 60
4.2. Günümüzde Ortaköy.....62
4.2.1. Yapılaşma Durumu.....62
4.2.2. Yapı Kullanımı.....67
4.2.3. Yapı Strüktürü.....72
4.2.4. Donatı Durumu.....73
4.2.5. Ulaşım Sistemi.....77

BÖLÜM 5. ORTAKÖY MEYDAN VE ÇEVRESİN'DEKİ KONUT ALANLARININ KULLANIMINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR.....80

5.1. Yerel Yönetimin Yaklaşımı.....81
5.2. Öneri Yaklaşım.....89
5.2.1. Yapılaşma Durumu.....90
5.2.2. Yapı Kullanımı.....92
5.2.3. Yapı Strüktürü.....96
5.2.4. Donatı Durumu.....98
5.2.5. Ulaşım Sistemi.....102
5.2.6. Alanın Yeniden Değerlendirilmesi.....110

BÖLÜM 6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ …….....117

KAYNAKLAR.....120
ÖZGEÇMİŞ.....125
EKLER.....126

KISALTMA LİSTESİ

B.B.	Beşiktaş Belediyesi
İ.M.P.	İstanbul Metropoliten Planlama Merkezi
Ö.P.K.	Özel Projeler Koordinatörlüğü
S.M. 2009	Serhat Mumcu tarafından derlenen görsel haritalar

RESİM LİSTESİ **Sayfa No**

Resim 3.1. Ekonomik gelir seviyesi düşük semt örneği (yenisafak.com.tr).....30
Resim 3.2. Ekonomik gelir seviyesi yüksek yerleşim örneği (mailbox.gazetevatan.com).....30
Resim 4.1. İstanbul İli Sınırları Haritası (S.M. 2009) / (İBB, 2009).....50
Resim 4.2. Beşiktaş Topografyası (İMP, 2005).....52
Resim 4.3. Ortaköy Camii (Büyük Mecidiye Cami) (Giljohann, 2005).....55
Resim 4.4. Çırağan Sarayı ve Şeref Bey Stadı (www.kempinski-istanbul.com,1946)...57
Resim 4.5. Hatice Sultan Yalısı'nın 2007 yılındaki durumu (galeri.istanbul.gov.tr).....58
Resim 4.6. Fehime Sultan Yalısı (www.denizce.com, 1992).....58
Resim 4.7. Fehime Sultan Yalısı (galeri.istanbul.gov.tr, 2008).....58
Resim 4.8. Esma Sultan yalısı ve Ortaköy cami (www.arsivnet.org, 1948).....59
Resim 4.9. Restorasyon sonrası Esma Sultan Yalısı (themarmarahotels.com, 2009).....59
Resim 4.10. Restorasyon sonrası Feriye Karakolu (www.lakirdi.com).....60
Resim 4.11. Ortaköy Pervititch haritası 1922 (Atatürk Kitaplığı/ Haritalar Arşivi).....61
Resim 4.12. Ortaköy Yapılaşma Durum Analizi (S.M 2009).....64
Resim 4.13. Ortaköy Yapılaşma Adaları (Jacques Pervititch Haritası (S.M 2009).....65
Resim 4.14. Ortaköy semt içi eski yapılaşmalar (B.B / Ö.P.K 2007).....67
Resim4.15. Beşiktaş Belediyesi (Konsolide) Arazi Kullanım Paftası (B.B / Ö.P.K 2005 / S.M.2009).....69
Resim 4.16. Ortaköy Kültür Merkezi Lokasyonu (B.B, 2009).....72
Resim 4.17. Ortaköy Donatı Durumu 2002 (B.B / Ö.P.K).....74
Resim 4.18. Ortaköy Ulaşım Sistemi (S.M 2009).....79
Resim 4.19. Ortaköy Meydan ve Çevre yerleşimi Dokusu (S.M 2009)63
Resim 5.1. Yangın sonrası otopark olarak işletilen Fehime Sultan Yalısı (galeri.istanbul.gov.tr, 2008).....80
Resim 5.2. Tasarım rehberi mevcut cephe silüeti (Tasarım, 1998).....82
Resim 5.3. Restore edilen cepheler (Tasarım 1998).....83
Resim 5.4. Ortaköy Meydanı yer döşeme örnekleri (Tasarım1998).....83
Resim 5.5. Ortaköy Meydanı Kumpir satıcıları için alternatif projeler (Tasarım 1998).....84

Resim 5.6. Ortaköy Meydan Dış Cephe Rehabilitasyonu Yapılan Binalar (B.B./ Ö.P.K, 2005).....85
Resim 5.7. Ortaköy Meydan Dış Cephe Rehabilitasyonu Yapılan Bina Röleveleri (B.B./ Ö.P.K, 2005).....85
Resim 5.8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Düzenlem Çalışması (İBB.2002)..86
Resim 5.9. Ring Sefer Hatları Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006).....88
Resim 5.10. Ring Sefer Hatları B Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006).....88
Resim 5.11. Ring Sefer Hatları C Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006).....88
Resim 5.12. Ortaköy Meydan ve Çevre Yerleşimi Yapılaşma durumu (S.M 2009).....91
Resim 5.13. Meydan Çevresindeki Yapıları Gösteren Hava Fotoğrafı (wowtürkiye.com).....92
Resim 5.14. Meydan Çevresinde Konut Olarak Kullanılan Yapı Örnekleri (S.M 2009)94
Resim 5.15. Meydan Çevresinde Konut Olarak Kullanılan Yapı Örnekleri (S.M 2009)94
Resim 5.16. Meydan Çevresinde yeralan İşgal Alanları ve Yasadışı Strüktürel Eklentiler (www.wowtürkiye.com).....95
Resim 5.17. Ortaköy Meydan ve Çevre Yapıları Strüktürel Analizi (S.M 2009).....97
Resim 5.18. Ortaköy Meydan ve Çevre yerleşimi Donatı Durum Analizi (S.M 2009).....99
Resim 5.19. Ortaköy Meydan ve Çevre Yapılar Strüktürel Analizi (S.M 2009).....100
Resim 5.20. Ortaköy Meydanı Ulaşım Sistem Analizi (S.M 2009).....103
Resim 5.21. Ortaköy Dış Ulaşım Sistemi (www.wowtürkiye.com).....104
Resim 5.22. Ortaköy Meydan ve Çevre Yerleşimi İç Ulaşımı (B.B./Ö.P.K. 2007).....106
Resim 5.23. Ortaköy Meydan ve Otopark Girişi (B.B / Ö.P.K. 2006).....107
Resim 5.24. Meydan ve Çevre Yerleşimi Öneri Yaklaşım Projesi (S.M. 2009).....112

ŞEKİL LİSTESİ **Sayfa No**

Şekil 2.1 Kültür kavramı analizi (Rapoport, 1976).....5
Şekil 3.1. Konut Oluşumuna Etki Eden Faktörler (Turgut, 1990).....28
Şekil 3.2. Kültürel ve Mekanik Etkileşim Süreci İçinde Konut Örtüsü Strüktürel / Analiz Modeli (Turgut, 1996).....36
Şekil 3.3. Konut ve Yakın Çevresi İlişkisi (Taylor, 1985).....39
Şekil 3.4. İletişim Süreci (Günal ve Esin, 2007).....43
Şekil 3.5. Toplumsal Değişim ve Fiziksel Yapıya Etkileri (Sağdıç, 2001).....47

ÇİZELGE LİSTESİ **Sayfa No**

Çizelge 3.1. Geri Bakış (Gür, 2000).....23
Çizelge 3.2. İleri Bakışta-Genel (Gür, 2000).....25
Çizelge 3.3. İleri Bakışta-Psiko-Sosyal ve Kültürel Ağırlıklı (Gür, 2000).....26

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluş süreci ile başlayan çevre-insan ilişkisi her dönemde yaşama şekli ve standartlarını belirleyen en önemli etken olmuştur. Geçen zaman ve çevresel değişimler insanoğlunun ihtiyaçlarını da değiştirmiş, ortaya çıkan çeşitli gereksinimler ile bu karmaşık ilişkiler zinciri de gelişip, değişime uğramıştır.

Bahsi geçen değişim sürecinin her coğrafya ve her toplulukta birbirinden farklı nitelik ve zamanda ortaya çıktığı görülmektedir. Zamanla edinilen bilgiler, alışkanlıklar, genetik ve fiziksel özellikler sonucu ortaya çıkan yetenekler, içinde yaşanan coğrafya ve bütün bu kavramlar kültür tanımını oluşturmuştur. Kültür kavramı çerçevesinde farklı coğrafyalarda ortaya çıkışı kaçınılmaz olan bu değişiklikler farklı yaşam standartları, koşulları ve farklı yaşam tarzlarını oluşturmuşlardır.

Kültür-Konut ilişkisinin bir sonucu olarak gittiğimiz her yerde karşılaştığımız, birbiriyle aynı olmayan konut alanları bu kavramların birbirini etkileyişindeki önemi gösterir en somut belgedir. Bu alanlar bizlere toplumların sosyal davranışlarından ibadet şekillerine, yeme içme alışkanlıklarından teknolojilerine kadar her türlü bilgiyi verebilme yetisine sahiptir. Bütün bu kanıtlar bizi konut biçimlenişinin sadece fiziksel etkilerin sonucu değil, tüm sosyo- kültürel faktörlerinde sonucu olduğu bilgisine ulaştırır.

Ülkemiz içinde bulunduğu coğrafya, konum ve iklim şartları gereği bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bunun sonucunda bu farklı kültürlerin harmanlanarak günümüze kadar ulaşmasına olanak sağlamıştır. Bu kültür mozaiği aynı topraklar üzerinde yaşamış farklı kültürel toplulukların yaşadıkları bölgeye kattıkları farklı kimlik ve kültürel çeşitliliği gösterir bir bütündür.

"Dünden bugüne değişen konut alanlarına kültürel çeşitliliğin etkileri" olan konu başlığı düşünüldüğünde antik çağlardan günümüze kadar bir çok farklı kültürden topluluğa ev sahipliği yapmış ve bu farklı kültürleri bir arada barındırmış en özel semtlerden biri olan Ortaköy semt örneğini inceleme gereği kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, kültürel çeşitliliğin en önemli örneklerini içinde bulunduran bir ülkede yaşamanın avantajlarını kullanarak, kültürel çeşitliliğin konut alanlarında meydana getirdiği etkileri araştırmak ve bu birlikteliğin sonuçlarını analiz etmektir.

Konu başlığına ilişkin tezde yerli, yabancı kaynaklardan yararlanılmış, geniş bir literatür taraması yapılarak, çeşitli internet sitelerinden faydalanılmıştır. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda seçilen örnek alan ile ilgili mevcut araştırmalar incelenmiş, eski ve yeni yayınlardan faydalanılmış, ilgili birimlerden haritalar ve çeşitli dökümanlar elde edilerek konunun içeriği zenginleştirilmiştir.

Çalışmanın sosyo-kültürel verileri ise görsel survey, katılımcı gözlem ve kaynak kişilere başvurma (ilgili kişiler ile ropörtaj) yöntemleri ile elde edilmiştir.

BÖLÜM 2. KÜLTÜR VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM

Çevre ile sürekli etkileşim içinde bulunan, sosyal ve kültürel antropolojinin de temel konusu olan kültür öğesi, geçmişten günümüze birçok araştırmacı tarafından tanımlanmış, her bir tanımlama ile ayrı bir boyut kazanmıştır.

Bu bölümde tek bir tanımı olmayan, kullanıldığı bilim alanına göre farklı tanımlamaları yapılmış, çevre - insan ilişkisi düşünüldüğünde mekanın şekillenmesinde büyük etkisi olan kültür kavramının genel tarifleri verilerek kültürün özellikleri, kültürü etkileyen faktörler, kültürel değişim konuları ve kültür - konut arasındaki ilişki incelenerek konu tamamlanmaktadır.

2.1. Kültür Kavramı

Kültür terimi botanik biliminden sosyal ve beşeri bilimlere kadar uzanan çok geniş kapsamlı anlamlar içermektedir. Bilim sürekli bir gelişim içinde bulunduğundan her terim gibi kültür de zaman içinde kullanılmakta olduğu bilim alanında yeni tanımlara ulaşmaktadır. Bu nedenle kültürü önceden belirlenmiş sınırlar içerisinde düşünmek ve değerlendirmek mümkün değildir (Alakuş, 2004).

Soyut bir kavram olması nedeni ile de kültür sözcüğünün çok sayıda tanımı bulunmaktadır. İnsan'ı içinde barındıran, etkileyen ve etkilenen kültür teriminin bu tanımlamalar zenginliğini somutlaştırmak adına A.L. Krober ve C.Cluckhohn adlı iki Amerikalı insanbilimci yayınlamış oldukları bir kitapta kültür kavramının yüzaltmışdört farklı tanımını derlemişlerdir (Kroeber - Cluckhonh,1952).

Latince "colore" ve "cultus" yani ekin ekmek, yetiştirmek, ürün almak, üretmek sözcüklerinden gelen kültür terimi ilk kez Voltaire tarfından Fransız devrimi öncesinde insan zekasının oluşumunu ve yüceltilmesini belirleyen bir anlamda kullanılmış ve bu tanımlama ile sözcük farklı bir anlam kazanmıştır (Güvenç, 1972).

Fakat günümüzdeki anlamına en yakın halini 17. y.y da önemli bir hukuk düşünürü olan Samuel von Pufendorf kullanmıştır. Pufendorf'a göre kültür; doğaya karşıt olan ve belli bir toplumsal bağlam içinde ortaya çıkan insan eserlerinin tamamıdır.

Kültür kavramı incelendiğinde en önemli referanslardan biri olan Rapaport ise kültürün bir nesne olmadığına dikkat edilmesi gerektiğini ama bir fikir, bir kavram, bir yapı; insanların düşündüğü, inandığı, yaptığı birçok şey için bir etiket olduğunu anlatmaktadır (Rapaport, 2004).

Antropolojinin kurucularından olan Tylor'un ise 1871 yılında yapmış olduğu kültür tanımı, terime bilimsel bir içerik kazandırmış ve aynı zamanda bu kavramı bir çalışma alanına dönüştürmüştür. Kendisinden sonraki bir çok araştırmacıyı da etkileyen E.B.Taylor'a göre; " Kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür" (Güvenç, 1991).

Birçok bilim alanında benimsenen bu tanımlamada bahsedilen, kültür kavramının, yani zaman içinde edinilen bilgi birikiminin dil vasıtasıyla sonraki kuşaklara aktarılabilen bir içeriği olduğu gerçeğidir. İşte bu nesilden nesile aktarılabilme özelliği ile ait olduğumuz toplumlara ait geçmiş bilgiler günümüze ulaşabilmiştir. Ayrıca araştırmacılar insanın geçmişten bugüne hayatta kalabilme becerisini de kültüre yani öğrendiklerini aktarabilme yetisine bağlamaktadırlar.

Rapaport, Tylor'ın bu özgün kültür tanımının hala yararlı bir tanımlama olduğunu fakat insanı karakterize eden herşeyi içinde barındırdığını da belirtmektedir (Rapaport, 2004).

Kültür ve insan arasındaki ilişkiyi, dünya görüşü, inanışlar, değerler, imge ve şemalar, yaşam şekilleri, eylemler zinciri olarak soyuttan somuta bir süreç olarak açıklayan Rapoport, terim ile ilgili kendi tanımlamasını ise üç bakış açısıyla açıklamaktadır (Şekil 2.1).

- Kültür tipik bir gurubun yaşam şeklidir.
- Kültür sembolik kodlarla oluşmuş bilişsel şemalar, semboller ve anlamlar sistemidir.
- Kültür ekoloji ve kaynaklar ile hayatta kalabilme için uyum sağlayabilme stratejisidir (Rapoport, 1977, 1980).

Rapoport kültür kavramını soyuttan somuta aşağıdaki şema ile ifade etmektedir:

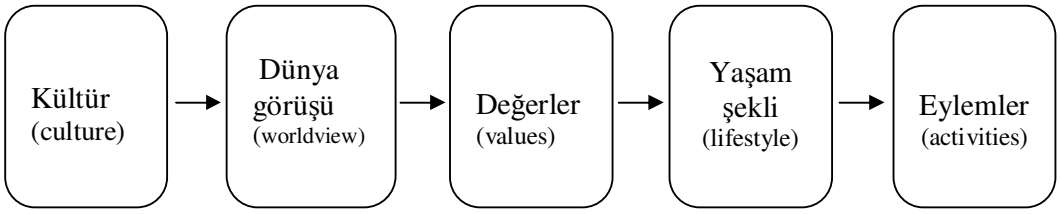

Şekil 2.1 Kültür kavramı analizi (Rapoport, 1976)

Güvenç de Tylor'ın bu yaygın tanımlamasının, kültür kuramının ana savı olduğu görüşünü dile getirmekte ve bu çerçevede Tylor'ın insanoğlu, toplum, öğrenme süreci ve kültürel içerik arasındaki ilişkilerin karışıklığı ve çokluğunu işaret ettiğini anlatmaktadır (Güvenç, 1972).

Güvenç'e göre kültür aşağıdaki kavramlar karşılığında kullanılan soyut bir sözcüktür .

- Kültür bir insan ve toplum teorisidir.
- Kütür belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür bir toplumun veya bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.
- Kültür bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir (Güvenç, 1972,96).

Her ne yönden bakılırsa bakılsın kültür kavramının tümü için ortak olan bazı tanımlamalar vardır. Bunlardan ilki ve en önemlisi kültürün organik olduğu gerçeğidir. Başka bir deyişle kültür sürekli değişim ve etkileşim içerisindedir. Hiç bir kültür öğesi hareketsiz ve durağan değildir. Çünkü kültür kavramının varlığı için temel etmen, bir insan topluluğu ve onu oluşturan bireylerin varlığıdır. Bu da bize kültürün temel kaynağının insan olduğunu göstermektedir. Kültür örüntüsünü oluşturan her düşünce, her kurum, her nesne insan tarafından yaratılmıştır. [1]

İnsan ve dil vasıtası ile kuşaktan kuşağa aktarılan ve çevresiyle sürekli etkileşim içinde bulunan kültür kavramın farklı bilim dallarındaki tanımlamalarından bazıları ise şunlardır.

Kültür, en geniş sınırlarına sosyoloji biliminde ulaşır ve buradaki anlamıyla kültür bir yaşama biçimidir. Bir topluma özgü tüm ifade ve etkileşim biçimleri bu tanımda mevcuttur. [1]

En basit ve en geniş kültür tanımlaması Herskovits'e göre "İnsan yapısı çevre"dir.

Kant'a göre kültür, insanın mantıksal özünden dolayı özgürce hayata geçirebileceği amaçların, ideallerin tümüdür (Cevizci, 2002).

Marx kültürel içeriğin tanımını ise şöyle yapmaktadır: "Kültür ya da uygarlık, insanın bir toplum üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür". [1]

Herder'in tanımlamasında kültür, bir ulusun, bir halk ya da topluluğun yaşam tarzıdır (Cevizci, 2002).

Fikretoğlu kültür "yaşam deneyimlerine dayanarak, gereksinimlerini karşılamak üzere, toplumların ya da grupların geliştirdikleri kurallar ve yaklaşımlarla anlara dayanak olan düşünce / değerler bütünü" olarak tanımlar (Fikretoğlu, 1990).

Bir başka tanımda kültür terimi "tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi, manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçlar bütünüdür" olarak açıklanır (Akarsu, 1979).

Ziya Gökalp "Hars (kültür), yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, adli, estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" şeklinde tanımlamıştır (Güvenç, 1996).

Güvenç ise farklı bilimlerde kültür kavramını dört bölümde ele almıştır. Bilimsel alanda kültür, uygarlıktır. Beşeri alanda kültür, eğitimdir. Estetik alanda kültür, güzel sanatlardır. Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür, üretme, çoğaltma ve yetiştirmedir (Güvenç, 1972).

Toplumu oluşturan kültürün önemini Atatürk'ün şu sözleri ile özetleyebiliriz; "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür"

Kültür tanımlamalarındada anlaşılacağı gibi bu kavram insan ile birlikte varolmakta hatta içerdiği bilgi birikimi sayesinde insanın devamlılığını sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bir başka deyişle kültür, bir toplumun hayatını, yaşam tarzını diğer toplumların yaşam tarzlarından ayıran değerler toplamıdır. Yani kültür, her aşamasında insanın varolduğu tüm gerçekliktir.

Öyleyse kültür değimiyle insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz herşey anlaşılabilir (Uygur, 1996).

2.2. Kültürün Özellikleri

Çeşitli tanımlamalar yapıldıktan sonra, biyolojik kalıtım yolu ile değil sosyal olarak nesilden nesile aktarılan bu bilgiler bütününün özellikleri bakımından da incelenmesi gerekmektedir.

Murdock (1940), Tylor'ın kültür tanımlamasından çıkan anlamları özellikleri bakımından belirli başlıklar altında açıklamaktadır.

- Kültür, içgüdüsel ya da kalıtımsal değil, her bireyin doğduktan sonra, yaşayarak kazandığı, öğrendiği bilgi, davranış ve alışkanlıklardır.

- Bütün canlılar, yaşadıkları sürece, varlıklarını sürdürecek, kendilerini tehlikelerden koruyacak bazı beceriler kazanırlar. Ancak insan öğrendiklerini yavrusuna aktarabilen tek canlıdır. Onun bu alandaki biricikliği kuşkusuz dil öğrenme yeteneğinden gelir. Bu anlamda, ilk yaradılışa kadar uzanan kültürün, tarihi ve sürekli bir varlık alanı olduğu söylenir.

- Kültürün öğrettikleri yalnız, zaman boyutunda sürekli değil, aynı zamanda, toplumsal, yani mekana göredir. Toplumdan topluma değişir. Bir toplumun sahip olduğu, yarattığı, paylaştığı tüm alışkanlıklar, o toplumun kültürüdür. Bu anlamda, toplumun aile, mahalle, köy, kasaba gibi alt birimlerinin sahip olduğu farklı kültür birikimlerine toplumun alt kültürleri denebilir. Kültür toplumsal olduğuna göre, geleceği (kaderi) topluma bağlıdır.

- Kültür her ne kadar, ideal kural, davranış ve değerlerden oluşursa da, bireysel tutum ve davranışlar, büyük ölçüde ideallerden ayrılır. Başka bir deyişle, her kültür bütünü, ideal ve gerçek adını verebileceğimiz bir kültür ikileminden oluşur. İdeal ile gerçek ara sıra birbirine yaklaşsa, üst üste gelse de, çoğu zaman birbirinden uzaktır.

- Kültür, biyolojik (yaşamsal) ve onlardan doğan toplumsal ihtiyaçları karşılayıcı, yani işlevseldir. Kültürel kurumlar ve ilkeler; başarısı denenmiş çözüm yollarıdır. Doyum (tatmin), alışkanlıkları destekler ve pekiştirir; doyumsuzluk ise değişim ve boşluklara yol açar. Süreklilik, doyumun, doyumsuzluktan biraz daha fazla oluşuna bağlanabilir. Mademki, biyolojik ihtiyaçlar evrenseldir, bunlara cevap veren kurum ve değerlerin yani kültürlerin belli ölçülerde benzer olması kaçınılmazdır.

- Hemen her kültürün öğeleri, uyum ve doyum sürecinin sonucu olarak bütünleşmek, ya da öyle görünmek eğilimindedir. Ancak kimi işlevcilerin ileri sürdüğü gibi, kültürün tam anlamıyla bir bütün ya da bütünleşmiş sistem olduğunu söylemek güçtür. Tarihi ve çevresel etkenlere ve çelişkilere açık olan kültürler tam bir bütünlük kazanamazlar. Kazanır gibi olurken, iç - dış güçler dinamiği, dengeyi ve bütünleşme sürecini alt üst eder. Bütünlük bir idealdir. Bütünleşme yerini hemen ayrışmaya, çatışmaya bırakır.

- Kültürün bir bütün ya da sistem olduğu sık sık yenilenir. Ancak, sistemi tanımlamak zor olduğu gibi, kültürün belki de tam bir sistem olmadığını savunmak daha kolaydır. Kültür varlığı tümüyle maddi veya gözlemlenebilir bir olgu veya nesnel bir varlık değildir. Öyleyse, kültür kavramı, hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Bu kavram bir coğrafya haritası gibidir. Yeryüzü öğelerini ve engebelerini simgeleyen harita nasıl bir soyutlama ise kültür kavramı da aynen bir soyutlamadır. Kültürel kurum, kavram ve süreçler gerçekliğin adları ve soyutlamalarıdır (Güvenç,1997).

Bütün bu incelemeler de göstermektedir ki toplumsal ve işlevsel olan, yaşayarak kazanılmış bilgilerin dil vasıtası ile iletilmesi sayesinde varlığını sürdüren kültür, soyut bir kavramdır ve içinde bulunduğu topluma göre farklılıklar gösterir.

Kültür kavramı incelenirken onu temel olarak oluşturan nitelikleri de birkaç başlık altında değerlendirmemiz gerekmektedir. Toplumsallık, Tarihsellik, Kalıtsallık, İşlevsellik, Birlik içinde Çokluk, Devingenlik ve Değişkenlik kavramı kültürün içinde barındırdığı başlıca özellikleridir.

a) Toplumsallık

Kültürün, toplumların bulunduğu yer ya da dönemlerde oluşması, yaşamasıdır. Toplumun dışında, ondan bağımsız bir kültürden söz edilemez.

b) Tarihsellik

Kültür denen karmaşık bütün ve onu oluşturan öğeler (dil, yazı, din, bilim, giyim-kuşam, sanat, yerleşme vb.) hangi toplum olursa olsun bir anda, kısa bir zaman dilimi içinde meydana çıkmış değildir.

c) Kalıtsallık

Kültürün ya da onun kapsamına giren öğelerin, etkinliklerin doğum yoluyla geçen birer kalıt değil de, öğrenilmesi gereken birer kalıt olduğunun en büyük kanıtı, doğumdan hemen sonra ailesinden ve onların yaşadığı toplumdan alınıp başka bir kültürün yaşadığı yere götürülen ve orada büyütülen bir çocuğun içinde yaşadığı toplumda geçerli olan dili, dini, sanatı ve yaşam biçimini kolayca öğrenip benimsemesidir. Bununla birlikte, nesillerden nesillere aktarılan farklı kültürleri kolaylıkla özümseme yeteneğinin söz konusu olduğu da göz ardı edilmemelidir.

d) İşlevsellik

Kültürün bir başka özelliği de toplum yaşamında bir yerinin, görevinin bulunması yani işlevselliğidir. Kültürü yaratan etkenin tek başına insan olduğu sanılıyordu. İnsan "neden", kültür ise "sonuç " sayılıyordu. Kültür araştırmalarının gelişmesi bu görüşün yanlış olduğunu göstermektedir. Artık günümüzde insanın davranışlarını, geniş ölçüde toplumdaki kültürel birikimin belirlediği kabul edilmektedir.

e) Birlik içinde çokluk

Ulusal kültürü oluşturan basamak ve dilimlere (kırsal ve kentsel çevre, toplumsal sınıflar, dinlere, mesleklere, parasal olanaklara, düşün ve sanat akımlarına göre süreklilik gösteren bir takım özel kültürler) bakış açılarına göre kimi kez alt kültürler, sınıf kültürleri ya da bölgesel, yöresel kültürler denilmektedir. Bu alt ya da yerel kültürler, öteki yöresel kültürlerle uyum içinde olurlarsa ulusal kültür denen bütün sağlanmış olur. Önemli olan bu ayrılıkların bütün ile temelde bir aykırılık, çelişki göstermemesidir.

f) Devingenlik ve Değişkenlik

Birey, kendisine bir kalıt olarak aktarılan kültürü yeniden öğrenir, yaşar ve yaşatırken farkında olmadan onda küçük de olsa bazı değişiklikler yapmakta ve kendisinden sonraki kuşaklara bu değişik biçimiyle aktarmaktadır. Kültürün devingenliği bireyin yaşamı süresince etkisini duyabileceği bir olgu olduğu halde, değişkenlik genelde çok yavaş oluştuğu için dikkatlerden kaçmakta, bu nedenle de yok sayılmaktadır. Tarihsel süreç incelendiğinde de dil, din ve gelenekler gibi ana kültür öğelerinin de değiştiği görülmektedir (Yıldırım, 2003).

Kavramın temelinde varolan insanlar biyolojik olarak birbirlerine benzeseler de, toplumların yaşadıkları yerler, verdikleri tepkiler, mizah duyguları ve inandıkları şeyler birbirlerinden çok farklıdır. Bütün bu farkların meydana gelmesindeki en önemli faktör kültürel yapılarıdır.

Dolayısıyla kültür her toplumda aynı özellikleri taşımaz, her toplum kendine özgü kültür anlayışına sahiptir ve bu özelliği ile aynı kültürü paylaşan insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan önemli bir araçtır. Bu nitelikler bütünü de kültür kavramını göreli hale getirir.

Kültür, taşıyıcısına ve egemenlik alanına göre 4 ayrı başlık altında değerlendirilebilir.

1. **Bireysel kültür:** Bireysel kültür, aslında bir yakıştırma sıfattır. Yani bir bireye, içinde bulunduğu toplumun üyelerince, karşılaştırma yöntemiyle yakıştıran bir kimliktir, o bireyin içinde bulunduğu, yaşamını sürdürdüğü toplumun niteliğiyle birlikte bir anlam taşır.

2. **Yöresel (bölgesel) kültür:** Ulusal kültürün tabanını oluşturur.

3. **Ulusal kültür:** Bir toplumda yemek, giyinmek, barınmak, eğlenmek gibi gereksinmelerin elde edilmesinde kullanılan bilgi, inanç, teknik, davranış duyuş ve ifade biçimlerini içeren ve toplumun yapısını oluşturan kültürdür**.**

4. Evrensel kültür: Bilim, teknik, felsefe ve din gibi kültür öğelerini içeren ve bir topluma özgü olmayan, genel geçerlikli kültürdür.

Sosyal mirasımızın bir parçası olan ve yaşanılan topluma göre farklılıklar içeren bu kavram bazı araştırmacılar tarfındanda maddi kültür ve manevi kültür olarak da iki ana başlık altında değerlendirilmektedir.

Maddi kültür: İnsan yapısı eşya, aletler, araçlar, barınaklar, su kanalları, yol, köprü ve insan tarafından değiştirilmiş diğer fiziksel varlıklardır.

Manevi kültür: Sosyal yapı, örf ve adetlerdir (Fikretoğlu, 1990). Fakat bu tanımlamalar yapılırken maddi ve manevi kültürü birbirinden tamamiyle farklı iki öğe olarak düşünmemek gerekir. Temelde her iki terim de birbirinden beslenen ve birbirinden etkilenerek değişen kavramlardır.

İzbul (2004) ise bu yapılan ayrımın doğru olmadığını şu sözleriyle anlatmaktadır: "Sağlıklı bir kültür ortamının, yaşam tarzı ve dünya görüşü arasında sürekli ve devingen bir bütünleşme anlamına geleceği açıktır. Öte yandan, maddi kültür başlığı altında, insanın teknolojisi yanında, biyolojisini de düşünmek gerekir" (İzbul, 2004).

2.3. Kültürü Etkileyen Faktörler

Kültür, nesilden nesile aktarılması özelliği ile süreklilik kazanır. Bu süreçlerin devamlılığında önemli olan başlıca faktörler **ekonomik, politik, fiziksel, sosyal ve dini** faktörlerdir.

a) Ekonomik Faktörler

Ekonomik faaliyetler kişilerden meydana gelmiş bir yapının dışında düşünülemeyeceğine göre ekonomik hadiseyi ele alan ekonomi ile toplumun bütününe eğilen sosyoloji arasında yakın bir ilişki olacaktır. [3]

Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; iki farklı ülkede aynı sektörde yer alan, aynı teknolojiyi ve aynı temel girdileri sayı ve kalite, olarak aynı oranda kullanan iki işletmenin yıl sonu karları ve verimlilik oranları farklı olmaktadır (Erkal, 1990).

Bu örnek ve açıklamalar düşünüldüğünde kişilerden meydana gelen böyle bir yapının kültürden bağımsız olarak algılanması mümkün değildir. Çünkü ekonomi, sosyoloji ve kültürde ortak olan öğe insandır. Ekonomik gelişmişliğin bir toplumun zihniyet, kültür ve anlayış gelişmişliği ile doğru orantılı olduğunu belirtmek gerekir. Yani bir toplumun sosyolojik yapısı gelişime, değişiklik ve ilerlemeye ne kadar açıksa o toplumun gelişmesi, kültürü ekonomik gelişmeye açık olmayan toplumlara göre daha kolay olacaktır. Kültür toplum üzerinde bu kadar etkili iken, toplumun kalkınması, tüm kaynaklarını verimli kullanması, tüm çalışma hayatını kaliteye odaklaması ile mümkündür. [3]

Toplumun sahip olduğu ekonomik yapının büyüklüğü, milli gelir seviyeleri ve gelir dağılım oranlarının etkileri o topluma ait kültür üzerinde açıkça görülebilmektedir.

Yani, ekonomi ve kültürde ortak bileşen olan insan daima belirsiz ve bağımsız değişken bir unsur olarak ekonomik hayatta yer alır (Erkal,1990).

b) Politik faktörler

Kanun ve yönetmeliklerin, ait olduğu toplum üzerinde, birey davranış ve yaşayış şeklini belirleyeyici etkileri vardır. Bu belirleyiciler etrafında şekillenen ve kimi zaman onları şekillendiren yaşam tarzı, karşılıklı etkileşim içinde o topluluğun kültürünün oluşmasında önemli bir faktördür.

c) Fiziksel faktörler

Doğal çevre ve iklim, kültürü etkileyen en önemli fiziksel faktörlerdir. İnsan, gelişim süreci içerisinde yaşadığı coğrafyanın ona verdiği olanakları kullanmıştır ki, bunun en iyi örneklerini kullanılan malzeme seçimlerinde görebiliriz. Yaşanılan

çevrenin getirdiği doğal malzemeler dışında mevcut arazilerin jeolojik yapıları, mevsimlere göre rüzgar ve güneş konumları gibi doğal çevre elemanları da toplum kültürlerini etkilerler.

Birçok tanımlamada kültürden ekolojik bir adaptasyon olarak bahsedilirken, Rapaport kültürün, ekosistemin kaynaklarını sömürerek bir yaşam sürdürme çabası olduğu açıklamasını yapmış ve iki kavram arasındaki vazgeçilemez ilişkiye dikkat çekmiştir (Rapaport, 2004).

d) Sosyal Faktörler

Her toplum yaşadığı coğrafyaya özgü davranışlar sergiler ve bu davranışlar bütünü kültürün biçimlenmesi aşamasında yerini alır. Farklı topluluklarda farklı aile yapıları, eğitim durumları, konfor durumları, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri bulunmaktadır. Birbirinden bağımsız olan topluluklarda değişken olan bu kavramlar sayesinde farklı kültürler oluşmaktadır.

Kültürün, değişme ve bu sayede sürekliliğini sağlayabilme ilkesinden daha sonra detaylı olarak bahsedilecektir. Dolayısı ile sosyal faktörlerde meydana gelen değişimler, kültürü de doğrudan etkilemektedir.

e) Dini Faktörler

Dini inançlar toplum kültürünü oluşturan en baskın etkenlerden biridir. İnançlar toplum içerisinde bireylerin davranışlarını, ilişkileri, yaşam mekanlarını ve çalışma alışkanlıklarını belirleyici faktörler içerir.

Dinin Kültür üzerindeki etkisi ve buna bağlı konut yansımaları, konutta değişim bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.4 Kültür Değişimi

Bir gelenek olan kültür, nesilden nesile süreklilik gösterir. Bu süreklilik hali içinde değişim olmadığı anlamını taşımaz. Aksine içinde barındırdığı değişim kültür'e süreklilik kazandırır. İlk bakıldığında gelenek ve değişim birbirine zıt kavramlar olarak düşünülse de, İzbul bu kavramların aynı zamanda birbiriyle uzlaştığını, çünkü geçte olsa geleneklerin değişmeyi özümsediğini ve bugünün değişimlerinin yarının gelenekleri olduğunu belirtmektedir (İzbul, 2004).

Kültür içinde bulunduğu çevreye uyarlanarak değişir ve bu değişim süreçlerinde bireylerin ihtiyaçlarına cevap verir. Yani toplumu oluşturan bireylerin sorunlarını çözmek için oluşmuş bu düzen ve kurallar bütünü, koşullar ve bireyler değiştikçe yeni ortaya çıkan sorunları çözebilmek için yine kendi içinde düzeltmeler yapar ve sürekliliğini sağlayabilmek için değişir. İnsan varolduğundan beri her dönemde yaşanan bu kültürel değişimler belli başlı bazı süreçler içinde gerçekleşir. Bu süreçler; kültürleme, kültürel yayılma, kültürleşme, kültürlenme, kültür şoku, zorla-kültürleme, kültürel asimilasyon ve kültürel değişmedir.

a) Kültürleme (enculturation)

Kişinin doğumundan itibaren içinde bulunduğu kültürü öğrenmesi, içinde yaşadığı toplumun istek ve beklentilerine uyum gösterecek şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesidir. Kültürlemenin okulda eğitim yoluyla bilinçli öğretilmesi mümkün olduğu gibi bireyin günlük hayatta kurduğu ilişkiler ile bilinçsiz olarak öğrenmesi de mümkündür. Bireyin doğumuyla başlayan bu süreç ölümüne kadar devam etmektedir.

b) Kültürel Yayılma (diffusion)

Bir kültürde ortaya çıkan maddi veya manevi kültür öğelerinin dünyadaki başka kültürler arasında içden dışa ve dıştan içe sürekli olarak yayılmasıdır. Bir toplum kültürünün başka toplumları etkilemesi içten dışa, bir toplumun başka kültürlerden etkilenmesi ise dıştan içe bir yayılımdır.

Kültürel yayılma sürecini anlatan en iyi örneklerden biri de tütün kullanımının yayılması sürecidir. İlk olarak Peru, Bolivya ve Arjantinde görülen tütün kullanımı 16.yüzyılda İspanya'ya getirilerek saray çevresinde kullanılmaya başladı. Daha sonra çok zaman geçmeden genel nüfusa yayıldı. Giderek Avrupa, Orta Doğu ve Uzak doğu yoluyla Asya'nın pasifik kıyılarına ulaşan tütün kullanımı kaynağından çıkışından üçyüz yıl sonra Alaska yoluyla yeniden Amerikan anakarasına ulaştığında dünya turunu tamamlamış oldu (Linton, 1936).

c) Kültürleşme (acculturation)

Farklı kültürlerin karşılıklı etkileşmesi sonucu değer inaç ve davranışların benzeşme yönünde değişmeye uğramalarıdır. Kültürleşme ile her iki kültür öğesi de değişime uğrar.

Fakat İzbul, değişimde dengeli bir durumun genelde kurgusal bir beklenti olduğunu, etkileşimin çoğu zaman, çift yönlü olmaktan çok, tek yönlü olduğunu belirtmektedir (İzbul, 2004).

d) Kültürlenme (culturation)

Toplumsallaşma süreci ile eşanlamlı olan kültürlenme, etkileşim sonucunda gerçekleşir. Bir toplumun alt kültürlerinden ya da başka toplumlardan gelen bireylerin bir araya gelmesi sonucu başlayan bu etkileşim ile asıl kültür ve alt kültürlerde olamayan yeni bir sentez ortaya çıkar.

e) Kültür Şoku (culture shock)

Kendi kültür ortamından yabancı bir kültür ortamına giden bireyin, bu yeni kültürde karşılaştığı farklı değerler sistemine uyum sürecinde yaşadığı sıkıntı ve sorunlara karşı verdiği tepkilerdir.

Örneklemek gerekirse "Evet'in hayır anlamına gelebildiği, etiketlerde yazılı fiyatların aslında pazarlığa bağımlı olduğu, randevu saatlerinde dışarda beklemenin

doğal karşılandığı, kahkahaların öfke anlamı taşıyabileceği" bir ortam içine giren batılı, bir anda çaresizlik hissine kapılabilir (İzbul, 2004)

f) Zorla-Kültürleme (trans-culturation)

Geçiş süreci olmayışının doğuracağı tepkiler düşünülmeksizin, baskı ve zorlama yoluyla bir kültüre ait birey ve grupların, bir başka kültür tarafından zorla değiştirilmesidir.

g) Kültürel Özümseme (assimilation)

Bir kültürün, kendisini farklı kılan özelliklerinin, başka bir kültür tarafından etkilenmesi ve giderek kendine benzetilmesidir.

h) Kültürel Değişme

Bahsi geçen bütün süreçleri içine alarak toplumun kısmen yada tamamen değişmesidir.

İzbul'un sözleriyle "Kültürel değişme, çevreye uyarlanma yada kültürler arası etkileşme gibi dışarıdan gelen etkenlerden olduğu kadar, kültürün kendi iç deviniminden de kaynaklanır" (İzbul, 2004).

Kültürel değişim elemanlarından bahsedilmedikçe geleneksel kültür kavramını da tam anlamıyla anlatmamız mümkün değildir. Aydınlanma ve sanayileşmeyle başlayan değişimler bugün özgün kültürleri hızla birbirine yaklaştırmakta, kültürler arası farklar ortadan kalkmakta, buna karşın kültürlerin kendi içindeki farklılıklar derinleşmektedir. Din, siyaset, sanayileşme, kentleşme ve buna bağlı olarak toplumların düşünce tarzındaki değişiklikler, geleneksel kültürleri zaman içinde değişmeye iten etmenler arasında sayılabilir (Gür, 2000).

Kültürel değişme uyum yoluyla gerçekleşir ve zaman içinde doğal çevreye uyum sağlanır. Koşullar değiştikçe geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de değişir. Yeni gereksinmeler ortaya çıktıkça bunları karşılayacak yeni yapılanmalara

gidilir. Kültürel sistem zaman zaman ileriye dönük gelişme ve değişimlerin yanı sıra geri giden ve gelen gelişme yönüne uymayan değişmelere de uyum gösterir. Kültürel değişmede kurumlar arası farklılaşmalar ortaya çıkar. Bazı kurumlar geri kalır ve değişmeyi yavaşlatır, bazıları ise destekleyip hızlandırır. Bazen de sorunların çözümü, yeni kültürel kurum ve öğelerin oluşmasını gerekli kılar. Böyle durumlarda yabancı toplumlardan hazır çözümler alınır (Sağdıç, 2001).

Bütün bu tanımlamalar ışığında ülkemizin bugünkü kültürel birikiminden de bahsetmemiz gerekir. İçinde yaşadığımız kültürel birikim iki farklı kaynaktan gelir:

Birincisi, Türkiye Osmanlı imparatorluğu'nu yönetmiş olan bir mirasçıdır ve bu özelliğiyle, İslam Dünyası'nın da bir üyesidir. İkinci olarak, Türkiye Atatürk Devrimleri ile çağdaş dünyanın kültürel değerlerini, Osmanlı mirası üzerine aşılamış bir ülkedir ve bu özellikleri nedeni ile hem siyasal hem de kültürel yapı olarak şu anda dünyada başka bir benzeri yoktur (Kongar, 2001) .

İçinde yaşadığımız coğrafyada kültür değişim süreçlerini geçmişte olduğu gibi bugün de içerisinde barındırmakta ve değişip, gelişerek varlığını sürdürmektedir.

BÖLÜM 3. KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KONUT VE KONUT ALANINA YANSIMASI

Kültürün oluşum nedenleri incelendiğinde, sürekli bir değişimin ve etkileşimin varlığından söz etmek mümkün olmaktadır. Bu değişim ve etkileşim sürecinde toplum, kültür kavramı ile kendini şekillendirmiş ve varlığını bu doğrultuda sürdürmüştür. Kültürün toplumlar üzerindeki etkilerini incelediğimizde, toplum ve bireylerin kültürel davranışlarının, davranış mekanını etkilediğini, bunun sonucunda davranışsal konumlarını dolayısıyla mekansal konumlarının belirlendiği görülmektedir.

Kültür kavramının değişmeyen tek kuralının değişim ve süreklilik olduğunu düşünürsek, toplumların da bu değişim sürecinde barınma anlayışlarının değişiminden söz edebiliriz. Değişen sosyal ve kültürel yapı ile barınma ve yaşam çevresini belirleyen toplumlar, süreç içerisinde bu değişimi doğal bir yenileme haline dönüştürmüşlerdir. Kültürel değişimin doğal bir sonucu olan barınma yani konut anlayışı, kültürel etkilerin neticesinde ortaya çıkan unsurlar ile şekillenmeye başlamaktadır.

Kültürün konut oluşumundaki etkileri sonraki başlıklar altında detaylı bir biçimde incelenecektir.

Konut Oluşumu

Konut ve Konutu çevreleyen alan tanımları genel olarak algılayış ve yorum farkları içerseler de ortak bir fikirde buluşulmakta ve konunun sınırları belirlenmektedir. Bu mevcut tanımlamaları iki grupta toplamamız mümkün olmaktadır.

İlk tanımlama grubunda, konut olgusunun form ve işlevin dışında kullanıcı ile ilişkisinden pek sözedilmemektedir. Bu guruba göre konut ; “bir insanın yatıp kalkıp, iş zamanı dışında kaldığı veya tüzel kişi olan bir kuruluşun bulunduğu ev, apartman gibi yer, mesken, ikametgahdır” (Anon, 1998).

İkinci tanımlama grubunda ise, konut - kullanıcı ilişkisinin temeline inilmekte, konut ile sosyal yaşamın kültür olgusu ile ele alınması gerektiği vurgulamaktadır. Gür'e göre konut; iç içe geçmiş bir paradokslar yumağıdır ve insanın başını sokabileceği bir delik değil, adeta insanla birlikte yoğrulması gereken bir dokudur (Gür, 2000).

Konut kavramını genel anlamda; iletişim, mekan, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman-mekan taksonomilerini (taksonomi; hiyararşik gruplama, sınıflama, tipleştirme anlamlarında kullanılmaktadır) yansıtırken, öte yandan kullanıcısının özüyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve anlatma eğilimini, böylece tasarım, donatım ve biçimi ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtır. Konut insan yaşamıyla kenetlenmiş bir olgudur (Gür, 2000).

İnsan ile sürekli bir etkileşim halinde olan konut kavramına ilşkin tanımlamaların hepsinde çok işlevlilikten ve değişimden bahsedilmektedir. Öyleyse konut, içinde insanı, değişimi, gelişimi ve tarihi barındırır.

Konuta dair bir başka tanımlamada; "Konut, insanların barınma gereksinimlerini karşılayan, onları dış etkiden koruyan ve güvenlik içerisinde yaşamlarının sürdürülmesini sağlayan en önemli yapı türüdür. Konut, bir arada yaşayan ve aynı mekan parçalarını paylaşan, tüm yaşam eylemlerini uyuma, dinlenme, yemek yeme vb. Birlikte yapan bireylerin veya ailelerin geliştirdikleri barınma-korunma işlevli bir yaşam ve yerleşme biçimidir" (Yıldırım vd, 2006).

İçinde barındırdığı nitelikleri ile konut sosyal bir ünitedir ve bu özelliği sayesinde çevresi ile sürekli etkileşim halinde bulunarak değişim ve gelişimini sürdürmektedir. Konut bu değişim-gelişim sürecinin her safhasında biriktirdikleri, yeniledikleri ve değiştirdikleri ile içinde bulunduğu dönemin ihtiyaçlarına cevap verir hale gelebilmektedir.

Her dönemde edindiği yapısal özellikler sayesinde konut, yerleşik hayata geçilen ilk çağlardan günümüze kadar geçen sürede, toplum ve bireylerin kültürel ve sosyal aktarımlarını sağlayan en önemli unsurlardan biri olma özelliğini kazanmıştır.

Yapılan tanımların geneli kültür kavramını daima konut olgusunun bir parçası hatta oluşum etkenlerinden biri olarak değerlendirmektedir. Bu tanımlamalarda da görüldüğü gibi, konut içinde kültürü, kültür de insanı barındırdığına göre bu üç kavramı birbirlerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Gür ve Rapaport da konut, insan ve sosyo kültürel yapı kavramlarını daima iç içe geçmiş kavramlar bütünü olarak görmüş ve tanımlamalarını bu çerçevede şekillendirmişlerdir. Gür'e göre konut, pragmatik bir yarar nesnesi olmaktan çok kültürel bir anlam birimi olarak görülmelidir (Gür, 2000).

Rapaport da, konut oluşumunun temelinin tek bir nedene bağlanmaması gerektiğini belirtmiş, bunun yanısıra sosyal ve kültürel faktörleri de içine alan bir çok nedenden bahsedilebileceğine değinmiştir.

Araştırma konuları dikkate alındığında Rapaport'un incelemelerini bu tanımlama kapsamında yoğunlaştırdığı görülmektedir. Ancak Rapaport, sadece kültürel faktörlerin önemine değinmemiştir. Ayrıca konut oluşumunda fiziksel etkilerin de büyük müdehalelerde bulunduğuna yazılarında sıkça yer vermiştir.

Rapaport'a göre form, iklim konstrüksüyonun, kullanılan malzemenin ve teknolojinin sonucudur (Rapoport, 1969).

Bu tanımlamaların içinde barındırdığı konut oluşumuna etken olan nedenlerin yanısıra konutu biçimlendiren bir diğer önemli faktör ise dini inanıştır. Bu bağlamda konutun anlamını kültürel yapının temel taşlarından biri olan dini inanışın konut olgusuna olan katkıları ile açıklamaya çalışırsak, konut-kültür ilişkisini daha somut hale getirmiş oluruz.

Din, yüzyıllar boyu toplumların şekillenmesinde önemli bir etken olarak insanoğlunun baş ucunda kalmış ve onu yönlendirmiştir. Bu yönlendirme sadece davranışlar üzerinde değil yaşam alanları üzerinde de etkisini yaygın olarak göstermiş ve göstermeye devam etmektedir. Kentlerde yaşayan tüm grupların, etnik kökenlerine göre dağılım gösterdikleri yaşam bölgelerinde yer alan farklı özelliklerdeki konutlar

incelendiğinde, kentin mevcut sosyal yapısına paralel olarak, kozmopolit bir kent dokusunun oluşumunun varlığı görülmektedir.

"Kültürlerin kozmik ve dinsel inanışlarının bir aynasıdır. Örneğin İslami inanışta konut, cami ve kent birbirlerine tamamen analojiktir (Analoji; Benzeşim, benzeşme anlamında kullanılmıştır). Bu üçünün birbirini kestiği nokta ise doğanın İslam'daki örgütleyici özelliği ve önemidir. Gerek cami, gerekse konut, doğanın yanlızca birer uzantısıdır" (Gür, 2000).

Bu tanımlamayı destekleyen diğer bir görüşe göre konut; yanlız bireysel uyarlama ile değil onu çevreleyen topluluğun katkıları ile de şekillenmektedir. "Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel kimliklerinin bir göstergesidir. Bireyler kendi fiziksel ve tinsel özelliklerinin yanı sıra ait olduğu grubun kültürel özelliklerini de yaşadıkları mekana, o mekanın kullanım biçimine yansıtırlar" (Yıldırım vd, 2006).

Gür, konut'u iç içe geçmiş paradokslar yumağı olarak tanımlamaktadır. "Birçok kültürde kişilik ve ayrıcalık elde etmek amacıyla tasarlanıp donatılan konut aynı zamanda insanları birbirine ve kültürüne yaklaştıran yaşamsal bir varlıktır. Birey ayrıcalık ararken kültür ortak değerleri dayatır. Kişilik-kültür bağlamında konut bir paradokstur" (Gür, 2000).

Bu kavramlar doğrultusunda geçmişten günümüze değişen konut biçimlenişinin temel nedenlerini açıklayabilmekteyiz. Konut biçiminin oluşumundaki belirliyicileri daha somut bir biçimde açıklayabilmek için Gür konuyu üç önemli başlık altında toplamıştır.

- Geri bakışta
- İleri bakışta (Genel)
- İleri bakışta-psiko-sosyal ve kültürel ağırlıklı

Geri Bakışta

a) Doğal belirleyiciler: Coğrafyanın sunduğu olanaklar çerçevesinde, doğal kaynakların ve yapısal hammaddelerin kullanımı ve kolay ulaşılabilmesi konutun biçimlenişinin **doğal belirliyicilerini** oluşturmaktadır.

b) Sosyal Belirleyiciler: "Aynı coğrafyasal koşullarda aynı kozmik değeri paylaşan insan topluluklarının ritüel konutundaki çeşitlenmelerde, yapı kültürü, toplumun ve ailenin refah düzeyi vb. sosyal etmenler sorumludur. Bu belirleyici grubundan **sosyal belirleyiciler** diye söz etmek olanaklıdır" (Gür, 2000)

c) Kültürel Belirleyiciler: Konut oluşumunun biçimlenişi ve düzenlenmesinde kültürün oluşturuduğu anlam ve normlar **kültürel belirleyicileri** oluşturmaktadır (Çizelge 3.1.).

Rapaport konut biçimini etkileyen faktörlere daha teorik bir yaklaşım yapmak gerektiğinden bahsetmiştir. Bu teorik yaklaşımlar ile Gür'ün savunduğu doğal, sosyal ve kültürel belirleyicilerin, iklim, malzeme ve teknoloji gibi fiziksel; ekonomi, koruma ve din gibi sosyo-kültürel faktörleri de içine almaktadır**.**

Çizelge 3.1. Geri Bakış (Gür, 2000)

Doğal Belirleyiciler	**Sosyal Belirleyiciler**	**Kültürel Belirleyiciler**
• İklim • Topografya • Çevresel örüntü ve doku • Çevrede var olan malzeme • Vb.	• Toplumun teknik bilgi düzeyi / yasal düzenlemeler • Toplumun refah düzeyi • Toplumsal Yapı Aile – • Toplum ilişkileri	Dünya görüşü (kültürel değer ve normlar) • Yaşam biçimi ve davranışlar • Çevre/Mekan kullanım normları • Konutun kullanım ve anlamı

İleri Bakışta-Genel

a) Nesnel: "Konutun yapılacağı yerin jeomorfolojik (Jeomorfoloji; Yüzey Bilimi olarak kullanılmıştır) özellikleri, yol örüntüleri, mevcut bina tipolojileri, kadastro durumları, mevcut yapısal-biçimsel veri tabanı, bina örüntüleri, işlev ve ölçekleri, vistalar, düğüm noktaları ve bölge sınırları son ürün üzerinde çok etkili olan **nesnel** fiziksel-biçimsel koşullardır" (Gür, 2000).

Bu tanımlama göstermektedir ki son ürün olan yapı kurgulanırken fiziksel özelliklerin oluşturduğu mevcut doku çalışmaya yön vermektedir.

b) Öznel: "Kullanıcının kültürel değerleri, sosyal normları, yaşama biçimi,konuttan beklentileri ve konutun kullanıcı için ifade ettiği anlam, belki yoruma en açık, ama son derece önemli **öznel** davranışsal ve anlamsal belirleyicilerdir" (Gür, 2000).

Kullanıcının kültürel değerleri, sosyal normları, yaşama biçimi, konuttan beklentileri ve konutun kullanıcı için ifade ettiği anlam, belki yoruma en açık, ama son derece önemli öznel davranışsal ve anlamsal belirleyicilerdir (Çizelge 3.2).

İleri Bakışta-Psiko-Sosyal ve Kültürel Ağırlıklı

Modern süreçlerin yapılandırdığı bugünün konutu, sosyo-kültürel ve bireysel bir anlatım aracı olarak görülmeli ve yukarıda belirtildiği gibi nesnel ve öznel boyutlarıyla kültür, topluluk birey ortamında yorumlanmalıdır. Kültür, sosyal çevre ve birey arasındaki ilişki bir tablo olarak incelendiğinde aralarındaki ilişki ve konut oluşumuna etkileri görülmektedir. (Çizelge 3.3.)

Çizelge 3.2. İleri Bakışta-Genel (Gür, 2000)

	Nesnel	**Öznel**
Toplumsal / Yasal	• Konut Politikaları • Konut yasa ve Siyasaları • Kredi/destek kuruşluşları • Pazar ekonomisi kuralları • Genel nüfusun demografik veriler	• İdeolojiler • Konut normları • Konutla ilgili yayın ve dökümanların etkisi
Fiziksel / Biçimsel	• Konumun jeomorfolojik yapısı • Ulaşım ve yol örüntüleri • Kadastral durum • Bina örüntü, tip ve ölçekleri • Yapısal/stilistik veri tabanı	• Kullanıcının konut örüntüsü, konut,konut mekanları ve donanım tercihleri • Konuttan sağlanan doyum
Davranışsal / Anlamsal	• Kullanıcının demografik verileri • Konut deneyimleri • Mülkiyet anlayışı • Mekansal kullanımı ve davranışları	• Dünya görüşü • Kültürel değer ve normlar • Yaşam biçimi • Konuttan beklentiler ve konutun anlamı

Şu ana kadar yapılan tanımlamalarda, konut olgusunun kişeye özel farklılıklar içermesinin temelinde, kültürel çeşitlilik ve mekansal algılayışın insan ve toplum yaşamını doğrudan etkileyen en önemli unsurlar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplum ve bireylerin yaşamsal faliyetlerini şekillendirdikleri konut ve onu saran çevre daima bulundukları toplumun sosyo kültürel ve sosyo ekonomik izlerini taşırken aynı zamanda da fiziksel çevreye de adaptasyon süreci sağlamaktadır (Çizelge 3.3.).

Çizelge 3.3. İleri Bakışta-Psiko-Sosyal ve Kültürel Ağırlıklı (Gür, 2000)

Kültür	Sosyal	Bireyler
• Dünya görüşü • Kültürel değer ve normlar • Din, Dil ve Sınıflandırma katagorileri • Aile-akraba ve toplum ilişkileri Yaşam biçimi • Çevre-Mekan kullanma normları • Konut kullanımına ilişkinnormlar • Konutun temel işlevleri ve anlamı	• Aile büyüklüğü Alilenin sosyo-ekonomik statüsü ve toplumsal etki alanı • Ailenin dünya görüşü ve toplumsal tutumları • Aile yapısı / ailede roller • Ailenin yaşam biçimi • Ailenin öz imgesi, beklentileri, umutları • Ailenin konut deneyimleri ve konut imgesi	• Bireyin konutta kurduğu yararsal ilişkiler / standartlar • Bireyin konutta kurduğu duygusal ilişkiler-özdeşleyim-bağlanma • Bireyin kültürel normları yorumlaması-eğitim • Bireyin yaşam yoğunluğu • Bireyin konut deneyimleri • Bireyin öz imgesi

3.1 Kültür - Konut İlşkisi

Günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından, kültür-konut ilişkisi incelenmiştir. Bu incelemeler konut biçimlenişlerinin ve mimari formların birçok değerin etkileri sonucu ortaya çıktıklarını göstermektedirler. Bu çok yönlü etkileşim sonucu meydana gelen konut biçimlenişi sadece fiziksel etkilerin sonucu değil, tüm sosyo- kültürel faktörlerin sonucudur. Bunlar, Rapaport'a göre kültürel değerler ve seçimler, Malzumdar'a göre kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler, Lawrence ve Low'a göre ise sembolik anlamlardır (Atik vd, 2007).

Tarihsel gelişim içinde konutun sahip olduğu çok yönlü ilişkiler zincirının yanısıra toplumla birebir olan ilişkisi, yaşanılan her türlü değişimden etkilenmesine

sebep olmuştur. Toplumun sosyal altyapısı sürekli bir değişim içindedir ve bu süreç ile birlikte çevresinden ve yaşadığı mekanlardan beklentileride değişime uğramıştır. Farklılaşan sosyal yapı sonucu mevcut konutlar yeni ihtiyaçlara cevap verememiş; değişen alışkanlıklar, kurallar, adet ve ilişkiler sonucu ortaya çıkan beklentilerle konut oluşumu doğrudan etkilenmiş ve ihtiyacı karşılamak üzere değişmiştir.

Rapoport'a göre (1969), konutların aldığı değişik formlar komplike bir olgudur. Dolayısıyla bu formların oluşumlarının açıklanması kolay olmamaktadır. Tüm açıklamaların tek bir çıkış noktası vardır; o da değişik tutumlardaki insanlar ve onların çevreye olan tavırlarıdır. Bu tavırlar, bulunulan yere göre farklılıklar gösterir. Çünkü, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel faktörlerdeki değişiklikler, bu tavırlarda önemli rol oynar. Bu faktörler aynı mekanda, farklı zaman zarflarında da değişiklikler gösterebilmektedirler (Zeybekoğlu, 2005).

Konut araştırmalarını tarihsel ve kültürel bir perspektifle ele alan, konutu kültür ve çevre ilişkilerinin bir yansıması olarak inceleyen Altman (1980) ise kültürel faktörleri; dünya görüşü, çevresel bilişim ve algılama, mahremiyet, din ve diğer değerler sosyal strüktürler ve aile strüktürleri olarak sıralamaktadır (Çahantimur, 1997).

Bir başka araştırmacı olan Gür'e göre günümüzde kültür- konut ilişkisini özetlemek gerekirse, çağdaş konut, bir yandan bir bölgede yaşayan insanların zengin kültürel birikimlerine ve yorumlarına işaret ederken, diğer yandan karmaşık yapıdaki kültürlenme etkilerine, ailesel-kişisel özelliklere de gönderme yapmaktadır (Gür, 2000).

Her durumda konut biçimi;

a) Bir kültürün dünya görüşünü, değer ve normlarını, imge ve şemalarını, yaşam biçimlerini, konutun birincil ve ikincil işlevlerini yansıtan bir anlatım aracı,

b) Mahrumiyet anlayışının uygulanmasında, egemenlik sınırının savunulmasında, kişisel mekanın tanımlanamsında, kalabalıktan arınmada, etkileşim yoğunluğunun denetim altına alınmasında, yönelme / yön bulmada ve "yer" tanımlamada bir gereçtir (Gür, 2000).

Konut oluşumunda kültürün ve süregelen değişimin etkilerinden bahsederken bu etkilenmelerin nedenlerinden de bahsetmek gerekmektedir. Konut oluşumunda değişime bağlı meydana gelen çeşitli faktörleri detaylıca incelememiz, kültürel değişimin konuta nasıl yansıdığını anlamamız açısından belirleyici olacaktır (Şekil 3.1).

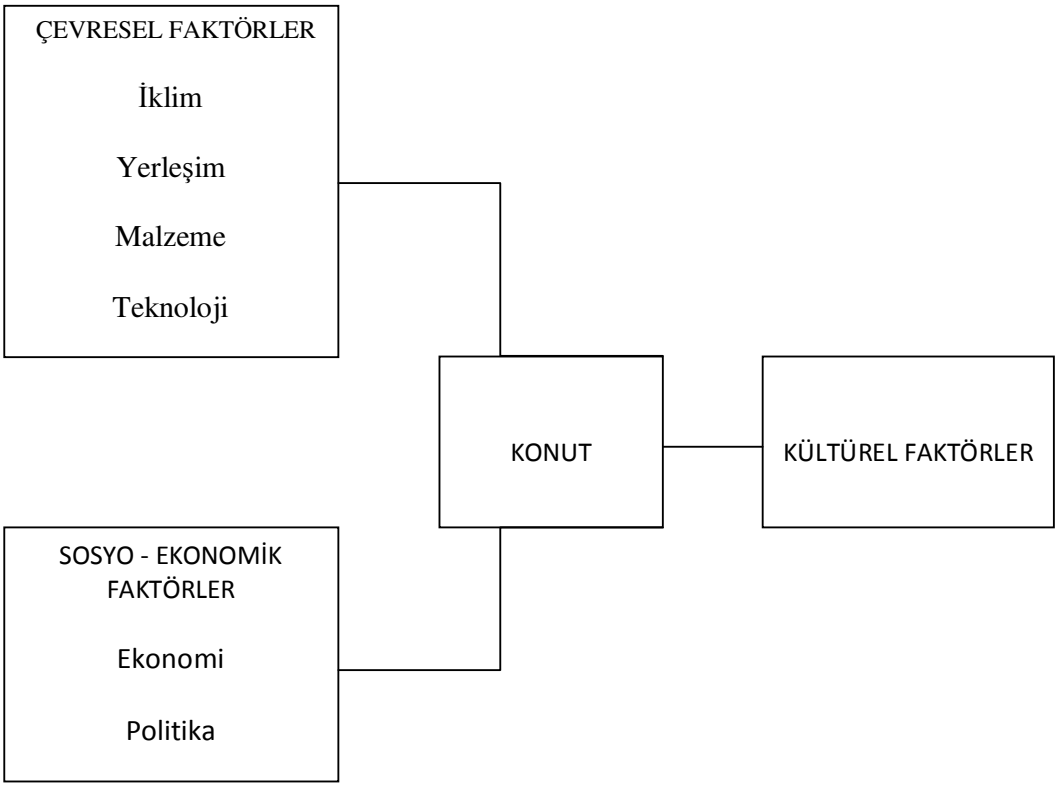

Şekil 3.1. Konut Oluşumuna Etki Eden Faktörler (Turgut, 1990)

a) Sosyo – Ekonomik Faktöreler

Sosyo-Ekonomik faktörler Turgut'un değerlendirmesine göre iki başlık altında incelenerek konuya açıklık getirilecektir.

Ekonomi: Kültürü etkileyen faktörler başlığı altında incelediğimiz ekonomik faktörler aynı zamanda konut alanlarına doğrudan etki etmekte ve bu alanları değiştirip çeşitlendirmektedir. Hiç şüphesiz ki toplumların yaşam kalitesini ve kültürel dinamiklerini etkileyen en önemli faktörlerden biri sosyo-ekonomik yapılarıdır. Ekonomik gelir dağılımına bağlı değişen bireyin ekonomik gücü toplum içindeki sosyal statüsünün de belirleyicileri arasında gösterilebilmekte, dolayısı ile bireyin yaşam standartının değişimine olanak sunmaktadır.

Farklı sosyo-ekonomik şartlara mensup kişilerin yaşadığı semtlere ait yapı guruplarında çok büyük yapısal farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar sokak dokusundan, yapı inşaat malzemelerine, cephe elemanlarından kent mobilyalarına kadar en büyükten en küçük ölçeğe kadar tüm detaylarda mevcuttur.

Ekonomik yapıdan kaynaklanan ve yaşam alanlarında ortaya çıkan birbirinden farklı yapılanmalar gözönüne alındığında, toplum içerisinde meydana gelen güç dağılımının izlerini doğrudan konut alanlarında görmekte ve konutta değişimden sözedebilmekteyiz (Resim 3.2).

Politika (İmar ve Yönetmelikler)**:** Topluluklar yaşamlarını sürdürürken meydana gelebilecek sorunları engellemek, mevcut sorunları çözmek ve belli yaşam standartları oluşturabilmek için bir tür kurallar düzeni meydana getirirler. Kanunlar ve yönetmeliklerden oluşan ve toplumsal düzenin oluşmasında temel olarak kabul edilen bu sistemin konut oluşumunda da etkili bir faktör olduğu muhakkaktır.

İnsanların günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri konut alanları hem sağlıklı bir altyapıya kolay ulaşabilme hem de bölgeye uygun bir kentleşme sağlayarak gelişebilme düzenine sahip olabilmek için bu mevcut sistemin öngördüğü kurallar düzenine uymak zorundadırlar. Fakat oluşturulacak olan sistem mutlaka günün koşullarında uygulanabilecek bir yapıda olmalı ve sürekliliğini sağlayabilmek adına denetlenmelidir.

Resim 3.1. Ekonomik gelir seviyesi düşük semt örneği (yenisafak.com.tr)

Resim 3.2. Ekonomik gelir seviyesi yüksek yerleşim örneği (mailbox.gazetevatan.com)

"Kanun ve yönetmeliklerin konut mekanına etkisi yaptırıcı nitelikte olmalıdır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndan, günümüz Türkiye'sine kadar bütün bu kararların toplum içinde esnetildiği, değiştirildiği görülmektedir. Geçmişte İstanbul'da yangınlara karşı ahşap bina yapımını kısıtlayan, günümüzde gecekondu ve çarpık yapılaşmaya karşı çıkarılan pek çok kanun ve yönetmelik toplumun kültürel yapısı içinde kaybolup gitmiştir" (Özsoy, 2006).

b) Çevresel Faktörler

Çevresel faktörler, Turgut'un değerlendirmesine göre; İklim, Yerleşim, Malzeme ve Teknolojiden oluşan dört önemli faktörden meydana gelmektedir.

İklim: Konut tipolojileri incelendiğinde, geçmişten günümüze kadar geçen her süreçte konut alanlarındaki değişime, yapı guruplarının içinde bulunduğu doğal çevrenin de etkisi olduğu görülür. Doğal çevre denildiğinde ilk akla gelen ''iklim şartları'', konut alanlarının oluşumunda büyük rol oynamakta ve toplumun kültürel alışkanlıklarını şekillendirmektedir. Eskimoların iklim şartlarından dolayı yaşama mekanlarını minimum ölçülerde tutmaları ve bunun sonucunda içe kapalı çekirdek aile yaşantısını tercih etmeleri bu konuya dair en iyi örneklerden biridir.

İklim şartlarına bağlı olarak kullanılan yapı malzemelerinde, yapım tekniklerinde ve kullanım şekillerinde de değişiklikler görülmektedir. Soğuk hava koşullarına sahip coğrafyalarda konut alanı içindeki ısıyı korumak amacı ile doğrama, cam alanları daha küçük tasarlanmış, soğuk iklim şartlarına daha dayanıklı malzemeler kullanılmıştır. Bunun yanısıra sıcak iklim şartları hüküm süren coğrafyalarda güneş ışınlarını daha az içeriye alacak çözümler ortaya çıkartılmıştır.

Yerleşim: Yerleşme alanları kırsal yerleşimler ve kentsel yerleşimler olarak iki şekilde meydana gelmektedir. Kırsal yerleşimler kendi içlerinde iki aşamalı meydana gelmektedir. Dağınık yerleşimler; yağışın bol olduğu, su sıkıntısının olmadığı nemli iklim bölgelerinde eğimli arazilerde görülür. Evler arasında tarla, bağ ve bahçeler vardır. Yurdumuzda en fazla Doğu Karadeniz Bölümünde görülmektedir. Toplu yerleşmeler; yağışın ve suyun az olduğu alanlarda görülür. İnsanlar su başlarında toplanmıştır. Yurdumuzun büyük bir kesiminde toplu yerleşme hakimdir. Diğer bir yerleşim şekli olan Kentsel yerleşim ise; sanayi, ticaret, eğitim ve yönetim alanlarında çalışan insanların yaşadığı büyük yerleşim birimleri olarak tanımlanmaktadır. Kentsel yerleşimleri nufuslarına göre üç gruba ayırmak mümkündür. Küçük kentler; nüfusları 10 bin - 25 bin arasında olanlar, Orta büyüklükteki kentler; nüfusları 25 bin-100 bin arasında olanlar, Büyük kentler; (nüfusları 100 bin-500 bin arasında olanlar). [5]

Malzeme: Barınma en doğal ihtiyaçlardan biri olarak sürekli insan hayatının bir parçası olarak günlük hayatında yer almıştır. Teknolojinin bugünkü boyutlara ulaşmadığı tarihlerde ve hatta daha öncelerinde bu ihtiyacı karşılamak için yapılan barınaklar kendi doğal çevresinin izlerini taşımaktalardı. Dönemin teknolojisi ile birlikte ulaşılması ve işlenmesi kolay olan ve doğadan elde edilen malzemeler bina formunu da etkilemiş dolayısı ile konut gelişimine de yön vermiştir.

Geçmişten günümüze süregelen bu ilişki sistemi, dönemsel mimari tarzlar yaratarak barınma kültürünü değişime uğratmıştır. Farklı her malzeme ile birlikte toplumların barınma kültüründe ve konut yapım tekniklerinde de değişiklikler gözlenmektedir.

İklim ve bitki örtüsünden kaynaklanan nemli iklim bölgelerinde genellikle ahşap evler, kurak iklim bölgelerinde ise toprak ve kerpiç evler vardır. Örneğin; Karadeniz Bölgesinde ahşap, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve G.Doğu Anadolu Bölgelerinde kerpiç evler hakimdir. [5]

Teknoloji: Toplumlar, gelişen ve büyüyen ekonomik yapıları ile birlikte bir çok alanda ilerleme gösterirler. Bu ilerlemeler sonucunda değişen teknolojilerinin de gelişmesi ile yeni olana ulaşıp, kullanmaları daha kolay hale gelir. Bu süreç belli bir düzen halinde geliştiğinde ortaya çıkan sonuç, içinde bulunduğu yüzyıl ile uyumlu, yenilikleri takip eden ve kendi normlarına uyarlayabilen bir toplum düzeni olacaktır.

Fakat teknolojik gelişmelerin toplumlar üzerindeki etkisi her zaman belli bir süreç içinde gerçekleşmez. Kimi zaman gelişmiş sanayi toplumlarının dayatmasıyla bazı geleneksel toplumların da yeni teknolojik değişimlerden hızla etkilendiği görülmektedir. Bir dayatma sonucunda edinilen teknolojinin, gelişim sürecini tecrübe edememiş toplumlar üzerindeki etkisi herzaman olumlu olmamıştır. Karşılaştıkları hızlı adaptasyon sürecinde ortaya çıkabilecek sorunları öngöremeyen bazı kentlerde ortaya çıkan tablo ne yazıkki bir gelişmişlik örneği olmamaktadır. Dolayısıyla geleneksel toplumlarda teknolojik değişimin konut alanına yansımaları karmaşık ve problemli olurken, bu değişimler gelişmiş toplumlarda rutin bir gelişme olarak kabul görürler. Buradaki esas mesele; gelişmiş toplumlar değişen teknolojiyi iyi olan yaşam kalitelerini daha iyi duruma getirmek için bir araç olarak kullanırken, geleneksel toplumların teknolojiyi genellikle statü belirleme aracı olarak kullanmalarıdır.

Yeni teknolojiler ile konut kullanım şekillerindeki değişim, bazı toplumlarda, sosyal yapıyı olumlu etkilerken bazı toplumlarda da, sosyal ilişkilerin körelmesine dolayısıyla toplumu oluşturan bireyin sosyal yapıdan bağımsız hale gelip kendine yetebilir hale gelmesini sağlamaktadır. Yani konut-teknoloji arasındaki bu ilişki aynı zaman toplum sosyal hayatını da etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Sonuç olarak teknoloji ve konut arasındaki ilişki hiç bir zaman birbirinden bağımsız düşünülemeyecek iki öğedir. Her yeni buluş, her yeni malzeme ve yeni yapı makineleriyle birlikte konut alanları da gelişmeye, değişmeye devam edecektir.

Toplumsal Normlar: Her toplumun sahip olduğu sosyal yapı ve geçmişten geleceğe aktarılan kültürel miraslar farklılık içerebilir. Toplum farklılık içeren bu değerleri kendi içinde bir düzene koyar ve bu doğrultuda biçimlendirir. Toplumun bu düzene ayak uydurması ile şekillenen sistem, toplumsal normları belirlemekte ve toplumun yaşam biçmini oluşturmaktadır. Toplumsal normların etkisinde kalan bireyin yaşama mekanlarına katkısı incelendiğinde, kültürel değişimin yaşama mekanlarına katkısından söz edilebilmektedir.

3.1.1. Konutta Değişim

Konutta değişim sürecinin, kullanıcı kültürünün değişmesi ile ortaya çıktığını görmekteyiz. Kullanıcının değişen beklentileri ve tercihleri doğrultusunda yaşama mekanınında sürece uygun yenilemelerin gerçekleştiğini, bunun sonucu olarakda eskinin terkedildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla gerçekleşen bu değişim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçalar, konut programının ve niteliğinin de süreç içerisinde çeşitli değişimlere uğramasına neden olmuştur.

Konut biçimlenişinde en etkili faktör kültür olduğuna göre, toplumun kültür yapısının değişimi konuta da yansımıştır. Aynı iklim şartlarında konumlanmış olan farklı kültürdeki kullanıcıların konutlarının farklılaşması da bizlere bunu kanıtlar niteliktedir. Toplum içinde birtakım değişikliklerin kabullenilmesinde kişiler arasındaki farklılıklar konut grupları arasında doğrudan geçişler yerine farklı konut gruplarının aynı zamanda inşa edilmesi sonucunu doğurmuştur (Kalender, 1996).

Rapaport'a göre, konut formunun en etkili belirleyicisi olarak görülen kültürün öz elemanları şöyle sıralanır:

- Etnik köken, dil ve din benzeri özellikler,
- Aile ve akrabalık strüktürleri ve çocuk yetirştirme yöntemleri,
- Yerleşme örüntüleri, toprak bölünmeleri ve sahipliği sistemleri,
- Yiyecek alışkanlıkları,

- Töresel ve sembolik sistemler,
- Statü belirleme yöntemleri ve sosyal kimlik,
- Tavırlar ve sözsüz iletişim,
- Bilişsel şema,
- Mahrumiyet, yoğunluğu, egemenlik sınırı,
- Konuttaki davranışlar,
- Çalışma, ortak iş yapma, ticaret gibi çeşitli mekanizmalar,

Bir çok yazara göre, her kültürün kendine özgü konut formuna sahip olması normal karşılanırken, Rapaporta göre, "konut biçimlenişi sadece fiziksel etkilerin ya da tek bir etkenin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur. Form, iklimin, konstrüksüyonun, kullanılan malzemenin ve teknolojinin sonucudur" (Rapoport, 1969).

Konut oluşumunun temelindeki biçim, anlam, mekan organizasyonu ve iletişimle ilgili unsurların kültür kavramına doğrudan bağlı olduğunu görmekteyiz. Ancak Rapaport, konutta meydana gelen değişimin sebeblerini açıklarken oluşan form düzenini doğrudan kültür ile ilişkilendirmemiştir.

Form-kültür ilişkisini Rapaport şöyle değerlendirmiştir; form kültürün gerçek bir parçası değildir, sadece onun ürünüdür. Kültürün yol açtığı sosyal çeşitlilik fiziksel forma dönüşmektedir. Yaşam tarzı, davranışlar, aktivite sistemleri, sosyal kuruluşlar, sosyal strüktürler, satatüler, güç ilişkileri, anlamalr gibi bazı kültürel açılımlar bina formunun kavramsal altyapısında önemli roller oynamaktadır (Rapaport, 1969).

Keleşe göre, "Toplumdaki sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik faktörlerdeki gelişme ve değişmeler, konut plan şemalarına fonksiyonel ve mekansal değişiklikler olarak yansımıştır" (Keleş, 1988).

Ancak değişen toplum alışkanlıkları ile paralel değişen konut biçimlenişinin temelinde yatan nedenleri aşağıdaki başlıklar altında değerlendirebiliriz.

- İmar Planlarına Bağlı Nedenler,
- Ekonomik Nedenler,
- Kullanıcı Kültür Yapısındaki Değişmeler,

- Aile Yapısındaki Değişiklikler,
- Kullanıcı Eylemlerinin Değişmesi,
- Teknolojik Gelişme ve Değişmeler,
- Kullanıcının Sosyal Yapısındaki Değişmeler.

Her dönemde konut, topluluklar tarafından barınma ihtiyacının yanı sıra sosyalleşme ve kültürel bütünlüklerini korudukları mekanlar olarak da kabul edilmiştir. Konut oluşum sürecinde değişen ihtiyaçlar ve şartlar ile değişim geçiren konut kavramı, her topluma göre değişiklik göstermektedir.

Geçmişte kalabalık aile kültürünün yerleştiği toplumlarda, değişen yaşam şartları ve değişen sosyo – kültürel yapı ile konut için duyulan ihtiyaç sıralaması da buna bağlı olarak değişim göstermiştir. Değişen sosyo – ekonomik yapı ile bireylerin yaşam koşullarındaki farklılaşma bazı toplumlarda refahı, dolayısıyla lüksü ve rahat yaşam koşullarını getirmiştir. Bu koşulların oluşumu ile kalabalık yaşayan ve ekonomik refaha ulaşan toplumlarda çekirdek aile kavramı yerleşmeye başlamış, bunun sonucunda konut yaşamına bireysellik fikri yerleşmiştir. Kişi ortaya çıkan bu bireysellik fikri ile kendi çevresini, dolayısıyla kendi yaşam mekanını oluşturmaya başlamıştır.

Turgut, konutta değişim sürecini, toplumda meydana gelen değişim "Akültürasyon Süreci" olarak tanımalamış ve bu çerçevede konut örüntülerinin bir strüktürel / yapısal analiz modelini geliştirmiştir. Bu analiz ile, zaman içerisinde toplumun değişen kültürel davranışlarının davranış mekanını etkilediği dolayısıyla yaşama mekanındaki (konut) değişim ifade edilmektedir (Şekil 3.2.)

Son 50-60 yılda konut plan şemalarının uğradığı değişmelerin saptanması için, müstakil ve apartman tipi olmak üzere iki örneklem grubu seçilmiştir. Bunların sonucunda, günümüzde toplumsal gelenekler, kullanıcı ihtiyaç ve istekleri dikkate alınmadan, ekonomik ve imar planlarının getirdiği belirleyici ve sınırlatıcı kurallara bağlı olarak plan şemalarının yapıldığı belirlenmiştir (Keleş, 1988).

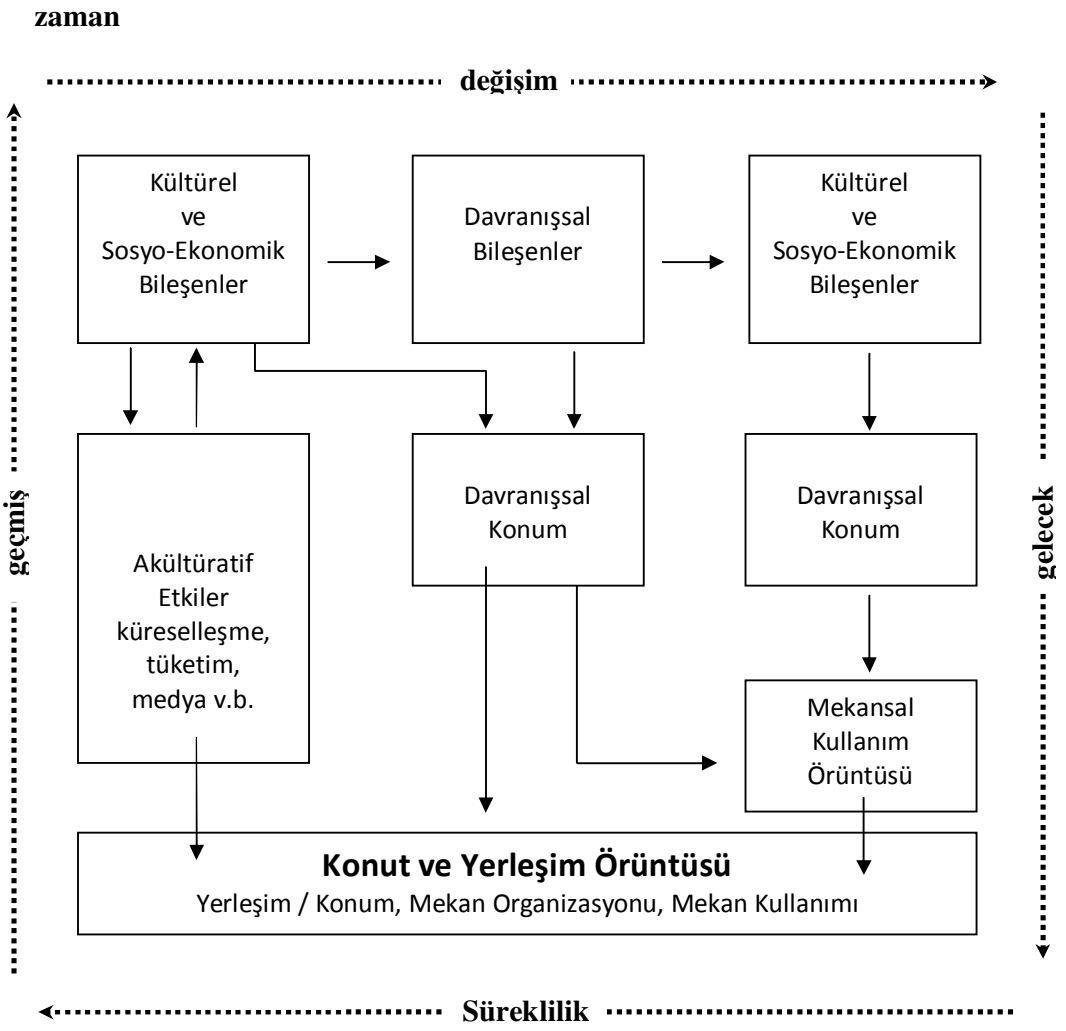

Şekil 3.2. Kültürel ve Mekanik Etkileşim Süreci İçinde Konut Örtüsü Strüktürel Analiz Modeli (Turgut, 1996)

Konut şekillerinde meydana gelen tüm farklılıkların da temelinde kültürel değişim varlığından sözedebiliriz. "Kültür değişimi ve buna bağlı olarak aile yapısının değişmesi; kadın – erkek eşitliğinin sağlanması, mahrumiyetin azalması planlamayı değiştirmiş apartman tipi konuta adaptasyonu kolaylaştırmıştır" (Kalender, 1996)

Konut tiplerindeki değişim ile meydana gelen çeşitlilik sonucu, kullanılan malzeme ve mimari tasarımdaki çeşitlilikde artmıştır. Bu faklılıklar ile meydana gelen konut sistemi, yakın çevresinide değişime, dolayısıyla adaptasyona zorlamış ve günümüz konut kültürünü meydana getirmiştir.

a) Yakın Çevrede Değişim

"Konut ile, konutun içinde bulunduğu yerleşme arasındaki köprü görevini gören mekanlar olarak nitelendirilen konut yakın çevresi, toplumsal hayat ile bireysel hayatın çok sıkı bir etkileşim içinde bulunduğu mekanları içermektedir" (Çahantimur, 1997)

Rapaport'a göre ise bireyin yaşadığı çevre; eşyalarla eşyalar, insanlarla insanlar arasındaki ilişkiler dizisi olarak görülebilir. Bu ilişkiler düzenlidir, kalıp ve strükrürleri vardır ve çevre, eşyalar ve insanların rastgele birarada toplanması değildir (Rapaport, 1990).

Bireyin yaşama mekanını oluşturma aşamasında çevresi ile sürekli etkileşim içinde olduğu ve bu etkileşim doğrultusunda sosyal ilişkilerini belirlediği, günlük yaşamını düzenlediği gözlenmektedir.

Yakın çevrenin şekillenişi de, kullanıcıların iletişimi, içinde bulunulan zaman, kültürel anlam ve mekan organizasyonlarının sağlanması ile mümkün olmaktadır. Birey tarafından konut alanının sınırlayıcısı olarak görülen yakın çevre, her bireyin konut olgusunu kendi deneyimleri ile tanımlamasına imkan sunmaktadır. Sosyal ve fiziksel ilişkilerin, kültürel etkileşim ile konut yakın çevresinde şekillenmesi, konut ve yakın çevre arasında sıkı bir bağ olduğunu göstermektedir.

"İçinde yaşayanlar için çok özel anlamlara sahip olan konut, tamamen bireysel bir hayatın sürüdürüldüğü mekan iken, konut yakın çevresi bu bireysel hayat ile tamamen toplumsal ilişkilerin sözkonusu olduğu dış dünya arasındaki bağlantıyı sağlayan mekanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu mekanlar bireysel ve toplumsal olguların aynı anda sözkonusu olduğu, her iki yaşam şeklinin beklenti ve normlarını içeren mekanlar görünümündedir. Bu mekanlar, konut girişi – eşik, basamaklar, veranda, avlu,

ön bahçe, yan bahçe, arka bahçe, behçe duvarı, bahçe kapısı, sokak, çıkmaz sokak, ve meydancıklar olarak sıralanabilir" (Çahantimur, 1997).

Günümüzde konutu çevreleyen dış mekan tasarımının, bireyin konut seçimindeki önemli beklentilerinden biri haline gelmiş olması, bireyin barınma ihtiyacının dışında yakın çevresinde kültürel ve sosyal etkileşim içine girebileceği mekanlara ihtiyaç duyduğunun bir göstergesidir. Bireyin konut ile onu çevreleyen yaşam mekanları arasında bağlantı kurması, sosyal ve kültürel aktiviteler ile çevresel şartlar arasında uyum sağlamasıyla mümkün olmaktadır.

Geçmişten günümüze toplumun değişen normlarının konut alanları ve yakın çevresinde hissedildiği gözlenmiştir. Kültürel faliyetlerin ve sosyo ekonomik şartların etkisinde kalan bu çevre, toplum ile doğrudan etkileşim içinde olmuştur. Konut alanlarının oluşumunu tanımlı hale getiren, sokaklar, meydanlar ve sosyal donatı alanları, kısaca konuta ait yakın çevre alanları toplumların işlev ve kültür etkileşimi açısından yoğun faaliyet gösterdiği alanlar olmasının yanında toplumun gelişimi için önemli bir kentsel araçtır.

Bina formunu insan ve fiziksel çevre arasındaki etkileşim olarak tanımlayan Rapaport, yapı çevresini insan-çevre etkileşiminin sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bu sistemde insan faktörünün biyolojik yapı, sosyal organizasyon, dünya görüşü yaşam şekli, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar, kişi grup ve ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlardır; fiziksel çevrenin de iklim, yerleşim malzeme ve teknoloji bileşenlerden oluştuğundan bahsetmektedir (Rapaport, 1990).

Taylor, konut ve yakın çevre ilişkisini değerlendiriken; gündelik yaşamı oluşturan "genel / toplumsal" ve "özel / bireysel" kavramlarının birlikte inceleyerek konut ve yakın çevre ilişkisinin iç içe geçmiş mekanlar bütünü olduğuna vurgu yapmıştır. (Şekil 3.3.)

b) Dini İnanışa Göre Değişim

Konut alanındaki değişiminin en önemli bileşenlerinden biri olan din olgusu, konut ve çevresini şekillendirmiş, toplum için ayırt edici nitelikte ve konut alanı ile

sürekli bir etkileşim halinde olmuştur. Belirli toplumlar gelenek ve göreneklerinin uygun gördüğü ortam ve şartlarda yaşayarak hayatlarının her anını bu doğrultuda şekillendirmektedirler.

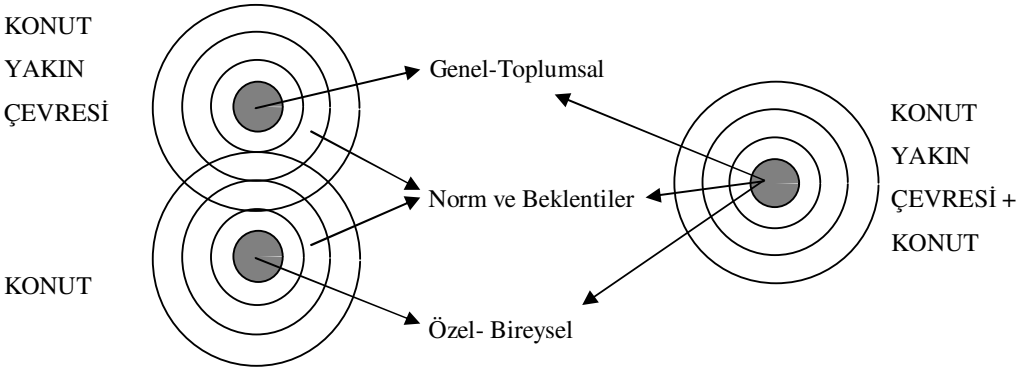

Şekil 3.3. Konut ve Yakın Çevresi İlişkisi (Taylor, 1985)

Birçok toplumda dini inançların konut mekanlarına etkileri olduğu ve farklı dini inançlara göre bu şekillenişin de çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Dini inançlar bir kültürün oluşumunu etkileyen faktörlerden biridir, fakat bazı toplumlarda bunun konuta yansımalarına daha fazla rastlanmaktadır (Tozan, 2000).

Özsoy'a göre; "dini inançlar kültürü oluşturan önemli ve dominant etkenlerden biridir ve bunun sonucunda konut mekanına yansıması topluma göre az yada çok olmaktadır. Ülkemizde olduğu gibi dini ibadetlerin ibadethane haricinde de yapılabilir oluşu, konut içindeki dini inanç etkilerini azaltsa da, hala pek çok toplumda geçerliliğini sürdürmektedir. Bu nedenle dinsel nitelikler, evrensel olmadıkları gözönünde bulundurularak, mekan kurgusunu değiştiren kültür, bir bileşen olarak el alınmaktadır" (Özsoy, 2006).

Din olgusunun, yaşam mekanı olan konuttaki etkilerini basit bir örnekle anlatmak gerekirse; Budist inanışına göre manastır olgusu bir yaşam şekli, doğumdan – ölüme geçiş mekanı olarak adlandırılmaktadır. Bu da manastır yaşamını seçenlere, "kendi başına bir ada" gibi yaşamalarını söylemiştir. Bu nedenle, manastır sakinleri Vinaya'nın (Vinaya; Rahip ve rahibeler için özel olarak düzenlenmiş ahlaki kuralların bütünü için kullanılmıştır) belirlediği şekilde yaşamalarını sürdürmek zorundadırlar. Gombrich'in belirttiği üzere: "Sona yönelmiş bir araç olmaktan öte: daha çok kendi içinde bir sondur". Budistlerin, yukarıda anlatılan yaşam şekillerini değerlendirdiğimizde, inanış felsefelerine göre çevre ile bağlarını koparmış, kendileri ile başbaşa kalmış, yaşama mekanını hedeflerine ulaşmak için sadece bir araç olarak gören bir yaklaşım olduğunu görebilmekteyiz (Gombrich, 1988).

Günümüzde, özellikle, batı toplumlarında konutun dinsel bir anlamı olmamasına rağmen, bu durum tüm kültürler için geçerli değildir. Örneğin, geleneksel Çin evlerinde Tanrı'ların kağıt sembolleri, evi korumak üzere kapıların üzerine asılmakta ve evin en önemli odasında çeşitli dinsel seromonilerin yapıldığı, eskiden kalma bir mihrap bulunmaktadır (Turgut, 1990)

c) Kentsel Değişim

Kentleşmenin ekonomik öğeye dayandırılan tanımına göre; Kentleşme, tarımsal üretimden daha ileri üretim biçimlerine geçiştir. Yani birinci üretim eylemlerine bağlı kırsal topluluklardan ikinci ve üçüncü üretim eylemlere bağlı topluluklara doğru bir kütle haraketi olarak tanımlanabilir (Gündüz, 1968).

Değişen tarihi kentsel dokuları incelediğimizde, sosyal yapının değişim sürecine doğrudan etkisinden ve değişimin temelini oluşturduğundan söz edebiliriz. "Kentler, fiziki–yapılaşmış çevre ve içinde barındırdıkları toplumsal - kültürel çevre ile bir bütün oluştururlar". Sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplum ilişkileri, kensel dokunun da yeniden tanımlanmasına, üretilmesine neden olur. Tarihi kentsel dokuyu oluşturan kullanımlar, bulundukları dönemin sosyal, ekonomik gereksinimlerini karşılamak üzere yapılmışlardır (Yaşlıca vd, 2002).

Değişen yaşam biçimleri, yönetim yapısı, kapital gücü, nüfus artışı, göçler vb.leri farklı istemler doğurmuş ve farklı yaşam mekanlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu değişim ve gelişim sürecine koşut, tarihi kentsel dokuların da günümüz gereksinimlerini karşılaması ve çöküntü alanları haline dönüşmemesi için çevre ve yaşam kalitelerinin artırılması gerekmektedir. Bu amaçla geçmişle gelecek arasında bir köprü kurarak, kimlik olgusunu koruyan, koruma – geliştirme – yenileme amaçlı çözüm önerileri üretilmesi zorunludur (Yaşlıca vd, 2002).

Batılı ve batılı olmayan kentlerde farklı değişmeler olduğu izlenmiştir. Batılı kentler zamanla büyüdükçe merkezi yoğunluk önce yükselmekte sonra düşmektedir. Oysa batılı olmayan kentlerde merkezi yoğunluk düzenli bir şekilde artmakta, kentleşme alanı genişlemekle beraber yoğunluk eğimi sabit kalmaktadır. Batılı kentlerde zamanla sıkışıklığın azaldığı görülürken, batılı olmayan kentlerde sabit bir sıkışıklık ve düşük seviyede çevre yayılması görülür (Şahin, 1987).

Bu farklı kültürlerdeki kentsel değişimin nedenini Yaşlıca şöyle açıklamaktadır; "Kentlerde tarih boyunca süregelen sosyal-kültürel ve sosyo-ekonomik değişimler, dönüşümler, fiziki mekanlarda da sürekli farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu oluşum bir anlamda bir yeniden üretim sürecidir. Toplumsal ve mekansal olarak ortaya çıkan bu yeniden üretim ise bir müdahaleler süreci olarak ele alınabilir. Yeniden üretim genel anlamda içsel ve dışsal müdahaleler olmak üzere ikiye ayrılabilir. İçsel müdahale, doku içerisinde yaşayan kullanıcıların, değişen gereksinim, istem ve ilişkileri bağlamında ortaya çıkan müdahalelerdir. Kullanıcı, çoğu zaman bilinçsiz olarak dokudaki yapıları ve çevreyi bozucu müdahalelerde bulunmaktadır. Dokunun yakın çevresindeki yeni yapılaşmalara benzer yapılar oluşturarak ya da alanı terkederek, sonuçta dokunun bozulmasına veya çöküntü alanı haline gelmesine neden olmaktadır" (Yaşlıca vd, 2002).

Dışsal müdahale ise kendi içinde iki bölümde incelenebilmektedir: Bunların ilki, dokunun çevresinde bulunan alanlarda ortaya çıkan rant taleplerinin etkisidir. Bu alanlardaki rant taleplerinin çoğu zaman yerel yönetimlerce kabulu ve buna yönelik yapılan yeni düzenlemeler sonucu, alanın yakınındaki tarihi kentsel dokuda bir baskı oluşmaktadır. Doku dışındaki alanlarda artan rant, dokuda yaşayanlarda da birtakım rant

beklentilerini ortaya çıkartmakta ve çoğu zaman kaçak müdahaleler sonucu kentsel dokuda bozulmalar meydana gelmektedir.

İkinci tip dışsal müdahale ise, plan ile yapılan müdahalelerdir. Eğer doku sit alanı kapsamı içine alınmışsa, dokuya müdahale, koruma – geliştirme – yenileme kapsamında yeniden işlevlendirme ya da mevcut işlevi devam ettirme yönünde bir düzenlemedir. Yeniden işlevlendirme ise çoğunlukla turizm amaçlı olmaktadır. Ancak doku sit alanı dışında kalıyorsa, imar planı kararları doğrultusunda bir müdahale sözkonusudur (Yaşlıca vd, 2002).

3.1.2. Konut - Kullanıcı İlişkisinin Değişimi

İnsanın varoluş serüveni içinde barınma herzaman en büyük sorun ve ihtiyaçlarından biri olmuştur. Geçmişte kullanıcılar, bazen yaşadığı coğrafi koşullarda bulunan mekanları, bazen de doğanın sağlamış olduğu malzemeleri kullanarak kendilerine barınma alanları yani günümüz konut alanlarına benzer alanlar yaratmışlardır. İlkel dönemlerde güvenle yaşamını sürdürme, günümüzde ise hem barınma hem de diğer bireysel sosyal ihtiyaçlarını sürdürebilme olanağı saylayan konut mekanları kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilmek için değişerek varlığını sürdürmektedir.

Tarihten bugüne kadar geçen süreçte, değişen iklim koşulları, sosyal hayatın farklılaşması ve teknolojik alandaki yenilikler kullacı-konut ilişkisinde yeni istek ve ihtiyaçları doğurmuşlardır. Günümüzde bu değişim hızla devam etmektedir. Toplumdaki eğitim, kültür, gelir düzeyi, küreselleşme ve yaygın iletişim kanalları ile artan bilgilenme, toplumun kalite beklentisini yükseltmiştir. İnsanın yaşadığı mekanın kalitesi, insanın fizyolojik geresinmelerini karşılaması düzeyi ile ölçülmelidir (Altaş, 1994).

Bu beklentiler ile beraber düşünüldüğünde, kişinin yaşamı boyunca en çok zamanını geçirdiği ve çeşitli gereksinimlerini karşılamak zorunda kaldığı konut alanlarında program oluşturmak çok önemlidir (Eruzun, 2005).

Konut-kullanıcı arasında meydana gelen iletişim, konut mekanının kullanıcı tarafından değerlendirilmesi ve akabinde mekanın algılanmasını sağlanmaktadır. Ancak, değişik kullanıcıların bu mekana dahil olmasıyla birlikte iletişim sürecinde değişimler meydana gelmekte ve kullanıcının konut mekanını algılayışı değişmektedir (Şekil 3.4.).

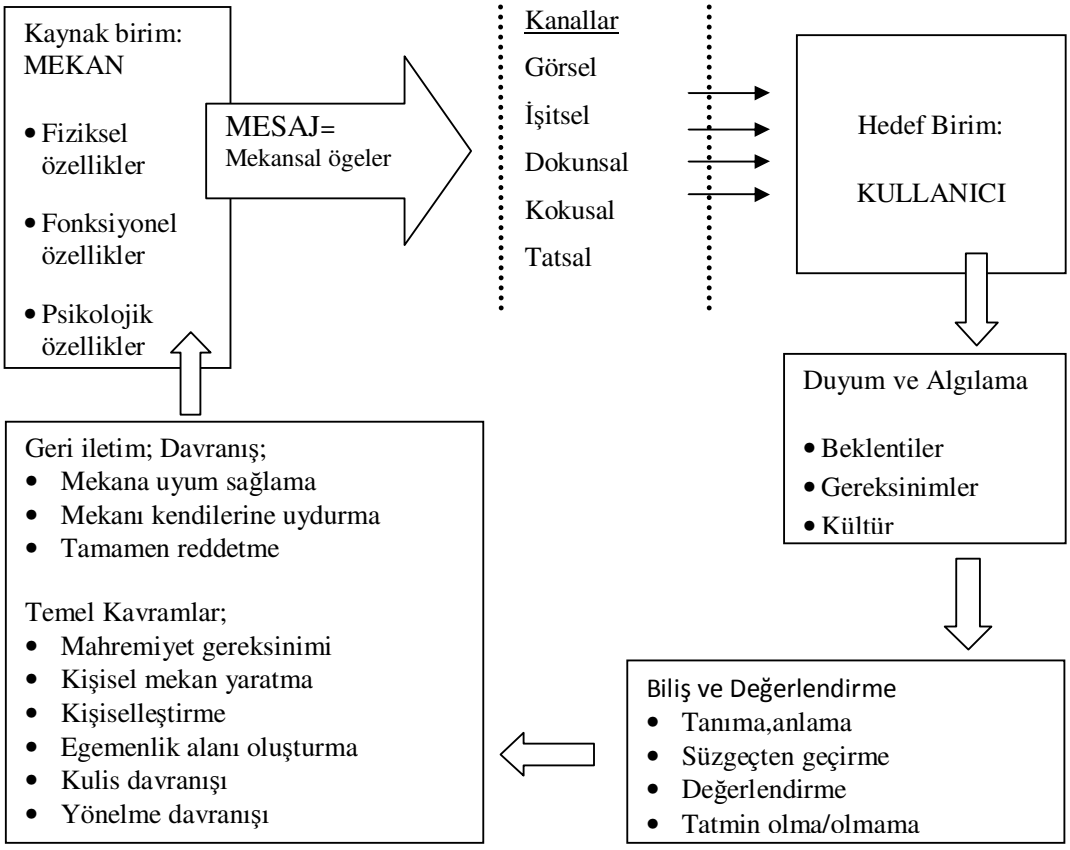

Şekil 3.4. İletişim Süreci (Günal ve Esin, 2007)

Kullanıcı, tasarımcı ve konut alanı üçgeni içerisinde genellikle kullanıcılar konutlarını kendi isteklerine göre inşaa ettirmek isterler. Bu istekler ve içinde bulunulan şartlar karşımıza karmaşık bir tablo çıkarır:

- Kullanıcının kimliği, ekonomik gelir düzeyi, kültür ve estetik beğeni düzeyi,
- Mimarı birikimi, kültür düzeyi, estetik beğenileri,

- Çevredeki geleneksel ve kültürel doku,
- Konutla ilgili beklentiler,
- Konutla ilgili oluşmuş imajlar (Görgülü, 2005).

"Kullanıcı istekleri ve gereksinmeleri farklı olarak değerlendirilmesi gereken başlıklardır. Kullanıcı gereksinmeleri, mekanı kullanırken kullanıcının fizyolojik, psikolojik, ve sosyo-kültürel rahatsızlılara uğramadan mekandan beklediği nesnel alt koşullar şeklinde tanımlanabilir". Oysa istekler tamamiyle kullanıcının eğitim ve kültür anlayışı ile şekillenir (Ünlü, 1986).

Şartlar, istek ve gereksinimler değiştikçe konut alanları da değişir ve gelişir. Birey konut ile ilgili geçmişten gelen deneyimlerini yeni konut seçim ve yapım tekniklerine aktarmaya devam eder.

3.2. Konut Alanındaki Değişim

İnsan yaşamına ait sosyo kültürel ve fiziksel yapının çevresel etkenler sonucu sürekli bir değişime maruz kalması, yaşamın sürdürüldüğü çevrenin de bu değişimden etkilenmesine neden olmaktadır. İnsana ait yaşam alanlarına yapılan bu müdehalelerin en belirgin sonuçları konut alanlarında ortaya çıkmaktadır.

Değişimlerden doğrudan etkilenen konut alanlarının, bu değişimler ile varoluşundan günümüze nasıl farklılaştığını anlamaya konut alan oluşumu tanımını inceleyerek başlayabiliriz.

Konut Alan Oluşumu: Sokaklar, meydanlar, parklar, açık alanlar kentlinin toplanabileceği, birbirleriyle karşılaşacağı, kaynaşacağı, bireysel ve birlikte kendini ifade edebilecekleri, kentli kültürü yaratacakları özgürlük ve toplumsal – davranışsal uzlaşma alanlarıdır (Dönmez, 2005).

Konut çevresinin özellikleri yaşam kalitesinin en önemli göstergelerinden biridir ve yaşam kalitesi araştırmalarının sonuçları konut çevreleri tasarımlarına doğrudan yansır. Özellikle çocuklar, gençler, emekliler ve çalışmayan nüfus, komşuluk çevresinde uzunca süre vakit geçiren gruplardır. İyi düzenlenmiş ve planlanmış konut çevreleri hem yaşam kalitesini yükseltir hem de kişileri orada yaşamak için seçime yönlendirir. Sonuç olarak, bir konut çevresi ne kadar iyi planlanmışsa o çevredeki kullanıcı memnuniyetini de o ölçüde arttırır. Yaşam kalitesi açısından konut çevresinin hem fiziksel hem de sosyal boyutunun ele alınması gereklidir. Sosyal birleşmenin sağlanması yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından önemlidir. Kentlerde konut çevrelerinin gereksinimlerinin belirlenmesinde ve yenilenmesinde ilk aşama en düşük kalitede olan, suç oranı yüksek ve sağlık ve eğitim konusunda zayıf bölgelerin belirlenmesidir.

Konut çevrelerinin araştırılması kent yenileme için öncelikli alanların belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu alanların belirlenmesi aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, güvenlik ve ulaşım konularının entegrasyonu için planlama faaliyetleri açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma çerçevesinde makro çevre genel anlamda semt düzeyini, mikro çevre ise konutun bulunduğu sokağı ifade etmektedir. Makro çevre görüşmecinin yaşamını geçirdiği, kendini ait hissettiği çevreyi mikro çevre ise yaşayanlarla ilişki kurduğu, yakın çevreyi ifade etmektedir. Her iki çevre birbiriyle karşılıklı etkileşim içinde olduğu bilinmektedir (Türkoğlu, 2008).

3.2.1. Fiziksel Değişim

"Yerleşme zaman-mekan içinde sürekli olan duraklar olduğundan, sürekli değişimlerde farklı mekan sistemleri meydana gelmektedir. Bu farklılık insan topluluklarının üzerinde yaşadığı toprağın geo-fizik özelliklerine ve değişik mikro klimlara dayanmaktadır. Bu durum genel yerleşmeyi tanımlamaktadır" (Kahraman, 2000).

Konut inşaasında kullanılan malzemelerin yakın çevresinde kolay ulaşılabilir oluşu ve uygulandıklarında çevreleriyle olan uyumları yüzyıllar boyu konutun sürekli bir fiziksel değişim içinde olmasına neden olmuştur.

Ayrıca fiziksel değişimin önemli nedenleri arasında gösterebileceğimiz aile yapısındaki değişimlerin ise konut alanlarının şematik düzenlerine doğrudan etki ettiğinden söz edebiliriz. Zamanla değişen aile yapısı ve buna bağlı farklılaşan ihtiyaçlar ile değişen konut alanları, gerek plan şemalarındaki değişim gerekse konut çevresinin bu değişimden etkilenmesi olarak sıralanabilir. "Osmanlı konutunda, zaman içinde kullanıcı ve aile yapısı farklılaşmalarında, odaların sayısı arttırılıp, sofa ile olan ilişkileri düzenlenerek farklı plan tipleri oluşturulmuştur" (Eldem, 1968).

"Toplumun sosyo ekonomik ve sosyo kültürel yapısının fiziksel mekana yansıması, farklı kentsel dokuların oluşumunu belirlemekte ve bu öğeler sosyolojik etkenler çatısı altında toplanmaktadır" (Kahraman, 2000).

3.2.2. Sosyo - Kültürel Değişim

Kültür-Konut ilişkisi başlığı altında belirtildiği gibi, konut biçimlenişleri sadece fiziksel etkilerin ya da eklentilerin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucu olarak görülmeli ve konut alanındaki değişimler bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Sosyo-Kültürel değişim olgusu, toplumun yeni gereksinimler sonucu ortaya çıkan farklı davranışlar ve buna bağlı değişen çevre izlenimleri olarak değerlendirilebilir. Toplum tarafından yeni gereksinimlerin yaratılması, toplumun gerek barınma davranışı gerek beslenme alışkanlıkları, gerekse bireysel ilişkilerin yeniden düzenlenmesini sağlayabilmektedir.

Beyazıt vd, sosyo-kültürel değişiminin konut üzerindeki etkisine yazılarında dikkat çekmek istemişlerdir. Cumhuriyet öncesinde başlayan, batılılaşmanın getirdiği sosyo-kültürel değişim süreci, konut planlarının değişmesinde önemli rol oynamıştır.

Büyük kentlerde sanayinin gelişip, üretimin artmasıyla, satın alınacak ürünler dolayısıyla aile bireyleri için yapılacak harcamalar artmıştır. Böylece gelir düzeyi düşük ailelerde kadının da çalışması gerekmiştir. Kadının, eğitim alması ve çalışması ile dışa bağımlılığı azaltmıştır. Bu durum aile içindeki rolleri ve buna bağlı mekanların kullanımlarını doğrudan etkilemiştir (Beyazıt vd, 1976).

Konut alanında meydana gelen değişimlerin temel etkenleri arasında, birey ve aile yaşamında meydana gelen sosyal ve kültürel yapının değişimlerini gösterebiliriz. (Şekil 3.5.)

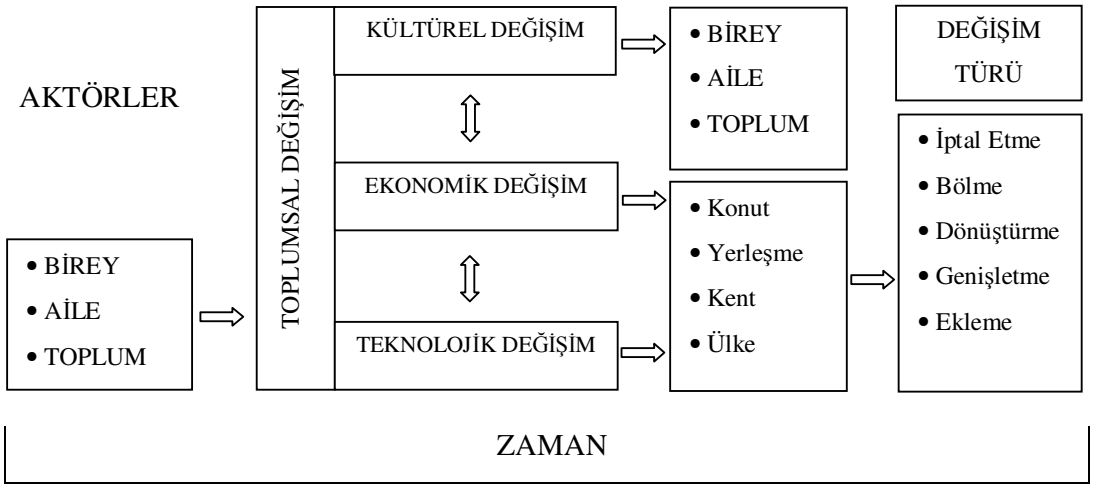

Şekil 3.5. Toplumsal Değişim ve Fiziksel Yapıya Etkileri (Sağdıç, 2001)

"Birçok aile eyleminin oluşum alanını belirleyici, aile ve aile bireylerine özgü veriler dışında, topluma özgü normlar, yada belirli bir toplum içinde varolan alt kültürlerin ortaya koyduğu özelliklerdir. Bu bakımdan gelir, toplumsal sınıf, meslek, kültür grubu, kentin ekolojik yapısı içindeki konum ve statüler, bu alanı belirleyebilecek değişkenler olmaktadır. Böylece gerek topluma özgü veriler gerekse çevrenin olanaklarına (donatım) oluşum alanı konutun dışına taşmakta ve bu eylemler, belirli ölçüde "toplum-eylem" niteliğine dönüşmektedir. Bunlara katılan kişilerse cins, yaş

grubu ve v.b. belirleyicilere göre eylem türüne de bağlı değişkenler göstermektedir". Böylelikle, aile eylemlerinin uzantıları konutun da çevresine eylemsel düzeyde uzantılarla yayılması ve konutla ikamet çevresi arasında belirli bir sürekliliğin sağlanmasına neden olmaktadır. Belirli donanım öğeleri bu uzantıların mekansal ve teknik planda örgütlenmesi ve konutun yakın çevresinde ailenin günlük kullanışları ve ilişki alanı düzeyinde bir ortak düzenekler bütünü meydana gelmesini sağlar (Kahraman, 2000).

Türkiye, tarihsel mirasın zaman ve mekan boyutunda çeşitlendiği ender coğrafyalardan birine sahiptir. Anadolunun verimli toprakları yüzyıllar boyu farklı kültürlerden topluluklara yaşam vermiş ve bu çok kültürlü geçmiş bir kültür mozaiği olarak günümüze ulaşmıştır.

Kültür – konut – konut alanı ile ilgili incelediğimiz bölümlerde varılan sonuç; bu üç öğenin birbirinden bağımsız düşünülemeyeceği gerçeğidir. İnsanı içinde barındıran ve dinamik olan yapıları gereği hergangi birinde meydana gelen değişim diğerlerini de etkiler ve değiştirir. Bu nedenle kültürel değişimin konut alanlarına etkisini incelemekte yarar vardır.

BÖLÜM 4. KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KONUT ALANINA YANSIMASI: İSTANBUL - ORTAKÖY ÖRNEĞİ

Kültürel değişimin konut alanlarına etkisini inceleyeceğimiz bu bölümde seçilmiş olan istanbul - Ortaköy örneği, tarihte ve günümüzde var olan çok kültürlü yapısı, coğrafi özellikleri ve nüfus yoğunluğu göz önüne alındığında verimli bir çalışma alanı oluşturmaktadır.

Ülkemizin en önemli illerinden olan İstanbul ise, iki kıtayı birbirine bağlayan narin bir coğrafya üzerinde konumlanarak ve iki imparatorluğun başkentliğinden getirdiği kültürel peyzajı ile dünya üzerinde daima özel bir öneme sahip olmuştur. Ayrıca İstanbul'un geçmişten bugüne uzanan bu özel kültürel birikim ve coğrafi bütünlüğünde barındırdığı bütün, insanlık tarihi için de vazgeçilmez bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Otuzdokuz ilçeden oluşan İstanbul'un bir açık hava müzesi niteliği taşıyan ilçelerinin en önemlilerinden biri Beşiktaştır (Resim 4.1.).

Üst ölçekte Beşiktaş ilçesi ve doğrudan etkilenen alt ölçekteki Ortaköy için konut alan oluşumları benzerlik taşımaktadır.

Bu çerçevede öncelikle Beşiktaş ve çevre yerleşimlerini ele aldığımızda, konut alan oluşumunu, Beşiktaş Belediyesi Kentsel Gelişme Vizyonu Ön Raporun ile tespit etmemiz mümkün olacaktır.

Beşiktaş ve çevresi (Genel);

- İstanbul'un her yerinde rastlanan, özel niteliği olmayan yoğun apartman bölgeleri.
- Son yıllarda ortaya çıkan lüks, özel yönetimli siteler.
- Levent, Ulus eteklerinde "organik" nitelikte gelişmiş üst gelir gurubu villa ve apartman bölgeleri.
- Gecekondu bölgeleri olarak belirginleşmektedir.

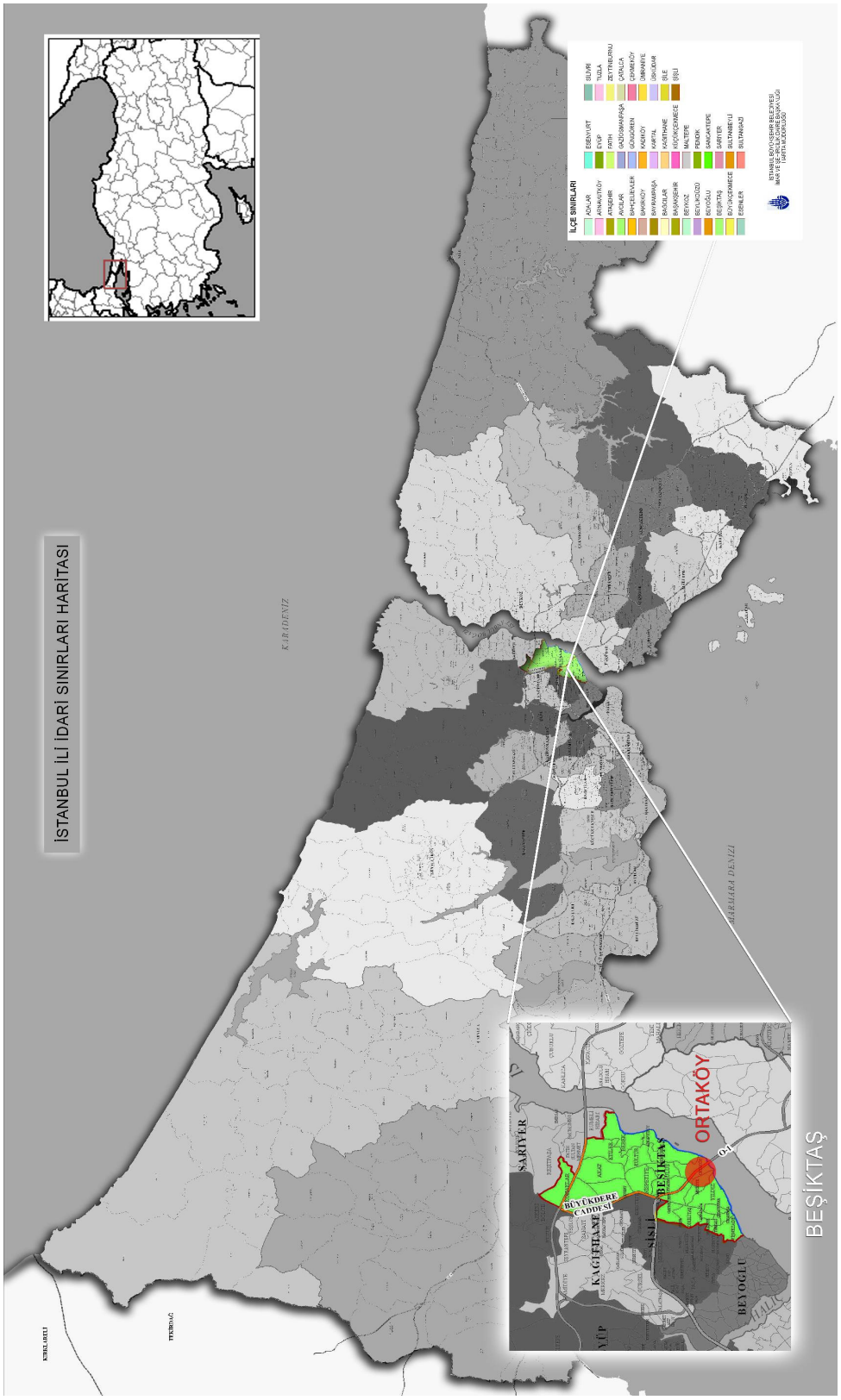

Resim 4.1. İstanbul İli Sınırları Haritası (S.M. 2009) / (İBB, 2009).

Genel Planlama ve Gelişim Önerileri doğrultusunda, Gecekondu alanlarının ve ömrünü doldurmuş, niteliksiz apartman bölgelerinin, ticaret/iş merkezi gelişmelerinin aşırı baskısı altındaki konut olgularının değişmesi kaçınılmaz görülmektedir. Ön Rapora göre, gerçekleşmesi mümkün dönüşüm ihtiyaçları karşısında mevcut alanlarda oluşabilecek sorunlar ile ilgili şunlardan bahsetmek mümkündür; gecekondu alanlarının zaman içinde kentsel dönüşüme uğrayabileceği düşünülebilirse de Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi içindeki kesimlerde (yapı yasakları çerçevesinde), önemli bir değişim beklenmemeli, temizlenen gecekondu alanlarının kamuya açık rekreaktif alanlara dönüşebileceği düşünülmelidir (Şanlı, 2005).

İlçe, Avrupa ve Asya'yı buluşturan İstanbulda, Boğaziçi ve Fatih köprüleri ile iki kıta arasındaki bağlantıyı en etkin biçimde sağlayan stratejik bir konuma sahiptir. Beşiktaş'ın boğaz kıyı düzlükleri, derin vadileri, aşırı eğimli yamaçları ve tepe düzlükleriyle oluşan doğal bir yapısı bulunmaktadır. (Şanlı, 2005).

En eski yerleşim alanlarından biri olan Beşiktaş batıda Şişli ve Kağıthane, güneybatıda Beyoğlu, kuzeyde Sarıyer ile komşudur. Stratejik konumu, doğal yapısı topografik ve jeolojik özellikleri bütünüyle tüm dönemlerde gelişmeyi etkileyen önemli bir semt olma özelliğini sürdürmüştür (Resim 4.2.). Beşiktaş İlçe Sınırlarında Bulunan Yapı-Yeşil-Mahalle Doku Analiz Paftasını gösteren büyük harita Ek A'da verilmiştir. [4]

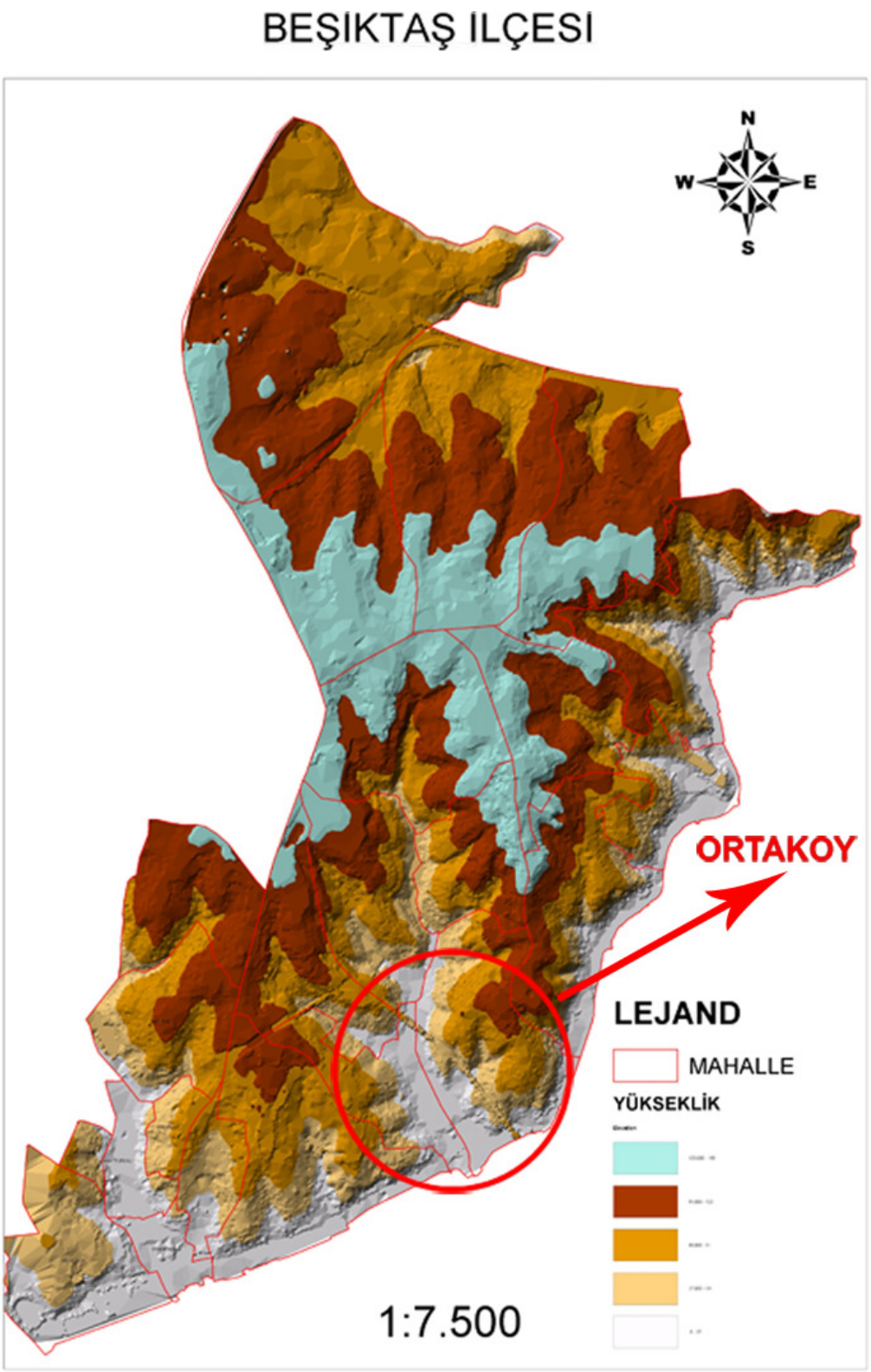

Resim 4.2. Beşiktaş Topografyası. (İMP, 2005)

4.1. Ortaköy'ün Tarihçesi

Beşiktaş ilçesinin en bilinen semti Ortaköy'dür. Bu semt son dönemlerde tarihi kültürel yapısıyla İstanbulluların olduğu kadar turistlerin de ilgi odağı haline gelmiştir. Kentin boğaza açılan penceresi olan semt, sahil boyunca uzanan yalıların arasından halkı İstanbul Boğazı ile buluşturur. Tarihe tanıklık etmiş, yaşattığı kültürlerden izleri günümüze taşımış Ortaköy'ün, özellikle meydanının bukadar ilgi çekici bir bölge olmasının önemli bir diğer nedeni de, üç dini temsil eden üç anıtsal yapının birbirine yakın olmasından kaynaklanır (Akbayar, 1998) .

Hem üç dini yapıyı hem de bu dinlere mensup aileleri aynı ilçe sınırları içerisinde barındırma özelliği semtte farklı yapı tarzlarının oluşmasına neden olmuştur.

Ortaköy, Boğaziçi'nin Rumeli yakasında, kuzey sınırı Defterdar Burnu olan, Kültür, Kuruçeşme, Balmumcu mahallelerine komşu, idari olarak Ortaköy ve Mecidiye mahallelerinden oluşmaktadır. Semtin günümüz nüfusu yaklaşık 25000 kadardır (Tekeli, 1994). Mecidiye ve Ortaköy mahalle sınırları Ek B'da gösterilmiştir.

Antik çağlardan günümüze kadar uzanan süreçte önemini yitirmeyen bu semt Bizans dönemi, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet döneminde Ortaköy olmak üzere üç ana başlıkta incelenecektir.

4.1.1. Bizans Dönemi

Ortaköy'ün antik çağdaki isminin Arkheidon olduğu bilinmektedir. Bizans döneminde Boğaziçi'nin her iki yakasındada seyrek balıkçı köyleri kurulmuş; doğal güzelliklere sahip ve boş olan bazı boğaziçi kıyılarına köşkler, manastırlar yaptırılmıştır (Akbayar, 1998).

Ortaköy'ün Bizans dönemindeki başlıca mahallesi, aynı adı taşıyan bir manastıra sahip olan Damianou'ydu. Semtin büyük bölümünü ise Aghios Phocas (Ayios Fokas)

manastırı kaplamaktaydı (Deleon, 1998). Damianos manastırının İmparator Teofilos (hd 829-842) ve III. Mihail (842-867) zamanlarında devletin ileri gelenlerinden Damianos tarafından 9.yy'da yaptırıldığı ve yine İmparator VI. Leon'un (hd 886-912) sevgilisi Zoe ile buluştuğu Daminau Sarayı'nın da Ortaköy'de olduğu ileri sürülmektedir.

Bugünkü Ortaköy'ün büyük Ayios Fokas Manastırı'nın bulunduğu yer olduğu anlaşılmaktadır. Bugünkü Ayios Fokas isimli Rum kilisesi de aynı azize ithaf edilmiş fakat eski Manastırın yeri bulunamamıştır. Yine bu manastırın yakınlarında Ermeni asıllı bir Ortodoks patriği olan VII. İoannes Grammatikos'un yada kardeşi Arsabarios'un çok güzel bir saryının bulunduğu bu nedenle de semtin Arsebera veya Araberu olarakta ünlendiği bilinmektedir. Daha sonra I. Basileos burayı satın almış ve bir manastır haline getirmiştir (Akbayar, 1998).

Bizans döneminde Ortaköy, sırtlarında meyva bahçeleri bulunan, halkının çoğunluğunun balıkçılıkla geçindiği ufak bir köydü. Boğaziçinin bu güzel bölgesiyle 1071 yılında ilk ilgilenen İmparator VII. Mihal Dukas'ın eşi İmparatoriçe Mari'ydi. Osmanlı döneminde Defterdarburnu olarak bilinen fakat o dönemde Klidiyyon olarak anılan alanda bir saray yaptırdı. IV. Haçlı seferi sırasında saray harabe haline geldi. 1453 yılındaki fethe kadar burası bir balıkçı ve bahçıvan köyü olarak yaşadı (Tercüman, 1984)

4.1.2. Osmanlı Dönemi

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ile birlikte Ortaköy de iskan edilmeye başlandı. Fatih'in iskan politikalrına uygun olarak aileler getirilerek yerleştirildiler. Bu sayede Ortaköy canlılık kazanmaya başladı. Fakat şirin bir köy olan Ortaköy ile Kanuni Sultan Süleymen döneminde (1520-1566) daha çok ilgilenilmeye başlanmıştır. Dönemin ileri gelenleri buraya yalılar yaptırmışlardır (Tercüman, 1984).

III.Ahmed zamanı başdefterdarı İbrahim Paşa Klidyon burnunda bir yalı ve yanında da kethüdası Mehmet Ağa bir cami yaptırdıktan sonra burnun adı "defterdarburnu" adını aldı ve uzun bir süre böyle anılmaya devam etti. Daha sonra

Abdülmecit tarafından tamamen yıktırılan Defterdar camii yerine Mimar Nigoğos Balyan'a bugün Ortaköy denildiğinde aklımıza ilk gelecek olan eser yani Ortaköy Büyük Mecidiye cami yaptırıldı (Resim 4.3.), (Tasarım,1998).

Abdülmecit Ortaköy'ün imarına da önem vermiş, Ortaköy deresi üzerine, bugün varolmayan köprüyü, sahilde iskelenin güneyindeki mermer sütünlu karakol binasını yaptırmıştır.

Resim 4.3. Ortaköy Camii (Büyük Mecidiye Cami) (Giljohann, 2005).

Ortaköy meydanında cami kadar eski ve değerli olan bir başka yapıda Damat İbrahim Paşa çeşmesidir. Bu çeşmenin yapılışı 1136 / 1723-24 tarihlidir. Sahilde ahşap temeller üzerine oturan çeşme zamanla dolgular sebebiyle toprak seviyesinin 1.5 metre altında kalmıştır. Beşiktaş Belediyesi tarafından yürütülen çevre düzenlemesi sırasında çeşme restore edilip , bulunduğu yerden çıkartılmış ve bugünkü yerine taşınmıştır.

Ortaköy'de bulunan en eski yapı olarak kabul edilen hamam da sadrazam Kara Ahmet Paşa'nın (ö. 1556) kethüdası Hüsrev Kethuda tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır (Tercüman, 1984).

Hamam 1990'lı yıllara kadar hamam olarak kullanılmaktaydı. 2001 yılında tamamlanan restorasyonundan sonra günümüzde lokanta ve gece kulübü olarak işletilmektedir.

Ortaköy Deresi vadisinin iki yamacına, 16.yy'da Türklerin yoğun olarak yertleştikleri görülmekteydi. II. Mahmut dönemine ait Bostancıbaşı defterinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı devleti maliyesine hakim sarraflar Ortaköy'e karşı büyük ilgi duymaktaydılar. Ancak bu ilginin sadece o dönemde değil çok daha önceki yıllara da dayandığını gösterir belgeler mevcuttur. Türkler kadar azınlıkların da ilgisini çeken Ortaköy de bir dönem azınlık hakları ile ilgili yasalar da düzenlendi. 1757 ve 1767 yılları arasında çıkartılmış olan iki fermanla Hiristiyan ve Yahudi tebanın Ortaköyde mülk sahibi olmaları önlenmeye çalışıldı fakat bu iki ferman da işletilemedi. Yine 1814 tarihli Bostancıbaşı defterinden anlaşılacağı üzere zamanla Ortaköy daha çok Yahudilerin bir yerleşim alanı haline geldi. Günümüzde de birçok Yahudi aile bu semtte yaşamını sürdürse de pek çok Yahudi ailede burayı terk edip şehrin daha lüks ve popüler semtlerine yerleştiler (Tercüman, 1984).

17. yüzyılda "Yaşam Ağacı" anlamını taşıyan Etz Ahayim Sinagogu da 1618 yılında Büyük bedestan yangınından sonra Ortaköy'e yerleşen Museviler tarafından yaptırılmıştır. Bu sinagogun cemaati 1660 ve 1718 yangınlarından sonra Musevilerin Ortaköy'e akın etmesiyle artmıştır. (Deleon, 1998).

Fakat daha sonra 1941 yılındaki yangında neredeyse tamamen yanan yapının günümüze sadece halen bahçesinde deniz cephesinde görülen Ehal'i (Kutsal Tevrat kopyası el yazması parşömenlerin muhafaza edildiği dolap) kalmıştır.

17.yuzyılda dere içinde bir İslam mahallesi ve kıyıda ise yalıların olduğu da bilinmektedir. Malesef bu yalıların hiçbiri günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu yapıların günümüze ulaşamamasının en büyük nedenlerinden biri 1871 yılında Abdülaziz tarafından yaptırılmış olan Çırağan Sarayı'dır. Beşiktaş ve Ortaköy'e kadar yer alan yalılar yıktırılarak büyük bir alan elde edilmiş sonra da bu alana günümüzde de var olan Çırağan Sarayı inşa edilmiştir (Akbayar, 1998).

14 Kasım 1909'da ise Çırağan Sarayı Parlamento Binası olarak kullanılmaya başlanıldığı bilinmektedir. 1909'da Meclis-i Mebusan'ın taşındığı Çırağan Sarayı 1910'da geçirdiği yangında büyük hasar görene kadar yıllar boyunca Osmanlı sultan ve sadrazamlarına ev sahipliği yapmıştır.

Sarayın bahçesi yangından sonra 1930 lu yıllarda BJK kulübüne stat olarak kullanılması için tahsis edilmiştir (Resim 4.4.). Uzun yıllar boyunca harabe halinde duran kalıntı 1987 tarihinde büyük yenileme çalışmaları sonucunda yeniden, fakat başka bir kimlik kazandırılarak kullanılır hale getirilmiş, bahçesine ek bloklar yapılarak, bugün İstanbul'un en ünlü otellerinden biri halini almıştır.

18. yüzyıl Ortaköy'ünü incelediğimizde dönemin en görkemli yapısı olan fakat bugün varolmayan Neşatabad Sarayını görüyoruz. Ortaköy –Kuruçeşme yolu üzerinde inşa edilmiş olan saray, 1925 yılında tümüyle boşaltılmış ve yıkıma terk edilmiştir (Deleon, 1998) .

5. Murat'ın kızları için yaptırılan Hatice Sultan , Fehime Sultan ve Esma Sultan yalıları ise 19. Yüzyıl Ortaköyünün en önemli yapılarındandır. Hatice Sultan yalısı hanedan sınır dışı edildikten sonra yetimhane ve ilk okul olarak kullanılmış daha sonra 1972 yılında Yüzme İhtisas Kulübüne devredilmiştir ve birkaç yıl öncesine kadar kulüp tarafından kullanılmıştır (Resim 4.5.).

Resim 4.4. Çırağan Sarayı ve Şeref Bey Stadı (www.kempinski-istanbul.com,1946)

Fehime Sultan Yalısı ise 2002 yılındaki yangına kadar Gazi Osman Paşa Ortaokulu olarak kullanılmıştır (Resim 4.6.). Yangından sonra harabe halini alan bina şu anda otopark olarak işletilmektedir (Resim 4.7.).

Resim 4.5. Hatice Sultan Yalısı'nın 2007 yılındaki durumu (galeri.istanbul.gov.tr)
Resim 4.6. Fehime Sultan Yalısı (1992) (www.denizce.com)

Resim 4.7. Fehime Sultan Yalısı. (2008) (galeri.istanbul.gov.tr)

Ortaköy Büyük Mecidiye Camii ile Ortaköy meydanını çevreleyen bir diğer önemli yapı ise Esma Sultan yalısıdır (Resim 4.8.). Bina Cumhuriyetin ilanından sonra tütün deposu olarak kullanılmış, 1975 yılında çıkan yangında büyük zarar görerek harabe halini almış ve yangından geriye sadece binanın dış duvarları kalmıştır. 1990

yılında bir otel zinciri tarafından satın alınan yalı, 2001 yılında mevcut tuğla duvarlarına yapılan yenileme çalışmaları ve içinde inşa edilen cam ve çelik ağırlıklı yapı ile birleştirilmiştir. Yapı günümüzde çeşitli toplantı ve organizasyonlar için kullanılmaktadır (Resim 4.9.).

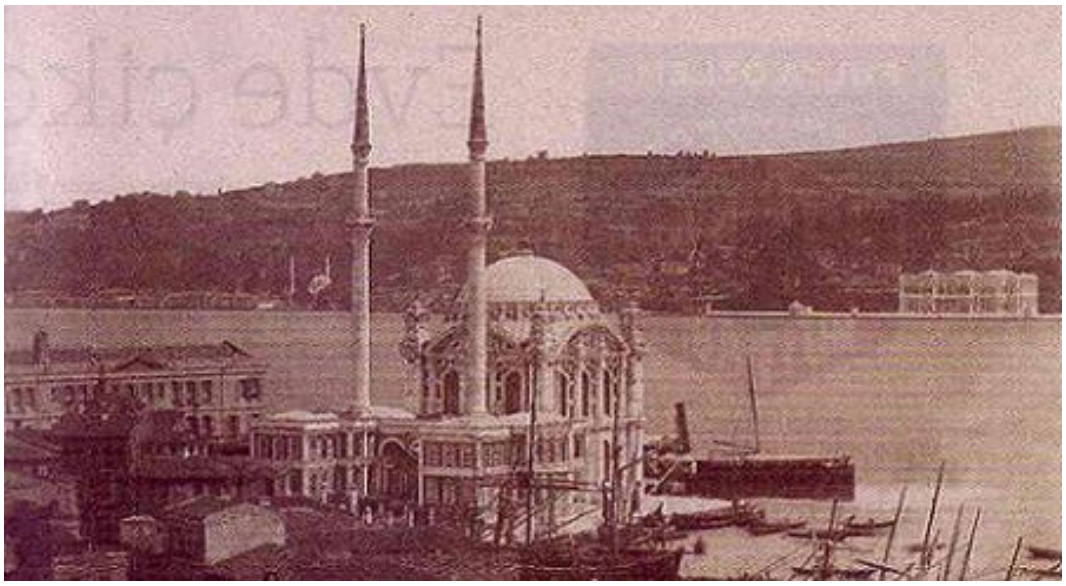

Resim 4.8. Esma Sultan yalısı ve Ortaköy cami (www.arsivnet.org, 1948)

Resim 4.9. Restorasyon sonrası Esma Sultan Yalısı (themarmarahotels.com, 2009)

Yine 19. Yüzyılda Feriye Saraylarını koruyan Feriye karakolu da Ortaköy de bulunan bir diğer önemli yapıdır. Karakol 1995 yılında Kabataş eğitim vakfı tarafından restore edildikten sonra bugün Feriye lokantası olarak hizmet vermektedir (Resim 4.10.)

Resim 4.10. Restorasyon sonrası Feriye Karakolu (www.lakirdi.com)

4.1.3. Cumhuriyet Dönemi (1920-1980)

Ortaköy dar organik sokakları, farklı kültürleri bir arada bulunduran sosyal yapısı, mimarisi ve doğal güzellikleriyle her dönemde özel bir mekan olma niteliğini sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilan edilmesine kadar da saray eşrafının bu bölgeye olan ilgisi azalmamış ve yerleşim alanları gelişme göstermiştir (Resim 4.11.). Fakat uzun süren savaş yılları her bölgeyi etkilediği gibi Ortaköy'de de izler bırakmıştır. Özellikle bu uzun savaş yılları ardından Ortaköy'deki Yahudi nüfusu iç ve dış göçlerle büyük oranda azalmış, halkın refah kalitesinin düşmesiyle o renkli ve özenli yaşam alanları gün geçtikçe harabe halini almıştır. Saray yakın ricalinin yaşamış olduğu Portakal yokuşundaki şahane konaklar birer sefalet yuvasına dönüşmüş, sahipleri tarafından oda oda dar gelirli vatandaşlara kiraya verilmişlerdir (Tercüman, 1984).

Resim 4.11. Ortaköy Pervititch haritası 1922 (Atatürk Kitaplığı/ Haritalar Arşivi)

1940'lı yıllarda İstanbul'a başlayan göç ve imar hareketlililğinden de etkilenen konut alanı kimliğini kaybetme yolunda ilerlemiştir. Değişen nüfus yoğunluğu ve çarpık yerleşme sonucu ortaya çıkan dokuda, kimlik sorunu yaşayan semt, kanalizasyon, içme suyu, elektrik gibi birçok altyapı sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Yine bu dönemde birçok tarihi yapı bakımsızlıktan ve çıkan yangınlardan ötürü kullanılamaz hale gelmiş ve restorasyon görmemiştir.

Ortaköy'ün içinde bulunduğu bu gerileme dönemi 1980'lerin ortalarında başlatılan yenileme hareketine kadar devam etmiş, o tarihten sonra altyapı sorunları

iyileştirilmiş, birçok bina kendi kimliği ile veya başka bir kimlik kazandırılarak restore edilmiş, yaşam, iş ve sosyal alanlarıyla tekrar günümüz İstanbul'unun en önemli semtlerinden biri olma özelliğine kavuşmuştur.

4.2. Günümüzde Ortaköy

Geçmişten günümüze Ortaköy ile ilgili tarihi değişim ve gelişim sürecinin detaylı olarak incelenmesinin ardından, bu başlık altında günümüzde Ortaköy'ün mevcut yapısı, tarihten gelen değişim sürecinin günümüzde konut ve çevresine etkileri, ayrıca bu etkilerin sonuçları detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılacaktır.

4.2.1. Yapılaşma Durumu

Beşiktaş ve Ortaköy Boğaziçi topografyasının tipik örneklerindendir. Boğazda tepeler çoğunlukla kıyı şeridine paralel ve yer yer vadilerle kesilmiştir. Oluşan bu vadiler yapılaşma için uygun alanlar oluşturduğundan, bu tür yerleşimlere Boğaziçinde sık sık rastlamak mümkün olmaktadır. Ortaköy, tarihi kültürel yapısından kaynaklanan zenginliğiyle yerleştiği topografya ile süreç içerisinde bütünleşmeyi başarmış bir semttir. Sahile açılan vadi boyunca yamaçlara kurulan yerleşimler adeta semtin doğal sınırlayıcılarını oluşturmaktadır.

Otaköy, değişim ve gelişim sürecinde eski ve geleneksel karakterli kentsel dokusundan çok uzaklaşmamış ve bu yapısını korumaya çalışmıştır (Resim 4.12.). Ortaköy Yapılaşma Durumu Analizi Haritası Büyük Ölçekte Ek C'de verilmiştir. Ortaköy Yapılaşma Durumunu gösterenAncak kısmen de olsa tarihsel gelişim içerisinde yeni imar düzenlemelerininde katkısıyla oluşan yeni yapılaşma düzeni eski semt dokusunda farklılıklar oluşmasına ve eski-yeni ayrımının belirginleşmesine sebeb olmuştur. Yapılaşma dokusunda meydana gelen ufak çaplı değişimlerin diğer sebeblerinden biri de, değişen sosyal yapı ve bununla beraber değişen ekonomik yapıdır.

Farklılaşan kullanıcı ihtiyaçları, ekonomik beklentiler ve doğal olarak değişen sosyal altyapı, yapı kullanım amaçlarında zaman içerinde farklılık yaratmıştır. Geçmişte yoğunlukta kullanılan konut yapılaşma şekli, gerçekleşen değişim ile neredeyse semt dokusundaki yoğunluğunu ticari alanlara bırakmaya başlamıştır.

Boğaziçinden vadi içlerine kadar uzanan ve yamaçlarda bulunan yerleşimlerle de desteklenen Ortaköy, gerek korunmuş tarihi yapılaşma gerekse yeni olarak nitelendirebileceğimiz yapılaşma şekliyle 2557 adet yapı stoğu ve 12952 haneden oluşmaktadır. Mevcut yapılaşma 204 adet yer yer dar yer yer de geniş sayılabilecek sokak dokusuyla birbirlerine bağlanmaktadır. Ancak günümüzde sokak yapısının yetersizliği neredeyse her sokakta karşılaşılan sorunlardan biri durumundadır..

Ortaköy yapılaşma durumu analiz edilirken, tarihi yapı düzeni ve yeni yapı düzeni olarak iki farklı kavramla ayrıt edilecek ve bu şekilde değerlendirilecektir.

Ortaköy geçmişinden gelen çok kültürlü yapısıyla tarihin her döneminde mimari ve kentsel zenginlik yaşamış bir semt olmuştur. Bu yapılaşma örneklerini semtin çeşitli bölgelerine serpilmiş, Ortaköy tarihini oluşturan dönemlere ait eserlerde görmek mümkündür. Ancak tarih boyunca gerçekleşen her değişim sürecinde bir önceki sistemi kendine adapte girişimi nedeniyle mevcut eserlerin ancak bir kısmı korunabilmiş ve günümüze ulaştırılmıştır. Ortaköy'ü oluşturan yapı dokusu içinde yoğunluklu olarak meydan çevresinde bulunan tarihi organik yapılaşma şekli, kısmen korunmuş kısmen de kaderine terkedilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meydan ve çevresinde yer alan yapılaşma; iç içe geçmiş dar sokak dokusunu saran cumbalı, yer yer ahşap ve taş işçiliğiyle inşaa edilmiş yapılarıyla, Ortaköy'ün tarihi geçmişini son derece iyi özetleyen bir yapıya sahiptir.

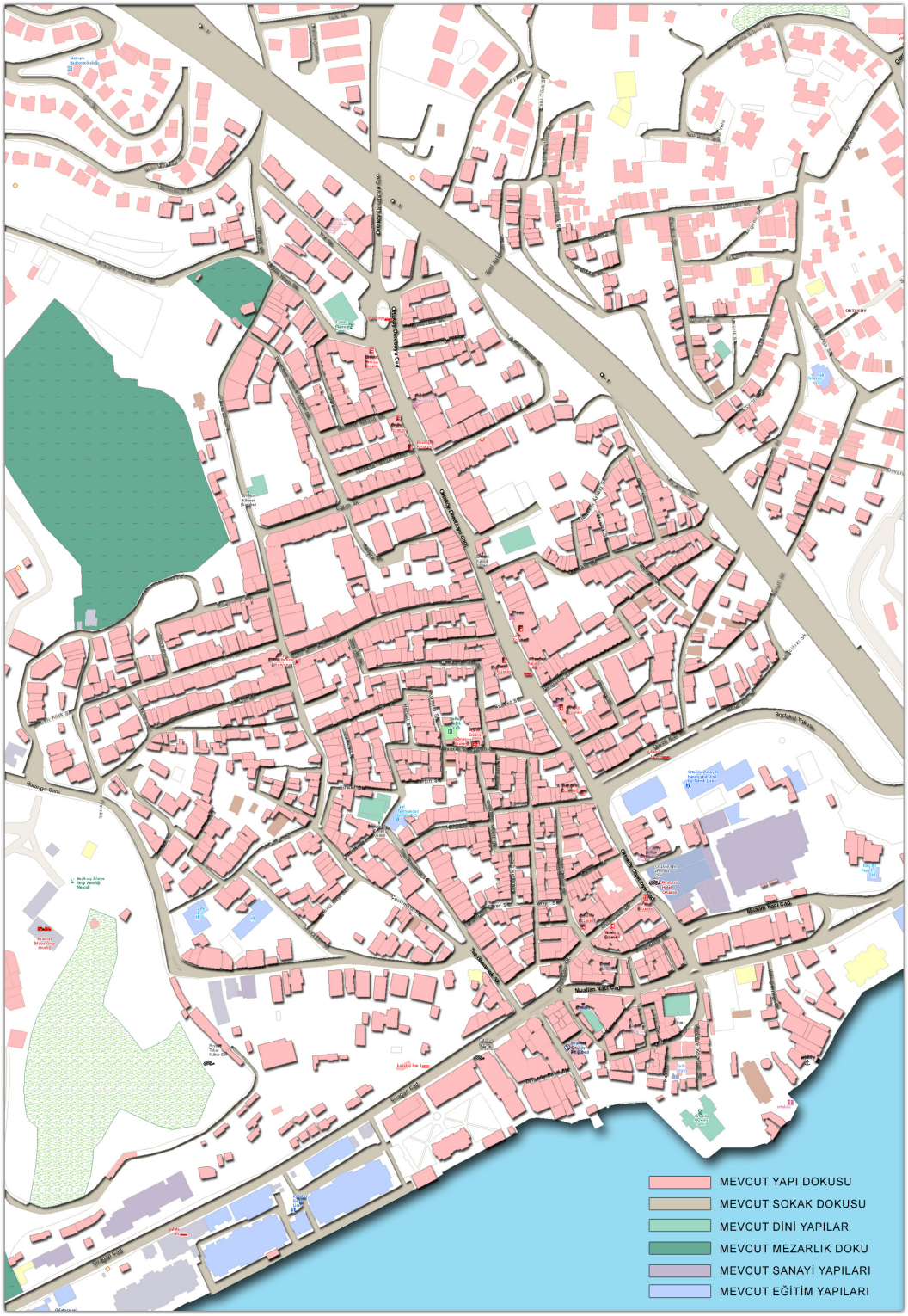

Resim 4.12. Ortaköy Yapılaşma Durum Analizi (S.M 2009)

Ortaköy'ün iç kısımlarına doğru homojen olarak yayılmış tarihi yapıların bazıları yıkılmış bazıları da değişen yapılaşma şekli ile çevresine kapalı hale getirilmiştir. Bu nedenle tarihi kimliğe sahip yapıların semtin iç kısımlarına doğru sayılarının azaldığını ve varolan yapılarında değişen sokak dokusuyla tanımsız hale geldikleri görülmektedir. Bu nedenle semtin iç kısımlarında yer yer kontrolsüz çoğalan yapı stoğundan bahsetmek mümkün olmaktadır. Tarihi değişim süreci içerisinde yapı adalarının kısmen korunduğunu Pervititch Haritalarında görmek mümkün olmaktadır (Resim 4.13.).

Resim 4.13. Ortaköy Yapılaşma Adaları (Jacques Pervititch Haritası (S.M 2009)

Yamaç kesimlerinde Cumhuriyetin ilanını takiben özellikle 1955 yılından sonra yoğun bir yapılaşmaya geçildiği gözlenmektedir. 1955 yıllarında meydana gelen 6 - 7 Eylül olaylarının sonucunda yaşanan göçlerin ardından semti büyük oranda terkeden azınlıkların boşalttığı yerlere Türkiye'nin her yerinden yoğun bir göç başlamış, oluşan bu büyük talep karşısındada eski yapılar yıkılarak yerlerine yenileri yapılmış, boş olan arazilerede yeni yapılar inşaa edilmiştir. Bu nedenlerle günümüzde, özellikle yamaç kesimlerinde bulunan yapı stoğunun Ortaköy geneli için yeni sayılabilecek yapılaşmayı oluşturduğundan sözedebiliriz.

Ortaköy'de konut yapılaşmasının, dereboyu caddesinin her iki tarafında yoğunlukta olduğu görülmektedir. Genellde inşa edilmiş dört katlı betonerme yapılardan oluşan fakat bu yapıların yanısıra, yer yer arazi eğimininde kullanılmasıyla oluşturulan ilave katlar ile beş ve altı katlı yapılarında bölgede konumlandırıldığı göze çarpmaktadır.

Dereboyu caddesine komşu yapıların kat yüksekliği ve kullanım şekilleri bakımından genel olarak bütünlük sağlayamayan yapılaşma şekli, caddeyi kesen sokak içlerinde özellikle kullanım şekli bakımından bütünlük sağlamaktadırlar. Geneli yirmi yılı aşkın süredir kullanımda olan yapıların bakımlı oldukları gözlenmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde bazı yapıların 1999 İzmit depreminin ardından güçlendirme çalışmaları ile onarım geçirdikleri edinilen bilgiler arasındadır.

Yeni olarak nitelendirebileceğimiz yoğun konut dokusu içinde yer yer göze çarpan eski yapıların, dar sokak dokusu içlerinde nefes alma mekanları oluşturmaları mevcut yapılaşmadan kaynaklanan yoğunluğu nispeten daha kabul edilebilir hale getirdiğinden sözetmek doğru olacaktır (Resim 4.14.)

Günümüzde yapılaşma durumunun, Ortaköy'de 2008 sayımına göre ikamet eden 18804 kişiye göre yeterli olduğu gözlenirken, gündüz bölge nufusunun artması ile yapı stoğunda ve çevresinde oluşan yetersizlik Ortaköy'ün sorunları arasında gösterilebilir. Bu sorunun oluşmasının temelinde gündüz kullanılan yapı stoğunun ağırlıklı olarak ticari yapılardan oluşması gösterilebir. Çünkü çoğunluğu kafe, restorant ve ofislerden oluşan bu ticarethanelerin bölge nüfusunun arttığı saatlerde ortaya çıkan talebi

karşılayamadığı gözlemlenmektedir. Ortaköy'ün coğrafi konumudan ötürü yeni yapılaşma alanları yaratılarak bu soruna çözüm üretilmesi mümkün görünmemektedir. Bu konu ile ilgili değerlendirme Ortaköy'deki konut alanlarının kullanımına yönelik çalışmalar başlığı altında yeniden incelenecektir.

Resim 4.14. Ortaköy semt içi eski yapılaşmalar (B.B / Ö.P.K 2007)

4.2.2. Yapı Kullanımı

Yapılaşma durumu başlığı altında da bahsedildiği gibi günümüzde Ortaköy geneli yapı durumu incelendiğinde, konut yapılaşmasının yoğunluğundan söz edebiliriz. Ancak değişen sosyo kültürel ve sosyo ekonomik yapının neticesinde her geçen gün konut alanları dönüşüm geçirmekte, bunun sonucunda kimlik değiştirerek ticaret alanları haline gelmektedirler. Bölge fiziki niteliğinin bozulmasında başlıca etken olarak gösterilebilecek bu değişim mevcut dokunun hem işlevsel hemde biçimsel olarak farklılaşmasına neden olmaktadır.

Bütün kaynaklarda Ortaköy'ün tarihinden bu yana bir konut yerleşim alanı olarak yaşamını sürdürdüğünden bahsedilmektedir. Oysa günümüzde semt, rant ve politika sebepli ticaretin yoğunlaştığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Semt içinde yapı

kullanımının en belirgin biçimde değişim geçiren alanlarının başında meydan ve çevre yerleşimi gelmektedir. Geçmişte çoğunluğu konut ve onu destekleyen küçük ticarethaneler olarak tasarlanmış ve kullanılmış yapı kimliği, günümüzde tamamına yakını ticarethane işlevi ile kullanılır duruma getirilmiştir. Meydan ve çevresinde meydana gelen bu değişim sürecini takiben, semtin iç kısımlarına kaymaya başlayan bu işlev değişikliği süreci, Dereboyu Caddesi'nin tamamında görülebilir hale gelmiştir (Resim 4.15.) Beşiktaş Belediyesi (Konsolide) Arazi Kullanım Paftası Ek D'de büyük ölçekte verilmiştir.

Semt dokusu içine dağılmış farklı yapı kullanımlarından bahsetmek gerekirse; dini yapıların, kamu binalarının (eğitim yapıları, kültür merkezleri, sağlık yapıları, idari yapılar, vb.) ve geçici konaklama yapılarınında varlığından söz edebilmekteyiz. Yapı kullanımlarının özellikle meydan ve çevresinde, Dereboyu Caddesi'ni saran yapılarda farklılıklar gösterdiğine dikkat çekebiliriz. Ortaköy için yapı kullanım çeşitleri aşağıda maddeler halinde tanımlanmaya çalışılacaktır.

Konut

Mevcut konut stoğunun genelinde apartman olarak değerlendirebileceğimiz çok katlı yapılar mevcuttur. Yapılaşma durumu başlığı altında incelenen hane sayısı ve o hanelerde oturan kişi sayısını oranladığımızda yaklaşık olarak hane başına 2 kişi düştüğü görülmektedir. Çekirdek aile olarak nitelendirebileceğimiz bu aile yapısı sayesinde konut plan tiplerinin genelinde 1 oda 1 salon yada 2 oda 1 salon olarak yorumlamamız mümkün olabilmektedir. Geçmişte alçak katlı ve tek bir aileye hizmet eden yapıların daha geniş aileleri barındırdığından Bölüm 3 başlığı altında bahsetmiştik. Eski yapıların geneli için geçmişte bu tür kullanımların varlığından sözedebilmekteyiz.

Fakat günümüzde, değişen sosyo kültürel ve sosyo ekonomik ihtiyaçlarla geniş ailelerin çekirdek aile haline dönüşmelerinin sonucu küçük daireler ve onları içinde barındıran apartmanlar ortaya çıkmıştır. O halde günümüzde Ortaköy genelinde konut bölgeleri için çekirdek ailelerin yaşadığı küçük konut tiplerinin varlığından bahsetmek mümkün olacaktır. Semt muhtarları ile yapılan görüşmelerde de çekirdek aile yapısının çoğunluğu oluşturduğu bilgisine ulaşılmıştır.

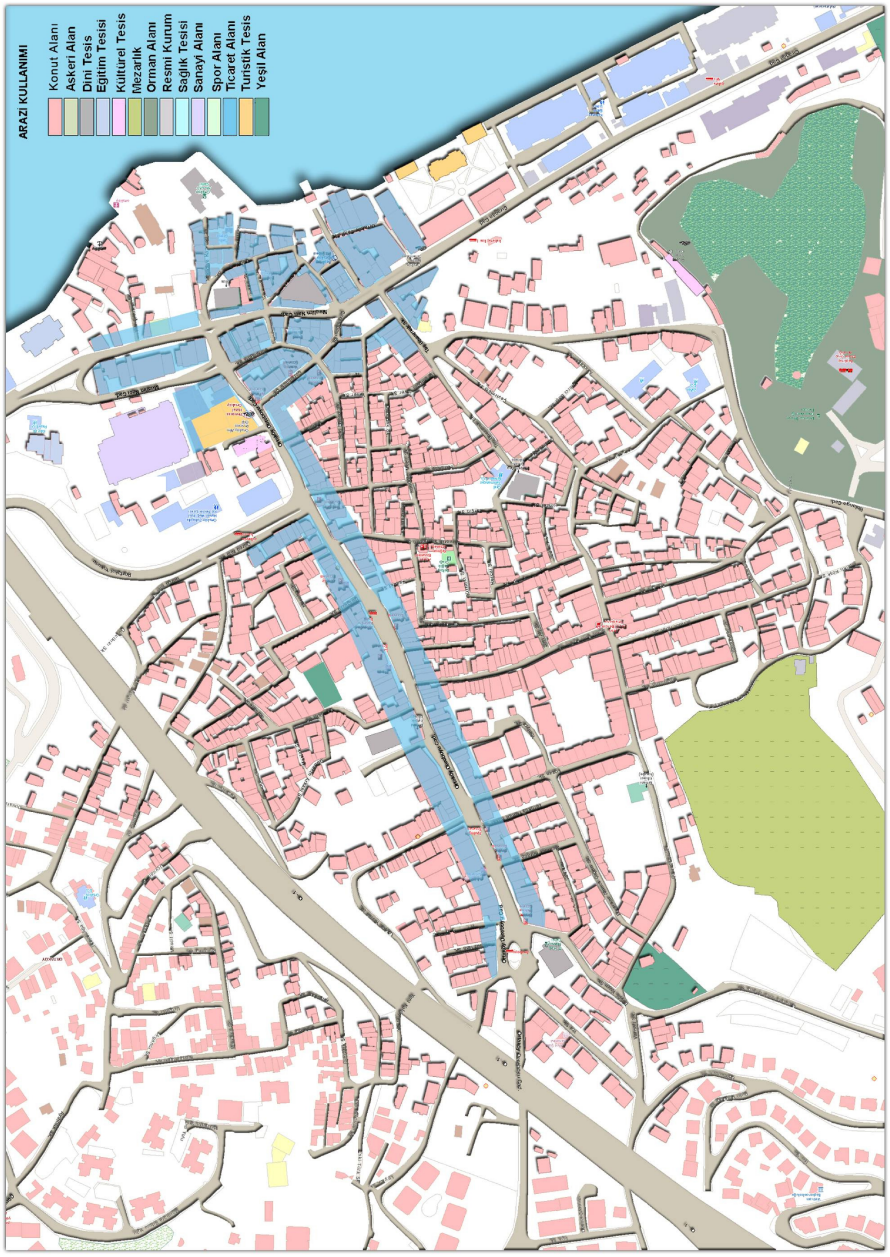

Resim 4.15. Beşiktaş Belediyesi (Konsolide) Arazi Kullanım Paftası (B.B / Ö.P.K 2005 / S.M.2009)

Ortaköy dereboyu caddesininin takip ettiği vadi boyunca devam eden apartman yapılaşmasının vadi sonunda ve tepelerde müstakil 2-3 katlı yapılaşmaya dönüştüğü görülmektedir. Süreç içerisinde bu yapılaşmaların bazılarında fonksiyon değişikliğine

gidilmiş ve ticaret amaçlı yapılar olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu alandaki yapılaşma şekli ile, Ortaköy yamaçlarının apartman yoğunluğundan kurtularak konutun yeşil ile bütünleşmesi sağlanmış, alçak konut tiplerine yönelinmiştir.

Dini Yapılar

Ortaköy'ü anlatan bütün kaynaklarda en önemli ayrıntı olarak göze çarpan özellik farklı kültürlerden Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi topluluklarının ve farklı inançların bir arada yaşıyor olmasıdır. Ortaköy'ün genelinde bu iç içe geçmiş yapının izlerini görmek mümkün olmaktadır. Özellikle Meydan ve çevresinin ticaret kimliğinden kaynaklı kullanıcı üzerindeki baskının hafiflemesine neden olabilecek üç önemli dini yapı göze çarpmaktadır. İşlevleri nedeni ile bu yapılar, tarih boyunca meydanı çevreleyen yapı dokusuyla bütünleşmiş ve farklı yorumlar getirmiştir. Bu önemli üç dini yapı, Büyük Mecidiye Cami, Etz-Ahayim Sinagogu ve Ayios Fakas Kilisesidir.

Semtin iç kesimlerinde konut ve ticaret yapılarla iç içe geçmiş dini yapılar; Meryem Ana Ermeni Kilisesi, Ermeni Kilisesi(harabe), Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, T.Hacı Mahmut Camidir. Ortaköyde yerleşik düzende olan azınlık cemaatleri ve müslüman halk tarafından bu dini yapılar kullanılmakta ve farklı kültürlerin geçmişten gelen uyumlarını yaşatmaktadırlar.

Eğitim Yapıları

Ortaköy'ün mevcut eğitim yapılarından bahsetmek gerekirse; Ortaköy İlköğretim Okulu, Zafer İlköğretim okulu, Kabataş erkek lisesi, Özel Tarkmancas Ermeni İlköğretim okulu, Ortaköy Zübeyda Hanım Kız Teknik Lisesi, Zübeyde Hanım Lisesi, Kılıç Ali Paşa İlköğretim Okulu, Bernar Nahum İlköğretim Okulu, Burak Reis İlköğretim Okulu, Ortaköy Hayat İlköğretim Okulu, Özel Mef Uluslarası İlköğretim Okulu, Galatasaray Üniversitesi'dir. Lise ve bazı ilköğretim okulları eski yapıların restarasyonları sonucu kullanılmaya başlanmıştır. Bu yapıların en önemlilerinden biri de 12 Temmuz 2002 tarihinde sebebi bilinmeyen yangın sonucu kullanılamaz hale gelen tarihi Gaziosman Paşa İlköğretim Okulu, şuanda otopark olarak kullanılmakta ve turizm tesisi yapılması düşünülmektedir.

Ticaret Yapıları

Bölge genelinde günümüzde ticaret yapılarının yoğunluğundan bahsedebilmekteyiz. Yoğunlaşmanın sebeblerine kısaca yapılaşma başlığı altında değinmiştik. Çoğunluğu küçük çaplı işletmeler tarafından işletilen bu yapılar çoğunlukta meydan, meydan-çevre yerleşimi ve ana yol arterlerinde bulunmaktadırlar. Geneli ticaret faliyetlerde kullanılan yapılar, meydan ve çevresinde; cafe, bar, lokantalar, sanat pazarı, çeşitli atölyeler ve çay bahçelerinden oluşan bir yapılaşma durumu oluşturmaktadır. Yine Çırağan Caddesi ve Ortaköy Dereboyu caddeleri boyunca ticaret yapıların yoğunluğundan bahsedebiliriz. Meydan ve çevre yerleşiminde bununan ticari yapıların varlığına, öneri yaklaşım alanı konusunda detaylı olarak değinilecektir.

Dereboyu caddesini sınırlayan yapıların bazılarının konut işlevinden çıkarılarak ofis ve benzeri kullanım için dönüştürüldükleri gözlenmektedir. Değişen ihtiyaçlar doğrultusunda artan talebi karşılamak için dönüşüm yaşayan ve görünümleri değişen bu yapılar semtin algılanışında farklılıklara neden olmaktadır. Çoğunluğu küçük ölçekli firmaların merkezleri durumunda olan bu yapılar, süreç içerisinde Ortaköy'e olan talebin artmasıyla büyük firmalarında ilgi odağı haline gelmesi beklenebilir. Bunun sonucunda mevcut yerleşimlerin süreç içerisinde değişim geçirmeleri söz konusu olacaktır.

Kültür Yapıları

Ortaköy'de çeşitli sanat atölyeleri, kitap evleri ve sergi salonları bulunmaktadır ancak en önemlisi semt görkemli bir kültür merkezine sahiptir. Ortaköy Kültür Merkezi ve Afife Jale Tiyatrosu 1998 yılında Beşiktaş Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Semtin en önemli caddelerinden biri üzerinde yeralan yapı, ulaşım bakımından kentliye kolay ulaşım olanağı sunmaktadır (Resim 4.16.), (Tasarım, 1998).

Çeşitli sanatevleri Ortaköy'ün geçmişten gelen kültürel zenginliğini canlı tutan önemli yapıları oluşturmaktadırlar. Atölye Şule Sanatevi, Feyyaz Toker Kültür evi, Bedri Sanatevi Ortaköy semt içine dağılmış bilinen kültür yapılarıdır.

Resim 4.16. Ortaköy Kültür Merkezi Lokasyonu (B.B, 2009)

4.2.3. Yapı Strüktürü

Genel yerleşim planları incelendiğinde, üç veya dört kattan oluşan betonarme yapıların belirli bölgelerde yoğunluğu göze çarpmaktadır. Ortaköy genelinde yapı strüktürü bakımından farklılık gösteren yapılar, betonerme üstü ahşap kaplama, tamamı ahşap, tamamı betonerme, taş yığma olmak üzere dört bölümde toplanabilmektedir. Ortaköy genelinde yapı strüktüründen bahsederken, geçmişten bugüne kültürel değişime bağlı değişen yapı türlerinden bahsedebiliriz. Osmanlı döneminden günümüze geçen sürede toplumların yaşayış şekillerine bağlı değişim gösteren plan tipleri ve yapı strüktürleri, bulundukları toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde inşa edilmişlerdir. Günümüzde binaların strüktürel yapıları incelenerek hangi yıllarda hangi toplum tarafından yapıldığını tespit etmek mümkün olmaktadır. Ancak günümüzde Ortaköy için bu denli geniş bir envanter çalışması yapılmamıştır. Önemli bazı yapılar Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanterine işlenmektedir.

Ortaköy ile ilgili yapılan bazı incelemelerde özgün Ortaköy mimarisinden bahseden araştırmacılar, bu yapıların en güzel örneklerinin meydan ve çevresinde

varolduğunu ve bahçesiz, dar cepheli, iki veya üç katlı, ahşap yada yığma strüktürden meydana geldiklerinden bahsetmektedirler. “19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarisinin özgün örneklerini yansıtan Ortaköy meydan ve çevresindeki yapıların restorasyon çalışmaları 1989’da koruma kurulu tarafından hazırlanan tasarım rehberine uygun bir şekilde devam etmektedir. Rehberin amacı fiziksel mekansal değişimlerini disiplin altına almak, yeni tasarımları yönlendirmek, eski yapıların yenileme ve koruma çalışmalarını sağlamaktır" (Tasarım, 1998).

4.2.4. Donatı Durumu

Donatım elemanları, bir mekanın çevresel kalitesini belirleyen en önemli öğelerdendir. Kentsel donatım elemanları, kullanıcı profilinin genel ihtiyaçlarına cevap verebilecek fiziksel ve psikolojik elemanlardan oluşan ve günlük ihtiyaçların karşılandığı aktif rekreasyon alanlarıdır. Kentsel donatım elemanları, kullanıcı kapasitesine, farklılığına göre çeşitlilik ve yoğunluk gösterir. Yerleşim alanlarının ihtiyacı olan donatım elemanlarının sayısı ve çeşidi, yerleşim alanlarının nüfus büyüklükleri, yaş piramitleri ve mekânsal özellikleri ile ilişkili olarak bir sistem dâhilinde yapılandırılmakta, eğitim, kültürel hizmetler ve yeşil sistem ile ilişkilendirilmektedir.

“Konut Çevresinin yaşam kalitesi ve kullanışlılığı, orada oturan insanların faydalanacağı bir dizi altyapı tesisi ile de belirlenmektedir. Bu sebeple konut projesinin yapı alanı çok dikkatli olarak seçilmelidir. Kreşler, çocuk bahçeleri, küçük çocuklar için okullar, dükkanlar, doktor muaynehaneleri vb. Gibi sosyal altyapı tesisleri birkaç dakikalık bir yürüme mesafesi içinde olmalıdır” (Gerede, 2003).

Ortaköy kentsel donatı elemanlarının incelenmesi, bu doğrultuda varolan sosyal, kültürel ve teknik tüm donatım alanlarının genel özellikleri ile değerlendirilmesi, mevcut nüfusun gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığı ve ilave gereksinimlerin tespit edilmesi şeklinde olacaktır (Resim 4.17.). Ortaköy Donatı Durumu haritası büyük ölçekte Ek E’de verilmiştir.

Resim 4.17. Ortaköy Donatı Durumu 2002 (B.B / Ö.P.K)

Ortaköy için kentsel donatım elemanları tarihi süreç içerisinde varlıklarını sürdürmüş ve kullanıcı ihtiyaçlarını azami şekilde karşılamışlardır. Coğrafi konumu itibari ile sınırlayıcı öğelerin fazla oluşu, kullanıcı ihtiyacı olan ancak Ortaköy'de bulunmayan donatım elemanlarının komşu mahalleler ile bağlantısını zorlaştırmış ve ihtiyaçların karşılanmasını kısıtlı hale getirmiştir. Bu doğrultuda mevcut aktivitelerin mevcut nüfus yoğunluğuna cevap verememesi yeni donatım elemanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Mevcut yapı yoğunluğu ile sürekli gelişim ve değişim gösteren Ortaköy'de, günümüz nüfus yoğunluğundaki değişimler ile kentsel donatım elemanlarının yeniden analizi yapılarak ihtiyaçların belirlenmesi ve bu doğrultuda yeniden planlama yapılması gereksinimi doğmuştur. Sürekli değişim gösteren nüfus yoğunluklarında, nüfusa bağlı olarak değişen bazı donatım elemanları işlevlerini yitirmekle beraber zaman zaman ihtiyaca cevap veremeyecek duruma gelebilmektedirler.

a) Ulaşım Donatımı (Deniz ulaşımı - Kara ulaşımı) : Bir kıyı yerleşimi olması avantajıyla Ortaköy tarih boyunca önemli bir ulaşım noktası durumunda olmuştur. Bugüne kadar deniz ile ulaşım ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamış olan semt, günümüzde ise kara taşımacılığına alternatif olarak gösterilmektedir. Kara taşımacılığında ulaşım akslarındaki yetersizlikten ötürü deniz ulaşımı önem kazanmış ve vapur iskelesi yenileme geçirilerek tekrar kullanıma açılmıştır. Ancak yeterli sefer olmadığından talebin alternatif taşıma araçlarına yönlendiği gözlenmiştir. Kara taşımacılığında ise mevcut yol akslarının altyapılarındaki yetersizlikler ile aksayan ulaşım sistemi alternatif çözümlerin üretilmesini beklemektedir.

b) Dini Donatılar : Ortaköy'ün tarihinden gelen en önemli özelliği farklı kültürlerden Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi topluluklarının ve farklı inançların bir arada bulunmalarıdır. Bu nedenle Ortaköyde üç önemli dini yapı bulunmaktadır. Çok kültürlü yapının oluşması ve farklı kültürlerden insanların bir arada yaşamalarının en temel ihtiyacı olan bu yapılar Ortaköy'ün önemli donatım elemanları olarak gösterilebilir. Şu an bir kısmı kullanımda olan sekiz adet dini yapı Ortaköy halkına hizmet etmektedir.

c) Sağlık Donatıları : Yaşam kalitesini arttıran diğer bir donatım elemanı ise sağlık tesisleridir. İnsanın zaruri bir ihtiyacı olarak görülebilecek genel sağlık hizmetlerinin temelde kent merkezlerinde ve bir arada bulundukları görülmektedir. Hafif sağlık hizmetleri ise şehre yayılmış kentsel donatım elemanları olarak mahalle ölçeğinde hizmet veren sağlık ocakları ve dispanserleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaköy nüfusu bakımından yoğunluğu bulunmayan bir yerleşim olduğundan iki adet sağlık ocağı ile kullanıcısına hizmet vermekte ve talebi kısmen karşılamaktadırlar. Semt halkı sağlık ocaklarının müdahale edemediği durumlarda, ihtiyaçlarını karşılamak için komşu ilçe ve mahallelerdeki sağlık tesislerini kullanmaktadır.

d) Eğitim Donatıları : Mahalle ölçeğinde eğitim kurumlarının sayısının belirlenmesinde nüfus yoğunluğuna bakılarak değerlendirme yapılmakta ve genç nüfus ile yaşlı nüfusun oranları bunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Üç ilköğretim okulu olan bir yerleşim alanında lisenin varlığından söz etmek gerekmektedir. Ortaköy üç adet lise ve yedi adet ilköğretim okulu ile günümüzde gerek yerli halk, gerekse çevre semtlerden gelen halkın kullanımındadır. [2]

e) Spor ve Kültür Donatıları: Eğitim tesisleri ile spor ve kültürel hizmetlerin ilişkilendirilmesi, ilgili grupların vakit kaybetmeden bu alanların tümüne ulaşmasını sağlayacaktır. Ortaköy için plansız gelişmenin bir neticesi olarak karşımıza çıkan bu ilişki eksikliği, fonksiyonların uyumu ve kullanımı için olumsuz etki yaratmaktadır. Mahalle sınırları içinde bir adet spor tesisi yer almakta, bu tesis dışında civar yerleşimlerde bulunan spor alanları oldukça uzak mesafede kalmaktadır. Bu durum Ortaköy de yaşayan genç nüfus için eksik ve acil çözümlenmesi gereken sorunların başında yeralır. Ortaköy'ün bir adet kültür merkezi bulunmakla birlikte, bu merkez kullanıcıların ihtiyaçlarını üst seviyede karşılayacak seviyede inşa edilmiştir.

f) Resmi Donatılar : Kullanıcıların zaruri kamusal ihtiyaçları için gerekli donatım elemanlarının başında, resmi güvenlik birimi olan Karakol Binası yer almaktadır ve Ortaköyde bir adet bulunan semt karakolu bu ihtiyaca cevap vermektedir. Sahil kısmında yer alan bu donatı elemanının konumunu belirlenirken, ticaret ve eğlence alanlarının bu bölgede olması ve inşa edilecek alanın ulaşım ağı üzerinde bulunması yerin seçiminde önemli etkenler olmuştur.

Ayrıca semtin Ortaköy ve Mecidiye mahalle muhtarlık binaları kendilerine tahsis edilen özel alanlarda bulunmaktadır. Diğer bir resmi kurum olan PTT binası da sahil kesiminde vapur iskelesi sokağında hizmet vermektedir.

4.2.5. Ulaşım Sistemi

Dünya üzerinde gelişen ve gelişmesini sürdüren tüm kentlerin ortak problemi olan ulaşım sistemi, kentlinin ve yerel yönetimlerin ilgilenmeleri gereken başlıca sorunlar arasında gösterilmektedir. Günümüz İstanbulunda; gelişen teknoloji, yaşanan göçlerden kaynaklanan nufus artışı, altyapı yetersizliği, ihmal edilen yatırımlar, yanlış yapılan uygulamalar ve plansız çalışmalar sonucunda mevcut ulaşım sistemi, kentlinin ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma gelmiştir. Kentli tarafından gerçekleştirilen tüm faliyetlerin doğrudan yada dolaylı olarak ulaşım sistemi ile olan ilişkisi sonucu oluşabilecek sorunların tamamı kentin geneline yansımakta ve dolayısıyla Ortaköy gibi her alanda kısıtlı gelişime açık semtler için büyük sorunlara neden olmaktadır.

Ortaköy'ün tarih boyunca yaşadığı değişim ve gelişim sürecinde ulaşım sistemine büyük sayılmayacak müdehaleler yapılarak günümüze kadar gelinmiştir. Mevcut ulaşım ağının geçmişten günümüze radikal kabul edilmeyecek değişimler geçirmesi, mevcut dokunun kara ulaşım sisteminde ciddi revizyonların yapılmasına olanak vermemesi, yerel yönetimlerinde bu konuda alternatif çözümler üretememesi ve kara ulaşımında ısrar edilmesi Ortaköy'ün günümüzde ulaşım problemleri yaşamasına neden olmaktadır. Hala gelişimini sürdürmekte olan semte ulaşım için kentlinin ağırlıklı olarak tercihi kara ulaşımı olmakla beraber, çok az sayıda alternatif ulaşım yolları tercih edilmektedir. Kara ulaşımının tercih sebebleri arasında, alternatif ulaşım sisitemlerinin yetersiz bulunması ve sistemler arası transfer zorluğu gösterilebilir. Alternatif sitemlerin yetersizliği ve kara ulaşımının tercih edilmesi sonucu zaten ciddi sıkıntı içininde bulunan kent ulaşımı, kentlinin yaşam kalitesini her geçen gün dahada olumsuz hale getirerek düşürmektedir.

Ortaköy genel olarak diğer merkezler ile organik bir yol bağlantısına sahiptir. (Resim 4.18.) Ancak bağlantı yollarının mevcut dokunun yapısından kaynaklanan gelişime açık olmayışı, bu bağlantıların sağlıklı işleyişinde zaman zaman sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle haftasonu ziyaretcileri ile artan nufus yoğunluğunun neredeyse ulaşım ağını kullanılamaz hale getirmesi, yerli nufusun günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını ve transit geçiş yapmak isteyen kentlinin ulaşımlarının engellenmesine neden olmaktadır. Hafta sonu ziyaretçilerinin Ortaköy'e ulaşım için kişisel ulaşım araçlarını tercih etmeleri de ulaşım ağının yoğunlaşmasına neden olmakta dolayısıyla ana arterlerin de bu durumdan etkilenmelerine yolaçmaktadır. Kısıtlı sayıda hizmet sunan lastik tekerlekli toplu taşıma sisteminin yetersizliğinin de bu durumun oluşmasının önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Özellikle Beşiktaş - Sarıyer sahil güzergahı Ortaköy için ana ulaşım güzargahını oluşturmaktadır. Tüm gün gerek Ortaköy ulaşımı, gerekse transit geçiş için kullanılan bu güzergah, yapısal ve doğal kısıtlayıcıları nedeni ile radikal sayılabilecek rehabilitasyon çalışmaları yapmaya pek elverişli olmasada, trafik akışını düzenleyici gerekli bazı çözümlerin üretilmesi beklenebilir. Bu güzergah için geçmişte Rum Kilisesinin önüne kadar gelen atlı tramway sistemi kullanılmış ancak süreç içerisinde işleyişi durdurulmuştur (Mıntzuri, 1994).

Ortaköy'ü diğer semtlerden ayıran ön önemli özelliği olan deniz ulaşımı zaman içerisinde diğer ulaşım sistemleri ile olan entegrasyon problemleri ve kentliye sunduğu olanakların yetersizliği nedeniyle, halk tarafından daha az kullanılmaya başlanmıştır. Yerel yönetimler tarafından bu durumun iyileştirilmesi bağlamında küçük düzenlemer yapılmış olsada, kentli yeterli bir sistem oluşturulamamış olan deniz ulaşımını hiç bir tarihte yoğun olarak kullanmamıştır.

Semt içinde mevcut dar sokak dokusu dikkati çekmektedir. Eski yerleşimlerde rastlanan bu sokak dokusu, yapıldıkları dönemin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmişlerdir. Ancak mevcut sokak dokusunun günümüzde değişen ve gelişen sosyo – ekonomik yapının etkisiyle, ulaşım sistemine yeterli ölçüde katkıda bulunamadığı gözlenmektedir. Sokak yapısının biçimden kaynaklanan, hem yol hem de mekan olarak kullanılması bulunduğu dönemin

ihtiyaçlarını karşılamasıyla mümkün olmaktadır. Ancak günümüzde Ortaköy sokakları, kısmen ticari işletmelerin işgali altında, kısmen otopark olarak kullanılmakta dolayısıyla biçimden kaynaklanan özellikler kentli tarafından kullanılamamaktadır.

Ortaköy Ulaşım Sistemi haritası büyük ölçekte Ek F'de verilmiştir.

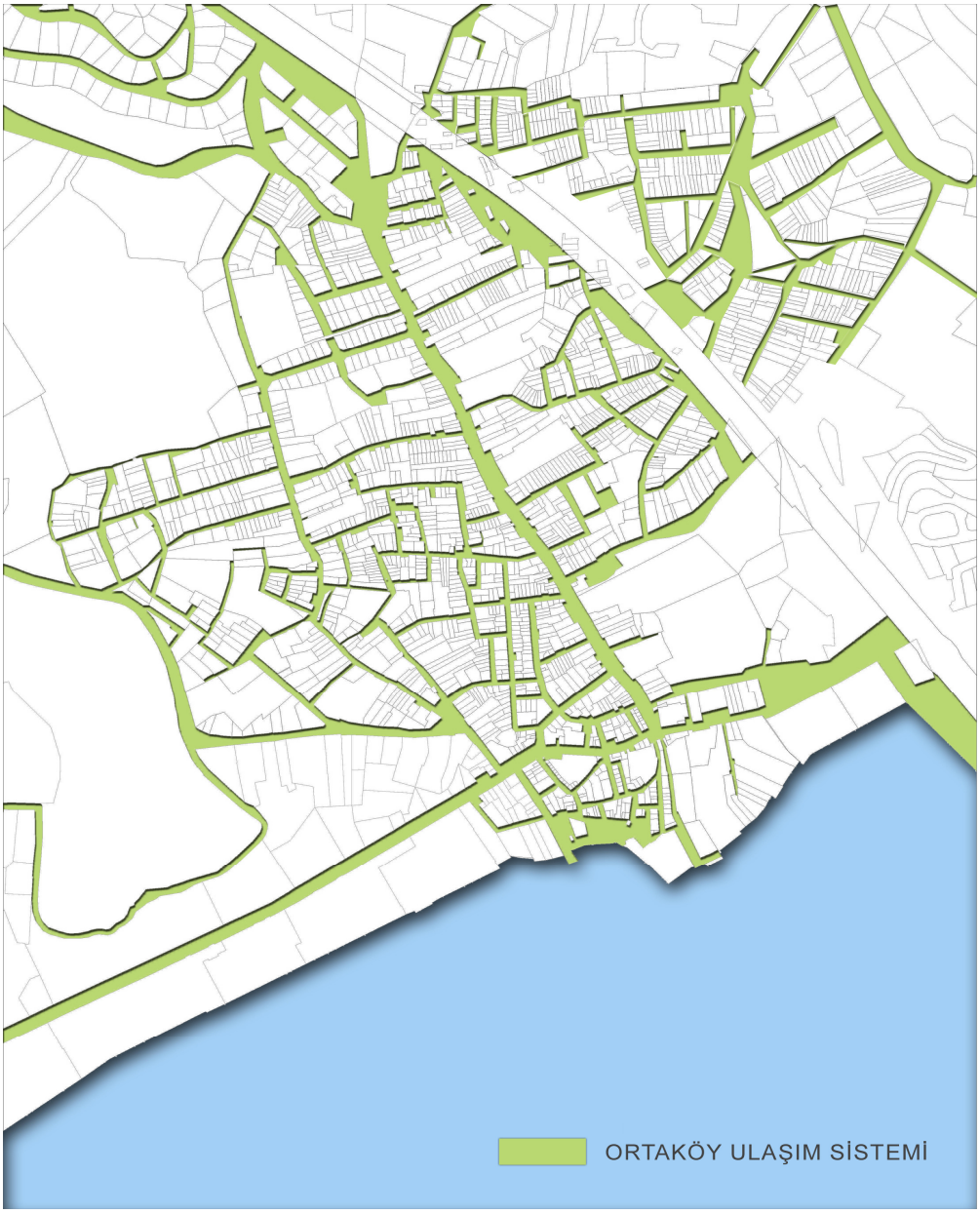

Resim 4.18. Ortaköy Ulaşım Sistemi (S.M 2009)

BÖLÜM 5. ORTAKÖY MEYDAN VE ÇEVRESİNDEKİ KONUT ALANLARININ KULLANIMINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Ortaköy'ün geçmişteki ve günümüzdeki mevcut yapısının detaylı olarak işlendiği üst başlıklar ile, bu başlık altında incenecek konulara altlık oluşturması hedeflenmektedir.

Günümüzde Ortaköy'ün konut yapısı ve onu saran dokunun bulunduğu mevcut durum irdelenmiştir. Alt ölçek olarak işleyeceğimiz Ortaköy Meydan ve Çevre Yerleşimi konusunda, konut alanlarının mevcut durumu, yapılaşma durumunun gelişimi ve değişim süreci, geçmişte konut olarak kullanılan yapı dokusunun iyileştirilmesine yönelik öneriler getirilecektir (Resim 5.1.).

Bu başlık altında ayrıca yerel yönetimlerin Ortaköy meydan ve çevresine yaklaşımlarına değinilecek ve yapılan çalışmalardan örnekler verilecektir.

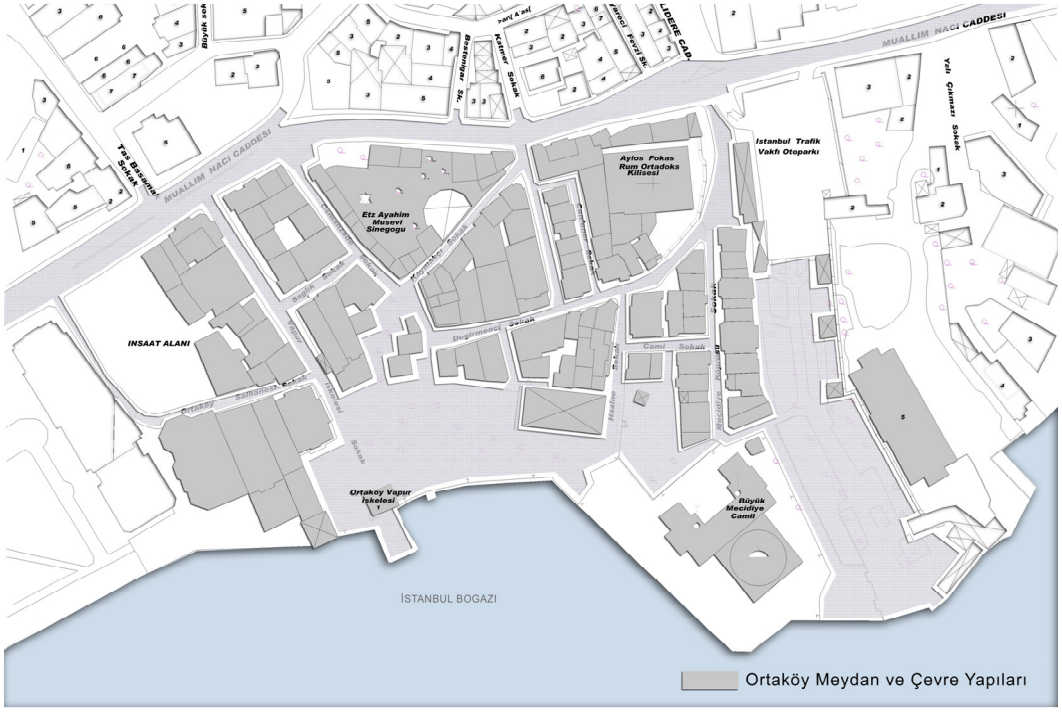

Resim 5.1. Ortaköy Meydan ve Çevre yerleşimi Dokusu (S.M 2009)

5.1 Yerel Yönetim Yaklaşımı

Stratejik konumu, doğal yapısı, kültürel mirası ve dinamik silüeti ile Ortaköy geçmişte olduğu gibi bugünde şehrin en önemli merkezlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Özellikle Ortaköy meydanı, içinde bulundurduğu 3 ayrı dine ait ibadet yerleri ile farklı kültürleri bir arada barındırırken aynı zamanda boğaza açılan bir pencere olma özelliği ile her yaş gurubundan insanı denizle kucaklaştırmaktadır. Ortaköy meydan çevresindeki sokakların organik dokusu, iki veya üç katlı cumbalı evleri özgün bir Ortaköy mimarisi oluşturmaktadır.

Tarihi çok eski zamanlara dayanan semt, günümüze ulaşırken pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi 1900'lü yıllarda başlayıp 1980'li yıllara kadar devam eden süreçte yaşadığı alt ve üst yapı sorunları bölgeyi çözümsüz ve yetersiz bir alan haline getirmiştir.

19.yy Osmanlı sivil mimarisinin özgün örneklerinin bulunduğu Ortaköy meydanı ve çevresinde yenileme odaklı proje çalışmaları ancak 1989 tarihinde başlatılmış, 1992 yılında bölge yeniden düzenlenmiş ve düzenlenmeye de devam etmektedir.

Yenileme ve düzenleme çalışmalarında öncelik altyapı çalışmalarında olmuştur. İlk etapta yeterli olmayan mevcut altyapı şebekesine çözüm getirilmiş, içme suyu,doğal gaz, elektrik, kanalizasyon şebekeleri yenilenmiştir. En büyük sorunlardan biri olan deniz kirlenmesinin önüne geçilmesi için ise atıksu doğrudan Baltalimanındaki kollektöre bağlanmıştır

Ayrıca Beşiktaş Beşediyesi tarafından meydan ve çevresinde bulunan kaybolmaya yüz tutmuş konut dokusu için iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. Ortaköy'ün simgesi durumundaki yapıların yoğunlukla bulunduğu bu yerleşim alanı günümüzde bakımsız ve kimliksiz yapıların bulunduğu bir mekan haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Ancak Beşiktaş belediyesinin örnek teşkiledecek çalışması, mevcut eski yapıların nispeten bir süre daha ayakta kalmalarının sağlanacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda bölgede ilgili altyapı sorunlarına çözüm getirildiği gibi mevcut binalarda da yenileme çalışmaları yapılması öngörülmüş ve belediye tarafından, mimar

Erhan İşözen ile birlikte bir tasarım rehberi hazırlanmıştır. Ortaköy'ün geleceğinin korunması adına bu rehberde elektrik direğinden taşlara, binaların hangi işlevde kullanılabileceğine hatta hangi renklerin uygun olabileceğine kadar her türlü detaya yer verilmiştir (Resim 5.2.).

1/1000 ölçekli yapılan planlarlarda yapı adaları parsel bazında tek tek incelenmiş ve kentsel tasarım çalışmaları yapılmıştır. Yapı adalarının karşılıklı sokak yüzlerini gösteren 1/100 ölçekli silüetlerde mevcut yapıları ve yeni yapılara yapılacak müdehaleleri de gösteren önerilere yer verilmiştir. Mevcut yapılardaki düzenlemeler kadar önemli bir diğer konu ise bu sağlanacak olan düzenin bundan sonraki gelişim sürecinde devam ettirilebilmesidir. Bu nedenle de ileriki yıllarda düzenin sağlanabilmesi adına bölge Ek G'de görülebileceği gibi, Anıtlar Yüksek Kurulunun tasdiği ile sit alanı haline getirilmiştir (Tasarım, 1998).

Resim 5.2. Tasarım rehberi mevcut cephe silüeti (Tasarım, 1998)

Sonrasında yapılan çalışmada Ortaköy meydanı çevresindeki dar, organik sokak dokusu ve bahçeleri bulunmayan, cumbalı ev yapısının birlikteliğinin çevrenin görünümünü değişik kıldığı belirtilmiş ve bu belirlemelerin sonucunda mevcut sokak dokusunun barındırdığı iki veya üç katlı cumbalı dar, düşey dikdörtgen pencereli özgün Ortaköy mimarisinin sürekliliğinin sağlanması ilke edinilmiştir (Resim 5.3.).

Resim 5.3. Restore edilen cepheler (Tasarım 1998)

Belediye tarafından, kent dinamiğinin önemli bir diğer parçası olan zemin döşeme elemanları ve kent mobilyalarına da ayrıca önem verilmiş, bölgenin kültürel özelliklerini yansıtan, doğal yapısına uygun, özgün ve uzun yıllar kullanılabilmesi öngörülen öğeler kullanılmıştır (Resim 5.4).

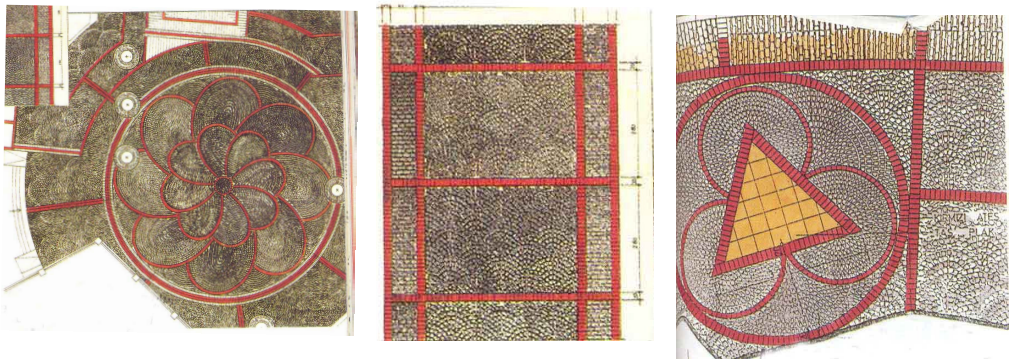

Resim 5.4. Ortaköy Meydanı yer döşeme örnekleri (Tasarım1998)

Ortaköy'ün adı son yıllarda artan kumpir satıcılarıyla da anılır olmuştur. Bu hem bu tip işletmelerin artışı hem de halkın kumpir'e olan ilgisi bu alanda da bir düzenleme yapma gereğini ortaya çıkartmıştır (Resim 5.5.). Bu nedenle yapılan çalışmalarda,

dağınık ve düzensiz yerleşim gösteren kumpirciler için de alternatif bir kaç öneri hazırlatılarak yeni bir projelendirme yapılmıştır. Mecidiye sokak'ta bulunan kumpir satıcı tezgahları yeniden düzenlenerek kilise meydanına bakan cepheleri Ortaköy kimliğine uygun hale getirilmiştir. Bu yeni haliyle ortaya çıkan düzenli ve uyumlu görüntü meydana açılan yol üzerindeki kargaşayıda ortadan kaldırmış dolayısıyla denize ulaşan yaya trafiğini hızlandırmıştır (Resim 5.6., Resim 5.7.).

Yerel yönetimler tarafından Ortaköy ve çevre ulaşım sisteminde oluşan mevcut problemlerin çözümüne yönelik de bazı çalışmalar yapılmıştır ve halihazırda devam eden projeler de bulunmaktadır.

Beşiktaş`tan başlayıp Kuruçeşme`ye kadar uzanan sahil yolunda yazın trafik hem bölge halkı hemde istanbul halkı için tam bir çile halini almakta, üstelik bu yoğunluk gecenin geç saatlerine kadar sürmektedir. Bu güzergahtaki trafik yoğunluğunu azaltmak için Büyükşehir Belediyesi tarafından yol düzenlemesi ve sinyalizasyon çalışmalarının projelendirmeleri yapılmıştır (Resim 5.8.).

Resim 5.5. Ortaköy Meydanı Kumpir satıcıları için alternatif projeler (Tasarım 1998)

ORTAKÖY MEYDANI DIŞ CEPHE REHABİLİTASYONU
VAZİYET PLANI

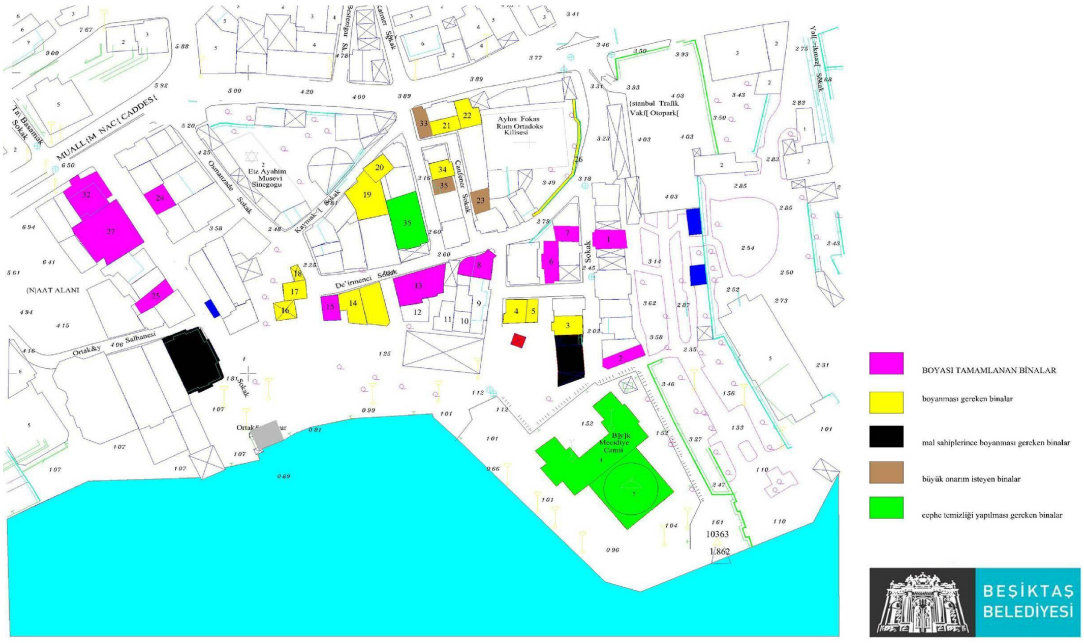

Resim 5.6. Ortaköy Meydan Dış Cephe Rehabilitasyonu Yapılan Binalar
(B.B./ Ö.P.K, 2005)

Resim 5.7. Ortaköy Meydan Dış Cephe Rehabilitasyonu Yapılan Bina Röleveleri
(B.B./ Ö.P.K, 2005)

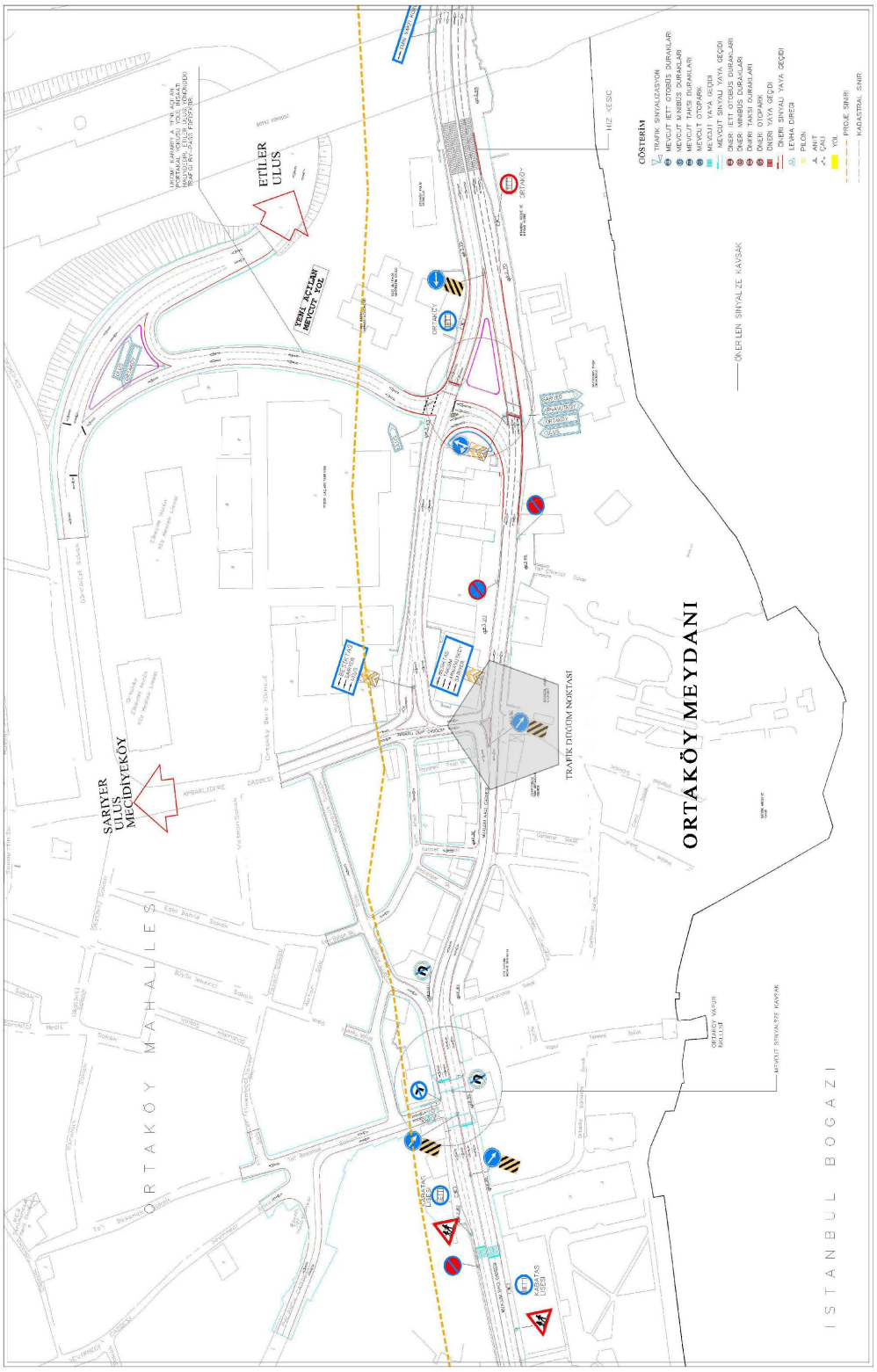

Resim 5.8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Düzenlem Çalışması (İBB.2002)

Ana arter durumundaki bu güzergah Büyükşehir Belediyesi`nin görev sahasına girmesine rağmen Beşiktaş Belediyesi bu soruna çözüm sunabilmek için çeşitli alternatiflerden oluşan ve halkı üst kotlardan sahile indirecek toplu taşıma ring sefer projeleri hazırlatmıştır (Resim 5.9, Resim 5.10.). Beşiktaş`ın çeşitli yerlerinden sahildeki semtlere ulaşamı sağlayacak olan bu otobüs ring seferleri, Etiler, Levent, Ulus gibi semtlerden Ortaköy, Kuruçeşme, Bebek gibi semtlere sahil yolunu kullanmadan ulaşacak. Yani trafik sahil boyunca değil, yukarıdan sahile doğru olacaktır. Örneğin Etiler, Levent, Ulus gibi semtlerden kalkan otobüsler Dereboyu yolundan giderek Ortaköy`e veya Bebek yokuşunu kullanarak Bebek`e, ya da direkt Arnavutköy`e inecektir. Varış noktalarından da yine aynı yolla yukarıya çıkması planlanmaktadır. Beşiktaş Belediyesi tarafından hazırlanan bir başka alternatif çözüm ise sahil şeridi trafiği için düşünülmüştür. Sahil akslarında yer alan semtlerin ve başka araçlarla bu noktalara ulaşanların kullanımına sokmak üzere bu hat boyunca otobüsler ile ring seferleri yapılması öngörülmüştür (Resim 5.11.).

Bu projelerin kullanıma sokulmasıyla kentlinin Ortaköy ve yakın çevresine ulaşımı için alternatif güzergahlar ortaya çıkacak ve bugünün trafik karmaşasını engellemeye yardımcı olacaktır. Meydana getirilen yeni projeler, mevcut sistemle koordineli çalışabilecek düzende hayata geçirildiği taktirde kullanıcılar bireysel araçlarını bırakıp toplu taşıma araçlarına yönelecek bu sayede hem trafik akışı düzenlenecek hemde çevre kirliliği yavaşlatılabilecektir.

Ortaköy'ün can damarı olarak nitelendirebileceğimiz Dereboyu caddesinin mevcut sorunlarının iyileştirilmesi ve ulaşım sisteminin düzenlenmesi adı altında yerel yönetimler tarafından bazı proje çalışmları yapılmaya devam etmektedir. Nüfusu her geçen gün artan, büyüyen bir kentte Caddeyi takip eden yapıları da içine alan düzenlemeler, cephe rehabilitasyonu, otopark düzenlemeleri, yol ve alt yapı düzenlemeleri, sinyalizasyon çalışmları vb. düzenlemeleri detaylı olarak gösteren harita Ek H'da verilmiştir.

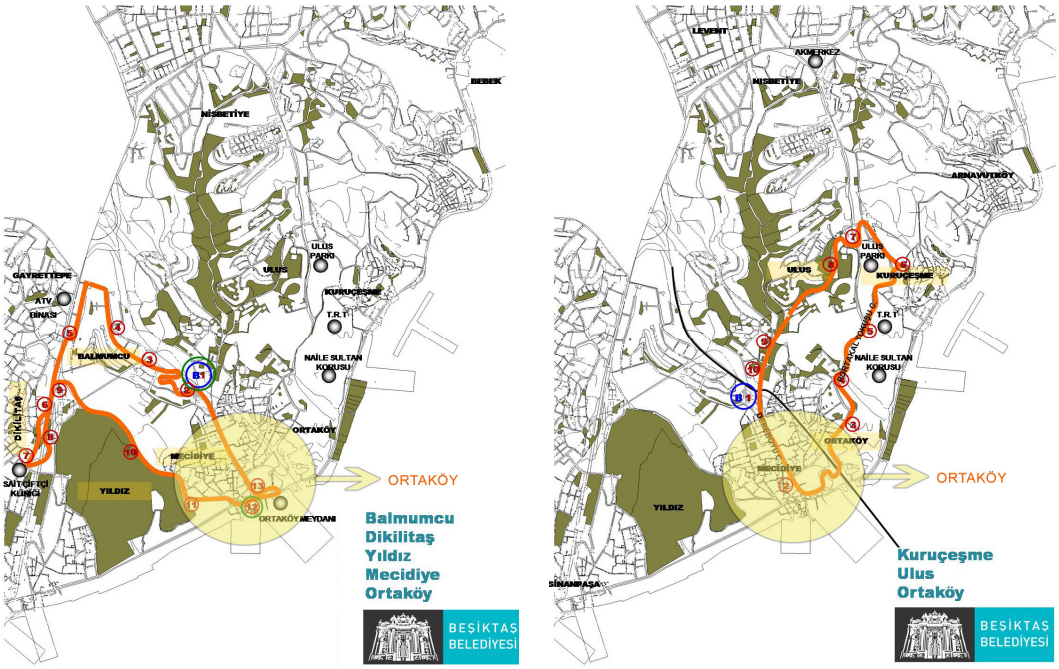

Resim 5.9. Ring Sefer Hatları Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006)

Resim 5.10. Ring Sefer Hatları B Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006)

Resim 5.11. Ring Sefer Hatları C Krokileri - (B.B / Ö.P.K. 2006)

5.2. Öneri Yaklaşım

Toplumlarda meydana gelen kültürel çeşitliliğin sonucu olarak ortaya çıkan kültürel etkileşim, toplumsal yapıyı şekillendirmekte dolayısıyla yaşanılan çevrenin de bu durumdan etkilenmesine neden olmaktadır. Toplumların kendi kültürlerine özgü şekillendirdikleri yaşam tarzlarının, bulundukları çevre ile sürekli bir etkileşim içinde oldukları gerçeği Kültür ve Kültür - Konut ilişkisi başlığı altında incelenerek, yine bu başlık altında analizi yapılacak olan öneri yaklaşıma temel oluşturması hedeflenmiştir.

Çok kültürlü toplumların tarih boyunca bu özelliklerini her alana yansıtarak, düzensizlik gibi görünen ancak kendi içinde düzene sahip bir yapı oluşturdukları incelemeler sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak son yüzyılda değişen sosyo - kültürel ve sosyo - ekonomik şartların yol açtığı sebeblerden ötürü bahsedilen karma düzen, yerini karmaşa olarak adlandırabileceğimiz yeni bir düzene terketmeye başlamıştır.

Araştırma konumuzun üst ölçeği olan Ortaköy semtinin tarihi geçmişini ve günümüzde içinde bulunduğu durumu incelediğimizde, yukarıda anlatılmaya çalışılan çok kültürlü yapının Ortaköy için yok olmaya yüz tutmuş bir miras haline dönüştüğünü görmekteyiz.

Değişen sosyal yapı ve bireysel beklentilerin sonucunda ortaya çıkan zoraki değişim sürecinin etkilerinden Ortaköy'ün geneli için bahsetmek doğru olacaktır. Ancak, değişim sürecindeki etkilerin analizinde önemli donelerden biri olarak kabuledilen yerleşim alanlarının, bu değişim sürecinden farklı şekillerde etilenmiş oldukları göze çarpan bir başka durumdur. Ortaköy semt içi incelendiğinde yapısal değişimin yoğunluğundan bahsetmek mümkün olurken, sahil kesimini oluşturan Meydan ve çevre yerleşiminde ise yapısal değişimin izlerine bu denli rastlanılmamaktadır. Bu bölgedeki değişim fiziksel değişimden çok işlevsel bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öneri yaklaşımı başlığı altında, şuana kadar genel analizi yapılan Ortaköy semtinin en önemli mekanı olan ve bir alt ölçeği olarak kabul ettiğimiz Meydan ve çevre yerleşimi incelenecektir. Meydan ve çevre yerleşimini oluşturan yapıların,

değişen sosyo - kültürel ve sosyo - ekonomik şartların oluşturduğu yapısal ve mekansal değişimlerin alan üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkileri incelenmeye çalışılacaktır.

Ayrıca değişen kültürel yapının etkisi ile geçmişte toplanma mekanı olarak kullanılan, farklı kültürden insanların; edindikleri ve yaşadıklarıyla harmanladığı kültürlerini komşularıyla paylaştığı etkileşim mekanı olarak da adlandırabileceğimiz Ortaköy Meydanı ve çevre yerleşiminin, bu başlık altında sorunları tespit edilecektir. Yapılan tespitler sonucunda ve üretilecek çözümlerin ışığında Meydan ve çevresini oluşturan konut dokusunun varlığını güçlendirecek bir taslak proje de hazırlanacaktır.

5.2.1. Yapılaşma Durumu

Meydan ve çevresinde bulunan yapılaşma durumunu incelediğimizde, mevcut dokunun doğal ve doğal olmayan sınırlayıcılar tarafından şekillendirildiğini görmekteyiz. Alanın sınırlarını, Feriye Karakolu, Muallim Naci caddesi, İstanbul Boğazı ve Esma Sultan Yalısı oluşturmaktadır. Ancak alanın çevresi ile etkileşim içinde olduğu sınırlar, Çırağan – kuruçeşme – dereboyu vadi sonu olarak sınırlandırılabilmektedir (Resim 5.12.).

Alanı oluşturan yapı stoğunun kendi içinde yoğun bir yerleşime sahip olduğunu söyleyebilmekteyiz, ancak meydan ve onu sarmalayan sokak dokusuyla alanın yoğun dokusu plan ölçeğinde pek hissedilmemektedir. Yapıların bitişik nizam ve az katlı oluşu, dar olan sokak dokusuna rağmen algılanabilmektedir. Yapılardaki sürekliliğin yaratmış olduğu dil bütünlüğü algılanışı kuvvetlendiren diğer bir unsur olarak görülebilir. Yapılaşmanın geneli için organik ve plansız bir yapılanmadan sözedebiliz. Ancak oluşturululan yapılaşma, tarihi süreç içerisinde bu plansız ve organik yapı doksunu kendi içinde planlı bir düzeni oturtmuştur (Resim 5.13.). Yapılaşmadaki bu düzen sayesinde meydan kullanıcıları, dar sokakların da yardımıyla tarihi bir seremoni yaşamakta ve meydana ulaşmaktadırlar. Yapılaşma şeklini bu açıdan ele aldığımızda mevcut sorunların göz ardı edilebileceği düşünülebilir ancak günümüze kadar geçen

süreçte yer yer mevcut yapılaşmaya ilave yapıların oluşumu ulaşım sistemi başlığı altında değineceğimiz sorunların oluşması konusunda etkili olmuşlardır.

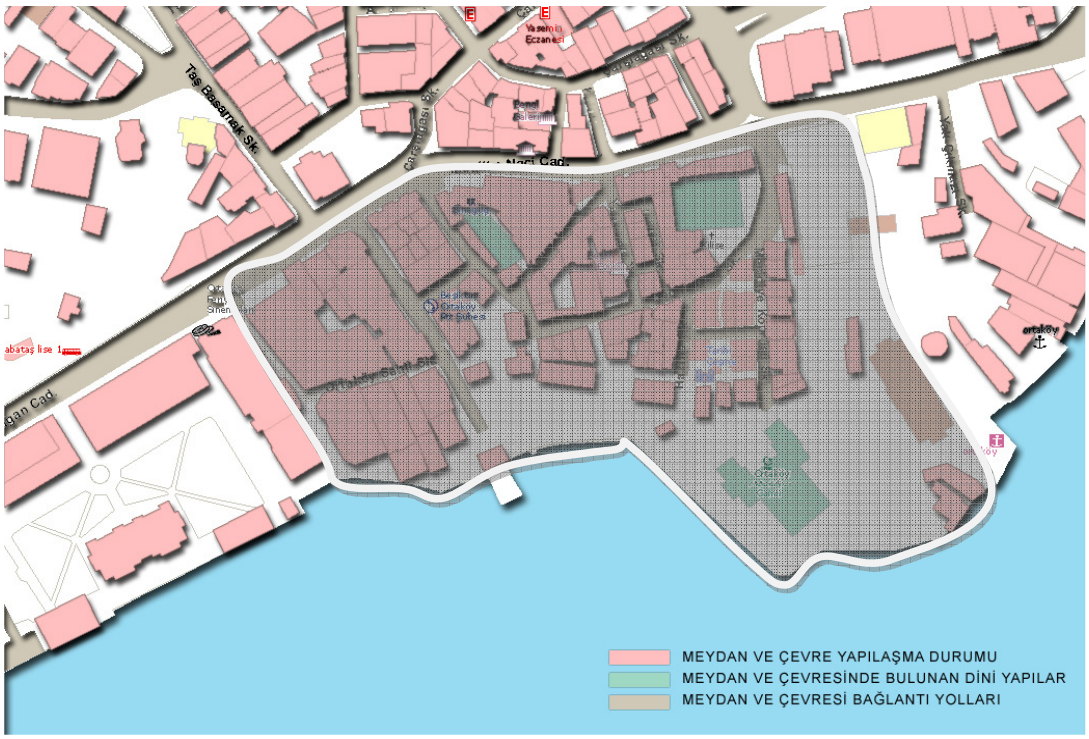

Resim 5.12. Ortaköy Meydan ve Çevre Yerleşimi Yapılaşma durumu (S.M 2009)

Meydan ve çevre yerleşiminde meydana gelen bu ileve yapılaşmalar günümüzde hala sürmektedir. Yapıların oluşturduğu iç avluların legal yada illegal kapatılarak mevcut sisteme entegre edildikleri görülmüştür. Bu tür uygulamaların plan ölçeğindeki yapılaşma durumunun yanı sıra, mevcut yapıların geçmişte olduğu gibi yaşanabilir mekanlar olarak kullanılmalarını engellediğinden sözedebiliriz. Yine aynı işlev için iç avluların açık bir şekilde kullanımları sağlanarak ziyaretçilerin mekanı pozitif bir şeklide algılamaları kolaylaştırılabilir.

Resim 5.13. Meydan Çevresindeki Yapıları Gösteren Hava Fotoğrafı (wowtürkiye.com)

Tarihi kimlik taşımayan yapıların yıkılarak, mevcut doku ile hiç bir şekilde benzerliği olmayan, kimliksiz ve işlevsiz yapılar oluşturulmaktadır. Bu nedenle işleve yönelik oluşturulan yapılar çevresi ile uyumsuz bir ortamın oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Sit alanı içinde kalan Meydan ve çevre yerleşimi için bir değerlendirme kurulu oluşturularak Ortaköy'ün özgün değerlerini desteleyecek ve yapısal bütünlüğü bozmayacak mimari çizgiler taşıyan yapıların oluşumunu denetlemeleri sağlanmalıdır.

5.2.2. Yapı Kullanımı

Bağımsız olarak tasarlanmış, tek bir aileye hizmet eden konut tiplerinin yanında, birden fazla aileye hizmet eden çok daireli ve çok katlı yapılar geçmişte Meydan ve çevresinde inşaa edilmişler ve uzun bir süre bu amaçlar doğrultusunda kulanılmışlardır. Ancak geçmişte ailelerin yaşam alanlarını oluşturan, konut amaçlı kullanılan bu yapıların, günümüzde yoğunlukta aynı işlevde kullanıldığından sözetmek pek mümkün olmamaktadır.

Dönemsel analiz yapıldığında meydanı saran bazı yapıların zemin katlarının ticarethane olarak tasarlandığı bazılarının ise bahçe katı konut olarak kullanıldığı plan tiplerinden anlaşılmaktadır. İçinde az sayıda ticarethanenin bulunmasına rağmen,

özellikle 1955 öncesi Meydanı çevreleyen yapıların geneli azınlıklar tarafından konut olarak kullanılmışlardır. Uzun yıllar çok kültürlü yapısını koruyan ve farklı kültürden bir çok ailenin ikamet ettiği bölgede çeşitli sebeplerden kaynaklanan göçlerin sonucu var olan düzen değişime uğramıştır. Günümüz Ortaköy'ünde ancak, üç Rum, on Yahudi ve yüz civarı Ermeni Azınlık ailenin varlığından sözedilmektedir. Sayıca oldukça azalmış olan bu topluluklar yapısal olarak çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Ortaköy'ün özgün yapısının bir parçası olan bu ailelerin varlığı günümüzde Ortaköy'ün kaybolmaya yüz tutmuş çok kültürlü yapısının temel taşlarını oluşturmaktadırlar.

Mecidiye Mahallesinin muhtarı olan Sn. Cemal Şensöz günümüzde Meydanı çevreleyen yapılarda sadece on çekirdek ailenin yaşadığını ve bunların çok azının azınlık ailelerinden oluştuğunu söylemektedir. Bu nedenle, Meydan ve çevre yerleşimi için çok kültürlü aile yapısından bahsetmemiz günümüzde pek mümkün olmayacaktır.

Bu değerlendirme sonucunda Meydan ve çevresinde bulunan yapı stoğunun büyük bir kimlik değişimine uğradığını, geçmişin aksine bölgede sadece on haneden oluşan konut kullanımı kaldığını ve diğer tüm yapıların ise ticaret amaçlı kullanıldığını söyleyebilmekteyiz (Resim 5.14.). Geçmişte konut amaçlı kullanılan yapıların günümüzde ticaret yapılarına dönüştürülmeleri Meydan ve çevre yerleşiminde gerçekleşen bu değişimin fiziksel değil mekansal olduğunu göstermektedir (Resim 5.15.). İşte bu yapısal olmayan değişimler, kurgulanan mekanın gelişim sürecinde mevcut plana aykırılık oluşturmaya başlaması sonucu yapıyı fiziksel değişime zorlamaktadır. Bu zorunlu değişim ile yapıların temelde kullanım amaçlı birbirleri ile olan uyumlarından günümüzde söz etmek mümkün olmamaktadır.

Değişime uğrayan yapısının yanısıra bölgede, kimlik değişimine uğramadan günümüze ulaşmış yapılardan bahsetmek mümkündür. Geçmişten günümüze korunmuş bu yapılar arasında Ortaköy için simge durumunda olan; Büyük Mecidiye Camii (Ortaköy Cami), Etz Ahayim Sinagogu ve Ayios Fokas Kilisesi yer almaktadır. Bu üç dini yapının korunmuş olması, Meydan ve çevre yerleşiminin algılanışı bakımından geçmişten gelen ününün korumasında etkili birer unsur olmuşlardır. Dini yapıların geçmişten gelen simgeselliklerinin yanı sıra günümüzde etkin olarak cemaatleri tarafından kullanılmaları sonucu çevreleri ile olan etkileşimleri değişim sürecinde yok

olmamıştır. Bu yapıların cemaatleri tarafından hala kullanılıyor olması, göçle uzaklaşmış olsalar bile geçmişte Ortaköy de yaşamış olan insanların bölge ile bağlantılarının devamını sağlamaktadır.

Resim 5.14. Meydan Çevresinde Konut Olarak Kullanılan Yapı Örnekleri (S.M 2009)

Resim 5.15. Meydan Çevresinde İşlevi Değiştirilmiş Yapı Örnekleri (S.M 2009)

Yapı kullanımında dikkat çeken hususlar arasında, meydanın iç kısımlarında dar olan sokak dokusunun işlevlerinden ötürü yapılara uygulanan ilaveler nedeniyle işlevsizleştirildiği ve yayaların geçişlerinin engellendiği göze çarpmaktadır. Meydanı çevreleyen yapılarda ise bu sistem daha çok abartılarak mevcut kullanılan alanın iki-üç katı alan ilave edilmiş dolayısıyla meydanın daralmasına neden olunmuştur (Resim 5.16.). Bu uygulamalar çoğunlukla, tamamı ticari işletme olarak kullanılan yapıların zemin katlarında görülmektedir. Ancak özel izin alınarak kullanılabilecek bu alanların işgal edilmesiyle, gerek Ortaköy halkı gerekse ziyaretçilerin meydan ve çevresini özgürce kullanabilmeleri dolaylı yollardan kısıtlanmış durumdadır.

Resim 5.16. Meydan Çevresinde yeralan İşgal Alanları ve Yasadışı Strüktürel Eklentiler (www.wowtürkiye.com)

"Özellikle eğlence sektörünün geçirdiği değişimden olumsuz etkilenen Ortaköy Meydanı, kullanım kapasitesinin üzerindeki zorlamalarla, tarihi değerlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır" (B.B. 2005).

Ortaköy'ün geçmiş ile günümüz arasında köprü vazifesi kurmasını sağlayan Meydan ve çevre yerleşim dokusu, mevcut yapıların görsel olarak birbiri ile olan uyumu ve korunması ile günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Değişen işlev sadece kişilerin amaçlarını şekillendirmekte ancak o mekan ile ilgili hissettiklerini değiştirmemektedir. Bu nedenle değişen sosyal yapının sonucunda yapıların kullanım şekillerinin zaman içerisinde değişmesi makul görülebilir. Ancak yapıların değişen kullanım şekillerine uyum sağlaması beklenmemelidir.

Mevcut dokuyu oluşturan yapıların ticari işletmeler tarafından kullanılması Meydan ve çevresinin kültürel kimliğinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Meydan ve çevresinde yaşanan bu erezyonun önlenmesi adına yerel yönetimlerin yasal düzenlemeler yapmaları gerekmektedir. Bu nedenle bölgede bulunan yapıların kullanım şekilleri ile ilgili öneri değerlendirmesi 5.2.6. Alanın Yeniden Değerlendirilmesi başlığı altında yapılacaktır.

5.2.3. Yapı Strüktürü

Meydan ve çevresinde bulunan yapıları strüktürel olarak incelediğimizde; Bahçesiz bitişik düzen yapılar, taş ve tuğla yapı malzemesinin seçimi, demirin taşıyıcı ve konsollarda etkin kullanımı, cumba ve cephe haraketleri yapıların mimari kimliğini oluşturmaktadır. Zamanla yıkılmış eski yapıların yerine inşaa edilmiş betonerme yapıların varlığından yer yer sözedebiliriz (Resim 5.17.), (Gökhan, 1992).

Ortaköy'ün geneli için söylenebilecek yapılardaki fiziksel değişimlerin, Meydan ve çevre yerleşkesine aynı şekilde yansımadığını çoğu yapının günümüzde kadar fazla değişime uğramadan geldiğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede meydan ve çevresinde bulunan yapıların strüktürel benzerlik taşıdıklarını günümüzde söylemek mümkün olmaktadır. Ancak değişmiş kullanım şekillerinin yapısal değişime ihtiyaç duyması sonucu, günümüzde halen inşaatı süren örneklerinde bulunduğu müdehaleler sözkonusu olmaktadır. Yeni yüklenen fonksiyona iç yapısal sütrüktürün cevap verememesi sonucu mevcut yapının dış duvarları korunarak iç yapısal elemanları kaldırılmakta ve çelik

sistemlerle yeniden inşaa edilmektedir. Böylece daha büyük hacimlar oluşturularak yapının bu yeni işlevine cevap vermesi beklenmektedir. Meydan ve çevre yerleşiminin, restorasyon olarak adlandıramayacağımız ve yapıların fiziksel yıpranmasına neden olan bu tür müdehaleler, değişime yapısal olarak direnen bu çevre yerleşimi için olumsuz bir değişim sürecinin başlangıcı olarak nitelendirilmektedir.

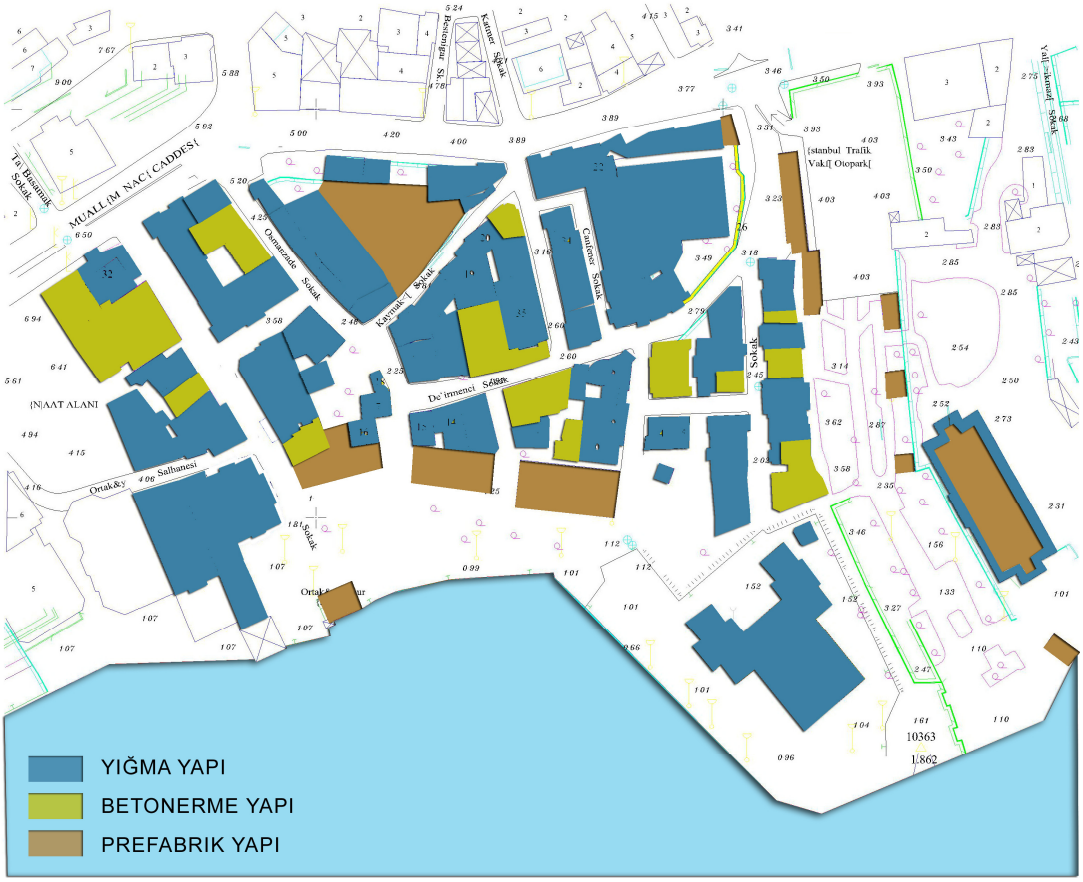

Resim 5.17. Ortaköy Meydan ve Çevre Yapıları Strüktürel Analizi (S.M 2009)

Çeşitli dönemlerde inşaa edilmelerine rağmen yapısal olarak bütünlük gösteren bu yapıların geçmişte olduğu gibi kültürel zenginliğin bir parçası olarak gelecekte de strüktürel yapılarını muhafaza etmeleri gerekmektedir. İçi boşaltılmış bir çerçeve gibi muhafaza edilen cepheler bölgedeki kültürel ve yapısal zenginliği sonraki kuşaklara

aktarmada yeterli olmayacaktır. Geçmişte farklı kültürlerin harmanlanması sonucu oluşan dil bütünlüğü ancak yapısal bütünün bozulmaması sayesinde korunacak ve Ortaköy'ün yapısal mirasının geleceğe taşınması sağlanacaktır.

Kişilerin bu tür yapısal değişikliklerde bulunma girişimi gerek yerel yönetimlerin işleyişinden kaynaklanan eksiklikler gerekse yasal boşlukların varlığı nedeniyle uygulanabilir hale gelmektedir. Ancak Ortaköy Meydan ve çevre yerleşimi bütünlüğün devamlılığının sağlanabilmesi adına koruma kurulu tarafından sit alanı olarak belirlenmiştir. Meydan ve çevre yerleşiminde bu sayede zorunlu fiziksel değişimin hızı azalmakta, bir bakıma yapıların koruması sağlanmaktadır. Yerel yönetimler tarafından alınacak özel önlemler ile mevcut yapı sütrüktürlerinin ve yapısal diğer özelliklerinin envanterleri çıkarılarak gelecekte meydana gelebilecek olası yapı kayıplarının önüne geçilmesi sağlanabilir.

5.2.4. Donatı Durumu

Meydan ve çevresinde bulunan donatı durumunu incelediğimizde, kamu binaları, dini yapılar, eğlence mekanları, ulaşım sistemi, kültürel yapılar, eğitim yapıları, kamusal açık alanlar gibi donatıların geneline ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Geçmişte konut ve ticari faliyetlerin bir arada bulunduğu Meydan ve çevre yerleşiminde; kamusal açık alanlardan, dini yapılardan ve ulaşım sistemi ve eğlence mekanlarının varlığından sözedebilmekteyiz (Resim 5.18.). Geçmiş dönemlerde konut alanlarının ihtiyaç duyduğu, eğitim yapıları, spor tesisleri, sağlık hizmetleri gibi donatı elemanlarının Ortaköy semt içinde bulunduğu bilinmektedir. Günümüzde Meydan ve çevre yerleşiminde çok az sayıda bulunan konut için de aynı ihtiyaçları geçmişte olduğu gibi semt içinde bulunan mevcut donatılarla sağladığı gözlemlenmiştir.

Resim 5.18. Ortaköy Meydan ve Çevre yerleşimi Donatı Durum Analizi (S.M 2009)

Meydan ve çevresinin genel kullanıcılarının günü birlik ziyaretçilerden oluştuğu düşünülürse, gerekli donatı ihtiyaçlarının belirlenmesi daha kolay olacaktır. Bu belirlemeden sonra günlük ziyaretçilerin ihtiyaç duyabileceği; kamusal açık alanların varlığı, ulaşım donatılarının varlığı ve entegrasyonu, (vapur iskelesi, otobüs durakları, otopark alanları, vb) kültürel donatıların ulaşılabilirliği, eğlence mekanlarının varlığı, sağlık donatılarının yeterliliği sorgulanmalıdır.

Meydan ve çevresinin Ortaköy halkı tarafından açık kamusal alan olarak kullanmaları ve bu mekanda sosyal aktivitelerde bulunmaları beklenen bir durumdur. Ancak bölge muhtarlarından sayın Mamunlu ve Şensöz'ün belirttiklerine göre Ortaköy halkı Meydan ve çevresindeki mekanları kullanmak istememekte, semt içinde bulunan küçük yeşil alanları yada çevre semtlerin kamusal alanlarını kullanmayı tercih etmektedirler. Yerli halkın yaşam mekanlarının daraltılması, günlük ziyaretçilerin kısıtlı

olan mekanlarda oluşturdukları yoğunluk, Meydan ve çevresini saran ticari alanların yüksek fiyatlarla ve kimliksiz mekanlarda ziyaretçilere hizmet sunmaları, yeşil alanların yetersizliği ve ziyaretçilerin özgürce vakit geçirebilecekleri alanların kısıtlı olması bu tercihin sebebleri olarak gösterilmektedir. Özellikle hafta sonları artan nufus yoğunluğu ile mevcut mekanların yetersizliği ön plana çıkmakta ve sonucunda tam anlamıyla bir karmaşanın yaşandığı görülmektedir.

Geçmişte yapılan düzenlemelerle kamusal alan olarak ayrılmış mekanların bir kısmı günümüzde ticari işletmelerin işgal etmesiyle kamusal alan vasfını yitirmiş bulunmaktadır. Bu işgaller ile birlikte meydan olgusu yetersizleşmeye hatta yok olmaya başlamıştır. Günümüzde işgaller sebebi ile iki ayrı meydan (B.Mecidiye Cami'nin sağ ve sol bölümlerinde bulunan mekanlar) durumuna dönüşmüş olan mekan, kullanıcılar tarafından net bir şekilde algılanamamaktadır (Resim 5.19.).

Resim 5.19. Ortaköy Meydan ve Çevre Yapılar Strüktürel Analizi (S.M 2009)

Meydanın yapısal en önemli sorunlarından biri olan bu yan yana iki ayrı mekanın oluşması sonucu, yeni düzenlemeler ile cami arkasında kalan mekan da meydana katılmış ve kamusal alan genişletilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan düzenlemeler ve bağlantıların yetersizliği tek bir meydan olgusunun uygulamada gerçekleşemediğini göstermektedir.

Bu sorunlar ışığında mevcut mekanların yeniden düzenlenerek meydan tanımına uygun hale getirilmesi ve mevcut işgallerin kaldırılarak ziyaretçilerin mekanı algılaması kolaylaştırılmalıdır. Kamusal alan olarak kabul edilen mekanların sahipleri olan halkın bu alanları özgürce, sınırlandırılmadan kullanmaları ve mekanın yaşam kalitesinin arttırılması sağlanmalıdır.

Meydan ve çevresinin iyileştirilmesi, Alexander'ın meydan tanımlamasında belirttiği hususlar çerçevesinde yapılacak uygulamalar ile başarıya ulaşması beklenebilir. Alexander'ın meydan tanımlamasına göre; Meydan mekanında sunulan satış birimleri, sergi alanları, konser ve gösteri platformları, çeşitli seyir ve oturma mekanları gibi zengin aktivite çeşitleriyle, mekanın her yönüyle kullanılabilirliği, yaşayan bir mekan olması sağlanır. Aktivitelerin, meydanla bağlantılı yaya aksları ve meydanın giriş ve çıkışları yakınında yer almasıyla, insanların gelme - gitme faliyetlerini, kendilerini daha çok rahatlatacak faliyetlere doğru kaydırma şansı olacaktır. Kullanıcı grubu için; mekanda iyi vakit geçirme, görsel kalite, konfor, fonksiyonların çeşitliliği, boş zamanlarını değerlendirebilecekleri ve sıkılmayacakları aktivitelerden oluşan alanların yer alması önemlidir (Alexander, 1977).

Ortaköy Meydan ve çevresiyle ilgi yapılan bir araştırmada ziyaretçilerin fikirlerine başvurularak Meydan ve çevresinin mevcut yapısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu aşatırmanın sahibi Uçak'ın yaptığı anket sonucu çıkan veriler Meydan ve çevresinin günümüz sorunlarına bir bakıma ışık tutmaktadır. Ziyaretçilere sorulan sorular arasında; Meydanın, kullanıcıları en çok rahatsız eden özellikleri: % 28 Kirlilik, % 25 Gürültü, % 26 Bakımsızlık ve % 21 ile en düşük oran Hiçbir şey olarak verilmiştir. Diğer önemli bir soru ise; Ortaköy Meydanı'nda, kullanıcılara mekanın davetkar yönleri sorulduğunda; Meydandaki deniz manzarası % 57 oranıyla ilk sırayı almaktadır. Meydanın canlılığının % 15, rahatlatıcılığının ise % 12 oranında çekici

bulunduğu görülmektedir. Meydanda yer alan yöresel kahveler % 11 oranında, mekanı çevreleyen yapılar ise % 5 oranında mekanın çekiciliğine katkıda bulunmaktadır sonucuna varılmıştır (Uçak, 2000).

Bu araştımanın sonucunda görülüyorki meydan ve onu çevreleyen dokunun ziyaretçiler üzerinde olumlu ve olumsuz birçok ekileri bulunmaktadır. İlk sorunun % 79'luk dilimini Kirlilik, Gürültü ve Bakımsızlığın oluşturuyor olması Meydan ve çevresi için derhal önlem alınması gereken büyük bir sorun olarak öneri yaklaşımımızın temelini oluşturmaktadır. İkinci sorunun yanıtlarına bakıldığında, araştırma konumuz bir parçası olan kültürel çeşitliliğin etkilerinden bahsetmek mümkün olacaktır. Azalan oranlara dikkat edilirse Ortaköy Meydan ve Çevre yerleşiminin, değişen kültürel yapının neticesinde geçmiştekinden farklı algılanmakta ve bunun sonucunda kültürel kimliğinde kayıplar meydana gelmektedir. Yapılan yanlış müdehaleler sonucu özgün yapı dokusunun ziyaretçiler tarafından algılanamaması ve yapı sahiplerinin geçmişten gelen zenginliği yaşatamaması nedeniyle mevcut yapılar, ziyaretçilerin Meydana gelme sebebleri arasında sadece % 5'lik bir oran oluşturmaktadır.

Ortaköy'de bulunan önemli dini donatıların varlığı, Meydan ve çevresindeki yapıların değişime uğramadan ayakta kalabilmesi ve mevcut bütünlüğün korunabilmesi açısından önem taşımaktadır. Dini yapıların günümüzdede kullanılıyor olması, çevre yapılar ile yapısal bağlarının bulunması ve diğer yapılar ile yerleşim dokusunu oluşturuyor olmaları, Meydan ve çevre yerleşiminin bir bütün olarak düşünülmesini sağlamaktadır. Ortaköy'ün vitrini olarak değerlendirebileceğimiz bu dini yapılar günümüzde üç kültürün aynı mekanda buluştuğu ender mekanlar arasındadır. Kaybolmaya yüz tutmuş bu birlikteliği geleceğe taşınmak ve Ortaköy kültürünün yaşatılmasını sağlamak ancak bu yapıların çevre dokusu ile değişime uğramadan ayakta kalmasıyla mümkün olacaktır.

5.2.5. Ulaşım Sistemi

Geçmişte, çoğunluğu barınma amacı ile yapılmış Meydan çevresindeki yapıların günümüzde ticari faliyetlerin merkezi haline dönüşmesi, burada bulunan yerleşik

nufusun her geçen gün azalmasına neden olmuş, değişen fonksiyonların sonucu ziyeretçi nufusu çoğalmış dolayısıyla ulaşıma olan talep ve ihtiyaç da artmıştır. Artan bu taleb karşısında mevcut ulaşım sistemi ve kent dokusu ihtiyaçlara cevap verememekte, dolayısıyla Meydan ve çevrenin yaşanabilirlik kalitesi olumsuz yönde etkilemektedir.

Değişen bu talebin karşılanması adına yapılan düzenlemelerden Yerel Yönetim yaklaşımı başlığı altında bahsedilmişti. Ancak alanın değerlendirilmesi aşamasında yapılan tespitlerde mevcut problemlerin devam ettiğini, yapılan düzenlemelerin yetersizliğinin yanında yanlış uygulamaların da yeni problemlere neden olduğu gözlemlenmiştir.

Ortaköy mevcut ulaşım sistemindeki aksaklıkları dış ulaşım ve iç ulaşım sistemi olarak iki başlık altında incelememiz konunun doğru değerlendirilmesi ve sorunların tespiti açısından yerinde olacaktır (Resim 5.20.).

Resim 5.20. Ortaköy Meydanı Ulaşım Sistem Analizi (S.M 2009)

a) Dış Ulaşım: Ortaköy'e ve Ortaköy Meydanına, İstanbul'un farklı semtlerinden yapılan ulaşımın genelini kara taşımacılığı oluşturmaktadır. Toplu taşıma araçlarının yetersiz kullanımı ve konforsuzluğunun sonucu kullanıcıların artan otomobil tercihi, mevcut sorunların başında gelmektedir. Her geçen gün trafiğe çıkan yeni araçlar ile orantılı bir şekilde gelişip, büyüyemeyen ulaşım ağı, sistemin kilitlenmesine dolayısıyla ulaşımın yapılamamasına neden olmaktadır.

Semt dışından Meydan ve çevresine ulaşımın öncelikli güzergahı, Beşiktaş-Arnavutköy sahil yoludur (Resim 5.21.). Bu güzergahın transit yol olarak diğer semtlerin ulaşımınıda sağlaması nedeniyle özellikle hafta sonları tarfik akışı oldukça yoğunlaşmaktadır. Çırağan önlerinde yavaşlamaya başlayan trafik Ortaköy dereboyu caddesiyle kesiştiği noktada tıkanmakta ve sistemin işleyişine engel olmaktadır. Bu tıkanıklığın nedenlerinden biri, meydan girişi olarak tabir edilen noktanın, aynı zamanda otopark girişi olarakta kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak Büyükşehir belediyesince bu güzergahın rehabilitasyonu için 2002 yılında bir proje hazırlanmış ancak sorunların çözümüne katkı sağlayamadığı yapılan tespitler arasındadır. Ek I'de bu projenin içeriği büyük ölçekte verilmiştir.

Resim 5.21. Ortaköy Dış Ulaşım Sistemi (www.wowtürkiye.com)

Aynı zamanda bu noktadan transit geçiş yapan araçların varlığı ve meydana ulaşmaya çalışan yayaların bu trafiğin doğrudan ortasında kalması, yapılan otomobil park ihlalleri vb. bir çok nedenden ötürü bu güzergahtaki trafik mevcut sistemi tıkamaktadır. Semt dışından Meydan ve çevresine alternatif ulaşım güzergahı ise çok tercih edilmeyen ulus yol bağlatısıdır. Bu güzergah üst kotlardan sahil yoluna olan ulaşımı bir ölçüde rahatlatmakta ve alternatif güzergah olarak kabul edilmektedir.

Meydan'ın her geçen gün çevredeki insanlar tarafından rağbet görmesi, bu alana yapılan ulaşım hacminin artmasına neden olmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak ziyaretçilerin ulaşım tercihlerini belirlemeleri ve ona göre hareket etmeleri beklenmektedir. Ancak sistemdeki mevcut aksaklıklardan ötürü yaya ulaşımındada gözle görülür sıkıntılar meydana gelmekte, dolayısıyla ziyaretçilerin Meydan ve çevresine ulaşmasındaki hedef olan iyi vakit geçirme fikri karşılanamamaktadır.

Meydana ulaşan yaya kaldırımlarının yanlış uygulamalar sonucu çeşitli donatım elamanları ile işgal edilmesi ve kaldırımların sürekliliğinin keyfi olarak (otomobil parkı, ticari işletmeler, plansız yol genişletme çalışmaları tarafından işgaledilerek) bölünmesi nedeniyle mevcut kaldırımların talebi karşılayamadığı da yapılan tespitler arasındadır.

Toplu taşıma araçlarının en önemli parçalarından biri olan deniz ulaşımı Ortaköy'de uzun yıllara dayanan bir geçmişe sahiptir. Fakat Ortaköy, coğrafi konumunun bir özelliği olan denizi, dışa ulaşım yolu olarak verimli bir şekilde kullanamamaktadır. Yani süreç içerisinde nostaljik bir misyon yüklenen deniz ulaşım sisteminin mevcut sorunların çözümüne katkı sağlayamadığı görülmektedir. Gerek deniz seferlerinin yetersizliği gerek diğer ulaşım sistemleriyle olan entegrasyon problemleri bu ulaşım sisteminin kullanılamama sebepleri arasında gösterilebilir.

İstanbulun simgesi durumundaki şehir hatları vapur seferleri sayılarının artırılması, ulaşım noktalarınındaki alternatiflerin çoğaltılması, ulaşım maliyetlerinin teşvik edici nitelikte belirlenmesi, ulaşım süresinin kısaltılması ve diğer sistemler ile bağlatılarının iyileştirilmesiyle mevcut ulaşım sorunlarının çözümüne yardımcı olması beklenebilir ve uygulanabilir bir gerçektir.

b) İç Ulaşım : Sokakların insanlar tarafından hem mekan hemde yol olarak kullanıyor olması onları sosyal birer yaşam alanı haline dönüştürmektedir. Oluşan bu sosyal yaşam, birden fazla insanı sokaklarda bir araya getirmekte, birbirleriyle iletişim kurarak sosyalleşmelerine olanak sağlamakta ve ortak bir kimliğin ortaya çıkışına temel oluşturmaktadır. Bu tanımlama çerçevesinde, Ortaköy'ün geçmişteki çok kültürlü yapısının oluşumunda sokakların belirgin birer rolü olduğundan bahsedebilmekteyiz. Ancak günümüzde Ortaköy'ün iç ulaşımını sağlayan sokakların geçmişteki bu çok fonksiyonlu yapısından bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Geçmişte Meydan ve çevresinde mekanlar arası ulaşımın kolay sağlanabilmesi için yayalaştırmaya gidilmişsede günümüzde mekanlar arası ulaşımın kolaylığından bahsetmek neredeyse imkansız duruma gelmiştir. Yapılaşma Durumu başlığı altında bahsedildiği gibi, sokakların ticari işletmeler tarafından kısmen işgal edilmiş olmaları, işletmelerin varolma sebebi olan ziyaretçilerin sokak içerisindeki sirkülasyonlarına engel olmaktadır (Resim 5.22.). Müdehale gerektiren işgallere sessiz kalınması ziyaretçilerin ara sokakları kullanamamalarına neden olmakta dolayısıyla Meydan ve çevresini oluşturan zengin yapı dokusunun algılanışı engellemektedir. Değişen sokak dokusunun kişiler üzerinde yarattığı etki geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurmasına engel olmakta dolayısıyla Ortaköy Meydan ve çevresinin kültürel birikimlerinin yok olmasının önünü açmaktadır.

Resim 5.22. Ortaköy Meydan ve Çevre Yerleşimi İç Ulaşımı (B.B./Ö.P.K. 2007)

Yukarıda bahsedilen bütün bu olumsuzluklar, kültürel zenginliğin ve sosyal dokunun kaybolmasının nedenleri arasında gösterilebilecek önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca artan araç sayısı ile orantılı çoğalan park sorunu, mevcut sorunların çözümünü zorlaştıran etkenler arasında gösterilebilir. Dar sokak dokusu ve yeretsiz otopark sayısıyla, talep edilen otopark ihtiyacı karşılanamamakta dolayısıyla mevcut sistem aksamaktadır. Meydan girişi olarak kabul edilen alanın aynı zamanda Trafik Vakfı tarafından işletilen otoparkın girişi olarakta kullanılıyor olması mevcut meydan girişinin yetersizleşmesine neden olmaktadır (Resim 5.23.). Bulunduğu çevre ile dokusal hiç bir ilişkisi bulunmayan bu otoparkın Çırağan-Arnavutköy sahil güzergahında yaşanan trafik probleminin önemli bir etkeni olduğunu söylebiliriz.

Giriş çıkış yapan araçların oluşturduğu sıranın yola kadar uzaması, yolcu indirme ve bindirme için duraklayan araçların yarattığı daralma, trafiğin düğüm noktasının bu bölge olmasına neden olmaktadır.

Resim 5.23. Ortaköy Meydan ve Otopark Girişi (B.B / Ö.P.K. 2006)

Öneri yaklaşım projesi kapsamında, bu otoparktan kaynaklanan sorunların çözümüne yönelik bir yaklaşım da bulunulacaktır.

Dış ve İç Ulaşım başlıkları altında değerlendiririlmesi yapılan, Ortaköy Meydan ve çevre yerleşimine ait ulaşım problemlerinin başlıca nedenlerini tespit etmememiz gerekirse;

- Kara taşımacılığında toplu taşıma sisteminin yetersizliği.
- Mevcut ulaşım sistemindeki entegrasyon problemleri.
- Plansız yapılan uygulamalar.,
- Yönetimsel Problemler.
- Kontrolsüz yapılaşma.
- Deniz ulaşımının yetersiz kullanımı.
- Maliyeti yüksek sistemlerin kullanılıyor olması.
- Kirlilik (Gürültü kirliliği – Görsel kirlilik – Çevre temizliği)
- Ulaşım için otomobil tercihedilmesinden kaynaklanan otopark yetersizliği.
- Kamusal alanların işgali sonucu kullanılamayan sokak ve yollar
- Kara taşımacılığının yaya yollarına müdehaleleri.
- Yaya yollarının yetersizliği

Yapılan analizler doğrultusunda yukarıda genel hatlarıyla verilmiş olan sorunların, günümüzde Ortaköy Meydan ve çevresini oluşturan yapıların ve donatıların iyileştirilmesine yönelik belirleyici tespitler olması hedeflenmiştir.

Yukarıda yapılan analizler sonucu tespit edilerek sıralanan sorunların çözümlenmesine yönelik sunulan öneriler ise aşağıda sıralanmıştır.

- Kent kültürünün gelişmesinde önemli bir işleve sahip yaya kaldırımları, her türlü araç trafiğinde güvenli ve kesintisiz bir biçimde yürümeye elverişli hale getirilerek yayaların merkezlere kolaylıkla ulaşmaları sağlanmalıdır.
- Yol kenarlarında belirli aralıklarla yapılacak ceplerle yollarda duraklama alanları yaratılmalı, ancak yaya yollarına müdehale edilmemelidir.
- Geçmişte olduğu gibi raylı sistemin sahil güzergahında yeniden kullanımına olanak sağlayacak alt yapılar oluşturulmalıdır.

- Meydan ve çevre yerleşiminden aktif faydalanan halkın trafik gürültüsünden uzaklaştırarak yaşam kalitelerini yükseltmek için taşıt trafiğini bu alandan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Sahil yolu taşıt trafiği çırağan-kuruçeşme arasından yeraltına alınarak mevcut üst yolun raylı sistem, yaya ve bisiklet kullanımına açılması sağlanabilir.
- Toplu taşıma araçlarının ulaşım güzergahlarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Toplu taşıma araçları için belirlenen durak lokasyonlarının yeniden analizinin yapılarak kullanıcıların adaptasyonu sağlanmalıdır.
- Meydan girişinde bulunan otoparkın kaldırılarak semt içinde çevresiyle uyumlu halk otoparkları oluşturulmalıdır.
- Alternatif ulaşım türleri arasında gereksinimlere uygun denge sağlanmalı, aktarmalı ancak zaman kazandırıcı ulaşım araçları özendirilmelidir.
- Deniz ulaşımının daha cazip hala getirilerek halkın tercihinde öncelikli duruma getirilmelidir.
- Meydan ve çevresinde bulunan sokak dokusunun, mevcut müdehalelerden temizlenerek yaya kullanımının rahatlatılması gerekmektedir.
- Meydan'da bulunan işgallerin kaldırılarak yaya akışını kolaylaştırmak ve kamusal alanları rahatlatmak gerekmektedir.
- Dereboyu caddesi ve sahil yolunun kesiştiği noktada kavşak düzenlemesi yapılmalı ve trafik sıkışıklığına neden olabilecek unsurlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Engelli vatandaşların meydan ve çevresindeki yaşam alanlarını zenginleştirerek sosyal çeşitliliğe katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.
- Yayalar; oturma, çevreyi seyretme, sergi ve konser gibi aktiviteleri izleme vb. gibi faliyetler için meydan mekanlarını kullanırlar. Bu yüzden, meydandaki dolaşım sürekliliği önemlidir. Yaya sirkülasyonunun, bu tür faliyet alanlarıyla birlikte ele alınıp düzenlenmesi, ilgiyi canlı tutup, kullanıcıların zevk alacağı ortamlar yaratmak açısından önem taşımaktadır. (Uçak, 2000).

Yukarıda, Meydan ve çevresinin sahip olduğu ulaşım sistem yapısı analiz edilerek mevcut sorunlara çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Bu öneriler çerçevesinde mevcut sorunların iyileştirilerek Meydan ve çevresinin korunması hedeflenmektedir.

Alanın mevcut sorunları arasında önemli bir kısmı oluşturan ulaşım sisteminin iyileştirilmesi, alanın ziyaretçiler tarafından verimli kullanılmasını ve aksayan diğer unsurların çözümüne katkı sağlaması beklenmektedir.

5.2.6. Alanın Yeniden Değerlendirilmesi

Meydan ve çevre yerleşimi için yukarıda yapılan analizler sonucu ortaya çıkarılan sorunlar ve getirilen çözüm önerileri ile, alanın günümüzde olması gereken durumuna dikkat çekilmek istenmiştir. Çözüm önerileri ışığında mevcut dokunun günümüz koşullarında geçmişten gelen kültürel kimliğinin korunabileceği ve bu kimliğin geleceğe aktarılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Genel olarak alanın değerlendirmesinin yapılacağı bu başlık altında, verilen öneriler dikkate alınarak Meydan ve Çevre yerleşimini ana hatlarıyla kapsayan taslak bir proje geliştirilecektir. Bu öneri projeyle, alanın son değerlendirilmesi yapılarak, kent ölçeğinde bir plan çalışması ile araştırma konusu desteklenmek istenmiştir.

Meydanı saran yapı dokusunun geçmişte konut olarak kullanılmış olması ve bu yapı dokusunu destekleyen küçük esnaflardan oluşan isletmelerin varlığı, Meydan ve çevresinin geçmişte kültürel çeşitliliği ile anılmasına vesile olan unsurlar arasındadır. Ancak günümüzde bu yapıların çoğunluğunun konut olarak kullanılmadığı bilinen bir gerçek durumundadır. Dolayısıyla bu alanın kültürel çeşitliliğini oluşturan unsurlarından birinin varlığından söz etmemiz mümkün olmamaktadır. Değişen arz talep döngüsünün sonucu çoğalan ticaret mekanları, neredeyse yapı dokusunun tamamını kullanır duruma gelmiştir. Değişime uğrayan alanın genelinde eğlence ve yemek mekanları hakim durumdadır. Bu alanların geneli eğlence mekanları olarak gece hizmet vermekte, dolayısıyla gündüz atıl durumda kalmaktadırlar. Ancak bu işlev alanın sosyal ve kültürel kimliğini tam anlamıyla yansıtmamakta ve süreç içerisinde alanın kimliksizleşmesine zemin hazırlamaktadır. Değişime zorlanan yapılarda, yoğunlukla gözlenen bu fonksiyonların azaltılarak halkın ihtiyacı olan ve alanın kültürel kimliğine katkıda bulunabilecek fonksiyonlarla desteklenmesi zorunluluğu doğmuştur.

Meydan'nın geçmişte kullanımı ile günümüzdeki kullanımı arasında temelde bir fark olmadığı gözlenmişsede, değişen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerle birlikte alan mevcut işlevlerin taleplerine cevap vermekte zorlanmaktadır. Geçmişte de halk tarafından kamusal alan olarak kullanılmış bu alan günümüzde yine aynı işlev adı altında değişime uğratılmak istenmektedir. Devam eden bu zorunlu değişim talebinin, alan için farklı kayıplarla sonuçlanıyor olması mevcut alanın bu değişim sürecinden gelecekte de olumsuz etkileneceğini gösterir en net kanıt durumundadır.

Yukarıdaki verilen öneriler ışığında Meydan ve çevre yerleşiminin maruz kaldığı bu zorunlu değişim sürecinin sona erdirilemese bile kısmen yavaşlatılabileceği düşünülebilir. Tabiki meydana gelen her değişim sürecinin zararlı olabileceğinden bahsetmek doğru değildir. Dolayısıyla durum değerlendirmesi yapılırken, gerçekleşen değişim sürecinin, bahsedilen alanın mevcut yapısında meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerin boyutlarından söz etmek önem kazanmaktadır. Ancak Ortaköy meydan ölçeğinde, geçmişte Meydan ve çevre yerleşiminin maruz kaldığı değişimlerin günümüzdeki sonuçlarına bakıldığında zorunlu ortaya çıkan doku değişiminin faydalarından bahsedebilmek ne yazık ki mümkün olmamaktadır.

Yapılan öneriler çerçevesinde bu değişimlerin sınırlandırılarak kontrol altına tutulmalarına ve alanın değişimlerden en az zararla etkilenmesine çalışılmalıdır. Aksi taktirde değişim baskısı alanın kültürel zenginliğini oluşturan dokunun zaman içerisinde yok olmasına neden olacaktır.

Bu öneriler ışığında, alanın mevcut aksayan yönlerine ve süreğenleşmiş sorunlarına çözüm önerileri üretilmeye çalışılacak bir taslak proje hazılanacaktır. (Resim 5.24.) Bu öneri projesi, Meydan ve Çevre yerleşimini içine alan bölge sınırlarını kapsayacaktır. Öneri yaklaşım projesine ait büyük ölçekli görsel Ek J'de verilmiştir.

Bu çalışmada hazırlanacak olan taslak projenin içeriği;

a) Mevcut yapı dokusunu genel hatlarıyla korunması ve bu yapıların meydan ile bütünleştirilmesi hedeflenecektir.

Resim 5.24. Meydan ve Çevre Yerleşimi Öneri Yaklaşım Projesi (S.M. 2009)

b) Meydan ve çevresinde aksayan bazı konuların küçük müdehaleler ile düzenlenmesine çalışılacaktır.

c) Meydan ve çevresini oluşturan eski konut dokusunun çevresi iyileştirilerek bu yapıların ön plana çıkarılmasına çalışılacaktır.

d) Çevre yapıların mevcut işlevleri, mekanın kültürel geçmişine uygun işlevler ile donatılacak ve halkın kullanımına ait alanlar çoğaltılacaktır.

e) Çeşitli nedenlerden atıl bırakılan yapı üst katları, yeniden düzenlenerek sosyal ve kültürel amaçlı kuruluşların bu alanları kullanmaları sağlanacaktır. Bu sayede sosyal dokunun korunarak çevresiyle sürekli ilişki içinde olması hedeflenmiştir.

f) Mevcut sokak dokusuna ve meydana yapılan olumsuz müdehalelerin kaldırılarak yerli halkın ve ziyaretçilerin rahatça dolaşıp, dinlenebilecekleri alanlar oluşturulmaya çalışılacaktır. (Meydada bulunan ve baraka olarak adlandırabileceğimiz çay bahçeleri

tamamen kaldırılarak bu alanların meydanla bütünleşmeleri sağlanacaktır. Sokak içlerinde işletmeler tarafından kullanılan alanlar yeniden düzenlenerek mevcut dokuya uyumlu hale getirilecektir).

g) Meydanı oluşturan her iki alan içinde, temelsiz üstü kapalı küçük mekanlar oluşturularak ziyaretçilerin bu mekanlarda yeme içme ihtiyaçlarını karşılamaları düşünülmektedir. (Bu mekanlar belediye işletmeleri tarafından işletilecek ve ticari amaç hedeflenmeyecek alanlar olacaktır).

h) Meydan ve çevre yereşimi için giriş noktası olarak kabuledilecek bir mekan düzenlenerek halkın meydan çevre yerleşimini daha güçlü algılaması hedeflenecektir.

i) Meydan ve çevre yerleşimin kentle bütünleşmesini sağlayan ulaşım sistemini destekleyecek ilave sistemler oluşturulmaya çalışılacaktır. (Beşiktaş – Ortaköy arası tramway sistemi kurulacak ve mevcut taşıt trafiği yerin altına alınacaktır. Böylelikle yerli halkın ve transit geçiş yapacakların yol güzergahı akıcılık kazanacak ve ziyaretçilerin trafik engeline takılmadan alana ulaşmaları sağlanacaktır).

j) Meydanı oluşturan iki ayrı alanın birbiri ile olan bağlantıları güçlendirilerek ulaşım yolları rahatlatılacaktır. (Ulaşımı engelleyen ve tarihi vasfı olmayan yapılar kaldırılarak yaya ulaşımının rahatlaması sağlanacaktır).

k) Esma Sultan Yalısının, tarihi kimliği ve meydana olan konumu düşünülerek çok fonksiyonlu bir müzeye dönüştürülmesi düşünülmüştür. (Meydan ve çevre yerleşiminin tarihi ve kültürel zenginliklerini destekleyecek bir fonksiyon olacağı varsayılmaktadır).

l) Meydan girişine yakın bir alanda kültürel ve sosyal aktivitelerde kullanılmak üzere bir aktivite alanı yaratılmış ve bu alanada temelsiz, kolay sökülebilir çelik sistemli ve aktivitenin türüne göre düzenlenebilir bir anfi tiyatro planlanmıştır. (Mevcut alanda bu tür aktiviteler için yapılan tanımlı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu düzenleme sayesinde, ziyaretçilerin çeşitli aktiviteler ile sosyal ve kültürel dokuyu zenginleştirmeleri hedeflenebilir).

m) Esma Sultan yalısı ve B.Mecidiye Cami arasında kalan alanda bulunan mevcut ticari işletmeler ortadan kaldırılarak ziyaretçilerin çevre dokuyu daha rahat algılayabilecekleri seyir terasları oluşturulacak ve dinlenme alanı olarak kullanabilecekleri geniş, portatif ve üzeri kısmi kapalı mekanlar kurgulanacaktır.

n) Tarihi Mimar Sinan Hamamı, konum olarak alana giriş niteliği taşıdığından bölge halkı ve ziyaretçiler için bir iletişim merkezi haline dönüştürülmüştür. Burada amaç, önemli tarihi niteliklere sahip alanın kültürel ve tarihi araştırmalarının sürdürülmesi, bölgenın geliştirilmesine olanak sunacak projelerin hazırlanacağı ve basılı dökümalar yoluyla yerli yabancı ziyaretçilerin bilgilendirilmesinin sağlanacağı bir mekan oluşması hedeflenmiştir.

o) Çocuklu ailelerin alanı rahat ve güvenli bir şekilde kullanabilmeleri için yeşil bant ile izole edilmiş çocuk oyun alanı oluşturulmuştur. Bu alan oluşturulurken, meydan ve çevre yerleşiminin her noktasından kolay ulaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir.

Yapılan bu çalışma, mevcut aksayan sorunların çözümüne yönelik önerileri içermektedir. Tarihi kimliğe zarar verebilecek müdehalelerden özellikle kaçınılmış aksine tarihi ve kültürel zenginlği olumlu yönde destekleyecek işlevlerlerin ve öğelerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Öneri yaklaşımda radikal olarak görülebilecek müdehalelerin gerekçesi olarak da, artan ihtiyaçlar ile birlikte mevcut dokunun yetersizleşmesinden kaynaklanan sorunlar gösterilebilir. Bu çerçevede yetersizleşen dokuya zarar vermeyeceği düşünülen çözüm önerileri geliştirilmiş ve mevcut sistemle uyum halinde bir sosyal düzen oluşturulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın yaklaşımı; Kültürel çeşitliliğin etkileriyle değişen konut alanlarının, geçmişinden kopmadan günümüz sosyal ve kültürel yapısına uyum gösteren ancak fiziksel olarak yıpranmaya karşı direnen ve bu oluşumu destekleyen kültürel donatılara sahip bir alan kurgulamaktır. Bu yaklaşım ile kültürel değişimin, konut ve onu çevreleyen konut alanlarına olan olumsuz sayılabilecek etkilerinden minimum ölçüde etkilenmeleri sağlanması hedeflenmiştir.

Çalışmaya başlanırken ana hedef karmaşadan mümkün olduğunca uzak, yapısal bütünlüğü bozmadan deniz, meydan, kültür, eğlence ve insan öğelerini birleştirebilmektir.

Çalışma alanının ana girişi olarak belirlenen nokta ile deniz arasında kalan aks üstündeki engeller ortadan kaldırılarak oluşturulan düzen, kesintisiz bir perspektif ile

bölgeyi daha rahat algılayabilme imkanı sağlamakta ve yayanın deniz ile olan ilişkisini güçlendirmektedir.

Çay bahçelerince işgal edilmiş sokaklara getirilen düzen ile bu işletmeler bağımsız değil dokunun bir parçası haline getirilerek yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca projeye, bölge halkına hem dinlenme hem kültürel faaliyetlere rahatça katılabilme imkanı sağlayan bir anfi tiyatro eklenmiş, seyir terası olarak düzenlenen alanlarda boğaz'ı izlemek ve sohbet etmek için Ortaköy'ü seçen kişilere tam bir görsel şölen yaşatacak şekilde konumlandırılmıştır. Projeye müze olarak eklenen yalıda ihtiyaca cevap verecek nitelikte donatılmıştır. Çalışmada, bölgenin genelini oluşturan çok kültürlü doku, yeşil alanları artırılarak yeniden düzenlenen meydan ve çevresinden gözlemlenebilmekte, binaların varlığı zemin kat seviyesinden kurtularak üst katlara çıkabilmektedir.

Kültürel çeşitlilik, bölgede tarihsel bir boyut ve paha biçilemez bir kültürel zenginlik demektir. Yüzyıllardan bugüne biriktirilmiş kitapların içinde yeraldığı bir kütüphane misali, sınırsız bir kaynaktır kültür. İnsanla, insanın yaşadığı yerlerde varlığını sürdürür ve onunla yaşayanların yaşamını şekillendirir. Konut alanları üzerinde gözlemlediğimiz her şey edindiğimiz tecrübedir aslında yani kültürdür. Bu nedenle Ortaköy'ün geçmişteki kültürel çeşitliliğini günümüzde yaşatmak ve gelecek nesillere aktarabilmemiz için konut dokusu ve çevresi değişime uğramadan muhafaza edilmelidir.

Hazırlanan proje kapsamında yeniden düzenlenmeye çalışılan alanın, gelişen ve kültürel açıdan zenginleşen İstanbul için bir nirengi noktası haline dönüşmesi hedeflenen önemli konular arasında yeralmaktadır. Avrupa Birliği tarafından 2010 Kültür Başkenti seçilen İstanbul için kültürel yaşamını ve kültürel gelişimini sergileyeceği oldukça iyi bir fırsat oluşmuş durumundadır. Bu organizasyon, İstanbul kentinde yüzyıllardır bir arada yaşayan farklı toplumların farkındalığının ortaya çıkarılması ve bu kültürel çeşitliliğin tüm dünyaya duyurulması açısından çok önemlidir.

Ortaköy, bu organizsayonun başlangıç ve merkez noktası olabilecek kültürel ve sosyal birikime sahip, kent içindeki konumuyla ender bulunan semtlerden biri durumudadır. Ancak günümüzdeki mevcut sorunların oluşturduğu engeller sebebi ile bu misyonu üstlenmesi olanaksız görünmektedir. Hazırlanan öneri yaklaşım projesinde yeralan başlıkların yerel yönetimler tarafından uygulanabilir altyapıları oluşturulduğu taktirde bu misyonu yerine getirmesi kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Böylece Ortaköy sadece İstanbul ve Türkiye tarafından tanınan değil tüm dünyanın tanıdığı, kültürel çeşitliliğin engüzel örnekleri arasındaki yerini alacaktır.

BÖLÜM 5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Doğada hiçbir şey durağan değildir, değişir ve bu değişimler insanla beraber kültürleri oluşturur. Bu nedenle, temelinde insanı barındıran, insan tarafından oluşturulan ve insanı oluşturan kültür kavramının karmaşık yapısı da değişkenliğinden kaynaklanmaktadır.

Rapaport tarafından; normlarını, kurallarını, rutin hale gelmiş davranışlarını da içermek üzere insanların yaşama biçimi olarak tarif edilen kültür kavramı, yaşam standartlarımızı belirlemede etkili olduğundan, konut alanları şekillenirken de önemli bir role sahiptir.

Günümüzün büyük bir bölümünü geçirdiğimiz konut ve konut alanları geçmişten getirdiğimiz bir dizi bilgi ve bugünün ihtiyaçları üzerine kurgulanmıştır. O zaman her dönemde farklı yaklaşımlar, farklı yapım tarzları ve farklı sosyal donatılardan bahsetmemiz doğru olacaktır. Temelde konut olgusu aynı ihtiyaçlardan ortaya çıksada farklı topluluklarda birbirinden farklı yapılara bürünmüştür. Bu durum bağımsız coğrafyalarda yaşayan gurupların ihityaçlarının değişkenliğini gösterirken; aynı zamanda bu ihtiyaçların karşılanmasında kullanılan, yaşadıkları çevreye ait doğal malzeme kullanımı ile ortaya çıkan yapısal farklılıklarıda işaret etmektedir.

Sonuç olarak ayrı coğrafyalarda yaşayan insanların temel ihtiyaçları dışında, sosyal ve kültürel çevreleri, yaşam alanları, inaçları ve ekonomik şartları da bir çok değişik kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat kültürel farklılıklar sadece farklı bölgelerde ortaya çıkmaz, değişen zaman da yeni kültürlerin oluşmasına mekan hazırlar. Bu nedenledir ki yüzyıllar önce aynı topraklarda yaşayan insanlar arasında kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bunun yanısıra aynı coğrafyada yaşayan insanların da din gibi belirleyici faktörler nedeniyle farklı kültürel yapıya sahip olabileceği gerçeği gözardı edilmemelidir.

Doğumumuzla beraber öğrenmeye başladığımız ve ölene kadar geliştirdiğimiz kültür'ün etkisi giyinme, yeme-içme, çalışma, konuşma alışkanlıklarımız ile harmanlanmıştır. Bu nedenle, yaşam tarzımızı oluşturan alışkanlıklarımızla şekillendirdiğimiz konut ve konut alanları aslında kültürel bir sonuçtur. Bizi anlatır; yaşama şeklimizi, önem verdiklerimizi, inaçlarımızı, ekonomik durumumuzu, sanatla olan ilgimizi, yani başka guruplar ile sessiz ama doğrudan ileitişimimizi sağlar. Bizler ilk defa bulunduğumuz alan ve mekanlarda çevremizi inceleyerek bilgi edinmeye çalışırız; yani gözlem bize bulunduğumuz yer ile ilgili ilk ve ayırd edici ipuçlarını verir, bizi kültür yoluyla bilgilendirir.

Konut alanlarını inceleme amaçlı yola çıkılan bu araştırmada, konut ile ayrı düşünemeyeceğimiz ''kültürel çeşitliliğin etkisi'' konusu, içeriğin bir parçası haline gelmiştir.

İnsan, kültür ve konut kavramları arasındaki ilişki eskiden beri süregelen ve bu bağlamda devam edecek olan karmaşık sistemler bütünüdür. İçlerinden birindeki değişim hepsinde gözlemlenebilecek sonuçlar meydana getirir. İnsandan kaynaklanan ve zaman içinde değişen kültür'ün etkisi geçen süreçte konut alanlarını da etkileyerek bu ilişki içerisindeki döngüsünü tamamlamaktadır.

Değişim çoğu zaman, yeni teknolojiler, ekonomik durum ve değişen doğal şartlar nedeniyle, farklılaşan ihtiyaç ve isteklerin oluşması sonucunda meydana gelir. Yani konut alanları kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilmek için değişerek varlığını sürdürür. Her toplulukta ve coğrafyada bu değişim farklı yollar izleyerek devam eder ve bulunduğu topluluğa ait kültürler ile o kültürleri yapısında taşıyan konut alanlarını oluşturur. İlk başlarda sadece barınma ihtiyacını karşılamak için inşa edilen konutlar da zaman içinde tek işlevli özelliğini bırakarak bir çok işleve cevap verecek bir hal almıştır.

Günümüzde konut, içinde bulunduğu konut alanıyla birlikte insanın neredeyse tüm sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan bir nitelik kazanmıştır. İlk çağlardan bugüne, konutun zaman içinde edindiği fonksiyonlar ve ulaştığı yapı kültürel değişim adına verilebilecek en önemli örneklerden biridir.

Değişim hızla devam ederken, konut alanları üzerinde bıraktığı etki yıllar sonra bile, içinde bulunduğu bölgede yaşamış kültürler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Yaşayan her kültür bölgeye farklı bakış açısı ve çok yönlü bir sosyal hayat kazandırmış olur. İşte bu çok kültürlü yapının sonucu olarak ortaya çıkan konut alanları biriktirdikleri ile adeta birer açık hava müzesi halini almışlardır.

Bu tür konut alanlarının daha verimli kullanılabilmesi için yerel yönetimlerin kamu - kurum ve kuruluşlarının bu alanlara daha özenli yaklaşmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Altaş, N. E., 1994, "Kalite Kavramı Üzerine Bir İnceleme: Fiziksel Çevrede Kalite Parametreleri modeli", Journal of İstanbul Technical University.

Alexander, C., 1977, "A Pattern Language: Towns, Building and Construction" Oxford University, New York.

Akbayar, N., 1998, "Dünden Bugüne Beşiktaş", Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Beşiktaş Belediye Başkanlığı.

Akarsu, B., 1979, "Felsefe Terimleri Sözlüğü", TDK Yayını, Ankara.

Anon., 1998, "Türkçe sözlük", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Atik, D., Erdoğan, N., 2007, "Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Edirne'de Şinasi Dörtok Evi" Araştırma Makalesi, T.Ü, Edirne. s.22

Beyazıt, N., Yönder, A., Bakır, A., 1976, "Three Levels of Privacy in The Appropriation of Dwelling Spaces in Turkish Homes" Third International Architectural Psychology Conference, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Cevizci, A., 2002, Felsefe sözlüğü, Pragma Yayınları, İstanbul.

Çahantimur, I, A., 1997, "Kültür ve Mekan Etkileşimi Kapsamında Konut ve Yalın Çevresi İlişkilerine Diyalitik Bir Yaklaşım" İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.s.22,46

Deleon, J., 1998, "Boğaziçi Gezi Rehberi", Remzi kitabevi.

Dönmez, E., Akı, A., 2005, "Açık Kamusal Kent Mekanları" Magaron, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergi Sayı 1, İstanbul.

Erkal, Mustafa, E, 1990, "İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri" Ankara.

Erkal, Mustafa, E, 1990, "Tek Bir Avrupa Kültürü Olmaz", Cumhuriyet Dergisi, Nakleden, Erkal M.

Eruzun, C., 2005, **"**Dosya: Mimarlık ve Gelecek", Mimarist,Yıl : 5 Sayı: 15, İstanbul.

Eldem, S. H., 1968, "Türk Evi Plan Tipleri" İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Fikretoğlu, O., 1990, "Toplumsal Psikoloji Perspektifinde Kültür ve Kültür Değerleri" K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gerede, G., 2003, "Sürdürülebilir Konut ve Yakın Çevresi Tasarımı" İ.T.Ü. Y.Lisans Tezi, İstanbul.

Gombrich, R, F., 1988, "Theravada Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo" London, Routledge & Kegan Paul.

Görgülü, T., 2005, "Dosya: UIA İstanbul Kongresi", Mimarist, Yıl:5, Sayı:16, İstanbul.

Gökhan, E,A., 1992, "Ortaköy Meydan ve Çevre Düzenlemesi" Tasarım Yayıncılık, İstanbul.

Gür, Ö, Ş., 2000, "Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü" Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul. s.11-50-51-52-62-67

Gündüz, A., 1968, "Türkiye'de Kalkış (Takeoff) Aşamalı Ön Şartların Hazırlanması Bakımından Şehirleşme Olgusu ve Planlam" İ.T.Ü. Yayınları, İstanbul.

Güvenç, B., 1972, "İnsan ve Kültür", Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.

Güvenç, B., 1991, "İnsan ve Kültür" Remzi Kitabevi 5. Baskı, İstanbul.

Güvenç, B., 1997, "Kültürün ABC'si",Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Güvenç, B., 1985, "Kültür Konusu ve sorunlarımız", Remzi Yayınevi, İstanbul.

Günay, B., Esin, N., 2007, "İnsan-Mekan İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psiko-Sosyal kalitenin İrdelenmesi" İ.T.Ü. Dergisi/a, Cilt:6, Sayı:1, İstanbul.

Herkovits, M. J., 1952, "Man and His Works" New York: Knopf.

Işıkpınar, E. M., 1973, "Boğaziçi Kıyı Meydanlarının Mimari Pisikolojisi Açısından Değerleri ve Ruh Sağlığına Katkıları" İstanbul Boğazı ve Çevre Sorunları Sempozyumu, İstanbul. s.255

İzbul, Y., 1978-84, Hacettepe Üniversitesi Kültür Antropolojisi Ders Notları, İnternet versiyonu, 2004, Alvin Toffler, Future Shock, 1972.

İzbul, Y., 1978-84, Hacettepe Üniversitesi Kültür antropolojisi Ders Notları, İnternet versiyonu, 2004.

Kahraman, H., 2000, "Kentsel Dokular" Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Edirne. s13-23

Kalender, E., 1996, "Konut Tipleri Üzerine Bir İnceleme" İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. s.34-46

Keleş, G., 1988, "Konut Plan Şemalarında Değişimin Grafik Tekniklerle İncelenmesi" Yüksek Lisans Tezi KTÜ, Trabzon. s.155.

Kuban, D., 1982, "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler" Arkeoloji ve Snat Yayınları, İstanbul, 1982.

Linton, R., 1996, "The Study Of Man, an introduction" Appleton-Century, New York.

Mintzuri, H., 1994, "İstanbul Anıları 1897-1940" Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Özsoy, A, M., 2006, "Konut Mekan Kurgusunun İstanbul ve Gaziantep'te Kültürlerarası Karşılaştırma Yöntemi İle Değerlendirilmesi" İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Rapoport, A., 1969, "House Form and Culture" Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall INC, Londan.

Rapoport, A., 1977, "Human Aspects of Urban Form" A Man-Environment Approach To Urban Form And Design / Oxford, Pergamon Press.

Rapoport, A., 1980, "Cross-Cultural Aspects of Enviromental Design" I.Altman, A. Rapoport, J.F. Wohlwill (Derleyenler), Human Behaviour and Enviroment: Enviroment and Culture, Vol:4, Newyork.

Rapaport, A., 1990, "The Meaning of The Built Enviroment" A Nonverbal Communication Approach / Tucson, University of Arizona Press, ABD.

Sağdıç, T., 2001, "Kastamonu Geleneksel Kent Dokusunda Sosyo-Kültürel Değişmenin Konut Mekanına Etkisi" Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü, "Bozkurt Güvenç, 1984", İstanbul.

Şahin, G., 1987, "Kullanıcıların Sosyo-Ekonomik Yapılarının Toplu Konut Yapımında Yer Seçimine Etkisi" İ.T.Ü. Yüksel Lisans Tezi, İstanbul, 1987.

Şanlı, İ., 2005, "Başiktaş 2025 Kentsel Gelişim Vizyonu" Genel Planlama-Geliştirme Önerileri Ön Raporu, Beşiktaş Belediyesi Özel Proje Koordinatörlüğü, İstanbul, 2005. s.8/9

Tankut, G., 2003, "TMMOB Konut Kurultayı" TMMOB Yayınları, Ankara,

Tekeli, İ., 1994, "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi" Kültür bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.

Tozan, A., 2000, "Kıbrıs-Karpaz Bölgesi, Kaleburnu Köyünde İnsan-Çevre İlişkilerinin ve Konut Mekanının Değişimi" Yüksel Lisans Tezi, İ.T.Ü. İstanbul. s.29

Turgut, H., 1990, "Kültür Davranış Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem" İ.T.Ü. Doktora Tezi, İstanbul.

Turgut, H., 1996, "Gecekondu Yerleşmelerinde Kültür ve Mekan Etkileşiminin Saptanması, Örnek: Pınar Yerleşmesi", İ.T.Ü Araştırma Fonu, İstanbul.

Uygur, N., 1996, "Bütün Yapıtlarına Doğru, Kültür Kuramı", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Uçak, İ., 2000, "Meydan Mekanlarını Oluşturan Peyzaj Öğeleri: Ortaköy Meydanı ve Bakırköy Özgürlük Meydanı Üzerine Bir İnceleme" İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ünlü, A., 1986, "Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Model", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul

Yaşlıca, E., Şenlier, N., Çalışır, S., Hovardaoğlu, O., 2002, "Tarihi Kentsel, Dokularda Yaşam Kalitesinin Artırılmasında Ulaşım Sorunu İçin Çözüm Önerileri", Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresinde Sunulan Bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara, s.1/2

Yıldırım, K., Başkaya, A., 2006, "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Kullanıcıların Konut Ana Yaşama Mekanını Değerlendirmesi" Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 21, No 2 285-291 Ankara (Ertürk, S., 1999, "Mimarlık Donatım Ders Notları", KTÜ, Trabzon)

Yıldırım, K., Başkaya, A., 2006, "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Kullanıcıların Konut Ana Yaşama Mekanını Değerlendirmesi" Gazi Üniv. Müh.Mim.Fak.Der.Cilt 21, No 2 285-291 Ankara (Arcan,E.F., ve Evci, F., 1999 "Mimari Tasarıma Yaklaşım", Tasarım Yayın Grubu 2. Basım, İstanbul. s.76/91

Zeybekoğlu, D., 2005, "Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi" T.Ü. Yüksel Lisans Tezi, Edirne. s.7

Tercuman, G., 1984, İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi,Tercüman Gazetecilik yayınları, İstanbul.

İNCELENEN WEB SİTELERİ

[1] www.historicalsense.com (Yıldırım, 2003).

[2] http://www.besiktas.bel.tr

[3] http://atasever1.googlepages.com

[4] http://tr.wikipedia.org

[5] http://soruvecevap.blogcu.com

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER

Necati Aksüt, Kasım 2008 – Temmuz 2009 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Danışmanlığı editörü, Arkeolog - Araştırmacı Yazar, Ortaköy ile ilgi çeşitli makaleleri bulunmakta ve bu konu ile ilgili araştırmalar yapmaktadır. İstanbul.

Cemal Şensöz, Mayıs 2009 tarihinde görüşmeler yapıldı. Ortaköy Semti Mecidiye Mahallesi Muhtarı, Ortaköy, İstanbul.

Refik Mamunlu, Haziran 2009 tarihinde görüşmeler yapıldı. Ortaköy Semti Ortaköy Mahallesi Muhtarı, Ortaköy, İstanbul.

Orhan Kıran, Şubat 2008 –Temmuz 2009 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştır. Beşiktaş Belediyesi Özel Projeler Koordinatörlüğü Müdürü, Beşiktaş, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi: 09.09.1977

Doğum Yeri: İstanbul

Lise: 2002-2005 Avcılar Teknik Lisesi

Lisans: 1998-2003 Beykent Üniversitesi Müh. Mimarlık Fakültesi, Müh. Mimarlık Fakülte ve Bölüm birinciliği.

Y.Lisans: 2006-2009 Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı.

Yazılı Yayınlar: International Gazimağusa Symposium 2007 Poster sunuşu ve Bildirisi yayınlandı.

Gayrimenkul, İnşaat ve Emlak Dergisi, 2009 yılı Haziran Sayısı "Değişen Alışveriş Kültürü ve AVM Gerçeği" adlı makalesi yayınlandı.

İş Deneyimleri: 2003-2004 yılları arasında Beykent Üniversitesinde Öğretim görevlisi olarak "Bilgisayar Destekli Tasarım" konulu ders verdi. 2005 yılında askerlik vazifesini yaptıktan sonra, Formplan Mimarlık Ofisinde çeşitli projelerde yeralmıştır. Daha sonra Kayaalp Mimarlık Ofisine geçerek uluslararası projelerde deneyim kazanmıştır.

Şuanda Mimar Banu Ulaş ortaklığında kurduğu Formist Mimarlık ve Mühendislik sirketinde çalışmalarını sürdürmektedir. İstanbul Aydın Üniversitesinde yarı zamanlı Öğretim Görevlisi olarak Mimarlık ve İç Mimarlık öğrencilerine "İletişim Teknikleri" konulu ders vermektedir.

EKLER

Ek- A Beşiktaş İlçe Sınırlarında Bulunan Yapı-Yeşil-Mahalle Doku Analiz Paftası.

Ek -B Mecidiye ve Ortaköy Mahalle Sınırları.

Ek -C Ortaköy Yapılaşma Durumu Analizi

Ek -D Beşiktaş Belediyesi (Konsolide) Arazi Kullanım

Ek -E Ortaköy Donatı Durumu

Ek -F Ortaköy Ulaşım Sistemi

Ek -G Anıtlar Yüksek Kurulunun Tasdiği İle Sit Alanı Haline Getirilen Alan.

Ek -H Beşiktaş Meydanı-İstinye Arası Boğaziçi Sahil Yolu Rehabilitasyon Projesi

Ek -I Derboyu Caddesi Rehabilitasyon Projesi.

Ek -J Ortaköy Meydan Ve Çevre Yerleşimi Öneri Yaklaşım Projesi.